

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HALK SAĞLIĞI HEMŞİRELİĞİ ANABİLİM DALI**

**15-49 YAŞ GRUBU KADINLARIN EVLİLİK UYUMLARI
VE
TOPLUMSAL BASKI
YAŞAMA DURUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayten YILMAZ

Temmuz– 2009
SAMSUN

T.C.

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HALK SAĞLIĞI HEMŞİRELİĞİ ANABİLİM DALI

**15-49 YAŞ GRUBU KADINLARIN EVLİLİK UYUMLARI
VE
TOPLUMSAL BASKI
YAŞAMA DURUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayten YILMAZ

Danışman Öğretim Üyesi
Yard. Doç. Dr. İlknur AYDIN AVCI

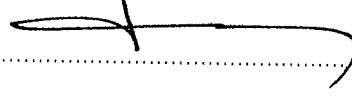
Temmuz– 2009

SAMSUN

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Bu çalışma jürimiz tarafından **Halk Sağlığı Hemşireliği** Programında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

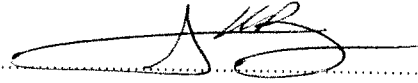
Başkan : .Prof.Dr.Yıldız PEKŞEN.....
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Üye : Yrd.Doç.Dr.İlknur AYDIN AVCI .....
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Üye : .Yrd.Doç.Dr.Birsen ALTAY .....
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurul'unca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof.Dr.Süleyman KAPLAN
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tüm Yüksek lisans eğitimim süresince bana rehberlik eden, özverili desteğini her zaman hissettiğim, her zaman yanımda olan danışman hocam Yrd. Doç. Dr. İlknur AYDIN AVCI'ya,

Tezimin başlangıcında değerli görüş ve önerileriyle araştırmamın şekillenmesine yardımcı olan Prof. Dr. Yüksel BEK'e,

Çalıştığım kurumda bana her zaman destek olan değerli mesai arkadaşlarıma ve araştırmamın yapıldığı Samsun Hançerli Aile Sağlığı Merkezi'nin tüm çalışanlarına,

Çalışmaya katılarak bu tezin verilerini sağlayan araştırma grubundaki tüm kadınlara,

Hayatımın her alanında desteği, sabrı ve sevgisi ile yanımda olan, çocukları olmaktan mutluluk duyduğum annem Nermin YILMAZ'a ve babam Kamuran Yılmaz'a, kendimi geliştirmem konusunda yüksek lisans eğitimim süresince destek ve fedakarlıklarının esirgemeyen yüksek lisans arkadaşım Hacer GÖK UĞUR ve eşi Yrd. Doç. Dr. Adnan UĞUR'a teşekkür ediyorum.

ÖZET
15-49 YAŞ GRUBU KADINLARIN EVLİLİK UYUMLARI
VE
TOPLUMSAL BASKI
YAŞAMA DURUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ayten YILMAZ, Yüksek Lisans Tezi
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Samsun, Temmuz-2009

Bu araştırma, 15-49 yaş grubu evli kadınların evlilik uyumları ve toplumsal cinsiyet boyutuyla baskı yaşama durumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla kesitsel ve kalitatif araştırma ilkelerine uygun olarak yapılmıştır.

Bu araştırma Samsun Hançerli Aile Sağlığı Merkezi'nde 03 Nisan – 15 Mayıs 2009 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırmaya bu aile sağlığı merkezine kayıtlı 15- 49 yaş grubu 3200 evli kadın alınmıştır, Örneklem büyüklüğü Win Episcopo 2.0 bilgisayar programıyla belirlenmiş, araştırma kapsamına 435 kadın alınmıştır. Bu kadınlar aile sağlığı merkezindeki dört doktorun bilgisayarlarından basit rastgele seçilmiş, kadınlara telefonla ulaşılarak aile sağlığı merkezine davet edilerek ya da evlerine gidilerek veriler toplanmıştır. Verilerin toplanmasında literatür doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan 39 sorudan oluşan tanımlayıcı özellikler anket formu ve Locke ve Wallace tarafından 1959 yılında geliştirilmiş, ülkemizdeki geçerlilik ve güvenilirlik çalışması 1999 yılında Kışlak tarafından yapılan “Evlilikte Uyum Ölçeği” kullanılmıştır. Veriler bilgisayarda 16.00 SPSS paket programı ile bilgisayar ortamında değerlendirilmiştir. Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde; tanımlayıcı istatistiklerle, t testi, ANOVA, Pearson korelasyon analizi, Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. Kalitatif sorular kavram analiziyle değerlendirilmiştir.

Araştırmada elde edilen veriler göre; kadınların gelir durumunun, sosyal güvencesinin, kadınların eşlerinin eğitim durumunun, evlenme şeklinin, çocuk sahibi olma durumunun, ailede alınan kararlarda söz hakkına sahip olabilme durumunun, evlendikten

sonra ailece komşu ve akraba ziyaretlerine gitme durumlarının, şiddete uğrama durumlarının ve cinsiyetlerini değiştirmeyi isteme durumlarının evlilik uyumlarını etkilediği ve sonucun istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0.05$).

Bu araştırma kadınların yaşam kalitesini etkileyen toplumsal cinsiyet özellikleri açısından baskı yaşama ya da etkilenme durumlarının evlilik uyumunu etkilediğini göstermektedir. Halk sağlığı hemşireleri toplumda bireylere en yakın çalışan sağlık personelidir. Bu nedenle halk sağlığı hemşiresinin kadınların cinsiyet ayrımcılığına maruz kaldığının kabul edip, hayatın vazgeçilmez parçası olan evlilik kurumunda bu durumun evlilik uyumunu bozmasını önleyici ve multidisipliner çalışmaları yürütmeleri önerilebilir.

ABSTRACT**THE RELATIONSHIP BETWEEN THE HARMONY IN MARRIAGE IN WOMEN AGED 15-49 AND THEIR EXPOSURE TO SOCIAL PRESSURE****Ayten YILMAZ, Thesis of Master in Science****Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, July 2009**

This research was done on a qualitative and descriptive basis so as to determine the relationship between the harmony of the marriage in women aged 15-49 and their exposure to social pressure stemming from their gender. The married women aged 15-49 who are registered in Hançerli family center between April 3 and May 15 2009 are the cosmos of the research. The size of the sampling was determined via win Episcopo 2.0 computer programme and 435 women were included in the research. The women in question were chosen randomly from the computers of 4 doctors in family center. The data were gathered by calling, visiting or inviting the women to the center. A descriptive questionnaire form consisting of 39 questions devised by Locke and Wallace in 1959 and the validity and reliance of which were approved by Kışlak were used as the medium of data-gathering.

The data were evaluated on the computer environment via 16 SPSS computer programme. The descriptive statistics, t test, ANOVA, pearson correlation analysis, Mann whitney U, Kruskal Wallis tests were used in the statistical analysis of the data. The concept analysis method was used in the evaluation of the qualitative questions. In accordance with the data obtained from the study, it has been found out that The women's status of social security, level of income, educational background of their husbands, the way of marriage, having a say, in the decisions made in the family, visiting relatives and the neighbours after marrying, their exposure to violence, the desire for changing the gender all influence the harmony in marriage and the result is statistically significant.(p <0,05)

This research demonstrates that exposure to social pressure influencing their quality of life and the level of this influence have an impact on the harmony in marriage. Public

health nurses are the medical staff who have the closest relationship with the public. For this reason, bearing that women are exposed to gender discrimination in mind, public health nurse might be advised to conduct some multidisciplinary studies to maintain the harmony in marriage, a vital institution of the society.

TABLOLAR DİZİNİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Kadınların Tanıtıcı Özelliklerine Göre Dağılımı.....	84
Tablo 2. Kadınların Hangi Cinsiyetin Okula Gitmesi Gerektiğine Yönelik Düşüncelerinin Dağılımı.....	85
Tablo 3. Kadınların Rahat Edebileceklerine İnanıtları Ortamlara ve Nedenlerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	86
Tablo 4. Kadınların Eşlerine İlişkin Özelliklerin Dağılımı.....	87
Tablo 5. Kadınların Evlenme Özelliklerine İlişkin Dağılımı.....	88
Tablo 6. Kadınların Çocuklarına İlişkin Özelliklerin Dağılımı.....	89
Tablo 7. Kadınların Evdeki İş Bölümüne Ait Özellikler.....	90
Tablo 8. Kadınların Ailede Alınan Kararlarda Söz Hakkı Alabilme ve Katılma Düzeyinin Dağılımı.....	91
Tablo 9. Kadınların Evlenmeden Önce ve Sonra Komşu ve Akraba Ziyaretlerine Gitme Durumları.....	91
Tablo 10. Kadınların Boş Zamanlarını Değerlendirme Durumları.....	92
Tablo 11. Kadınların Şiddete Uğrama, Şiddeti Uygulayan Kişi ve Sıklığı ile İlgili Özellikler.....	93
Tablo 12. Kadınların Cinsiyetlerini Değiştirmeye ve Nedenlerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	94
Tablo 13. Kadınların Evliliklerini Tanımlamada Kullandıkları İfadelerin Dağılımı.....	95
Tablo 14. Kadınların Tanıtıcı Özelliklerinin Evlilik Uyumluluğu Üzerine Etkisine Ait Bulgular.....	96
Tablo 15. Kadınların Rahat Edebileceklerine İnanıtları Ortamların Evlilik Uyumluluğuna Etkisine Ait Bulgular.....	97

Tablo 16. Kadınların Eşlerine İlişkin Özelliklerin Evlilik Uyumlarına Etkisini Gösteren Bulgular.....	98
Tablo 17. Kadınların Evlenme Özelliklerinin Evlilik Uyumlarına Etkisini Gösteren Bulgular.....	99
Tablo 18. Kadınların Çocuk Sahibi Olma Durumlarının Evlilik Uyumlarına Etkisini Gösteren Bulgular.....	99
Tablo 19. Kadınların Ailede Alınan Kararlarda Söz Hakkı Alabilme Durumu ile Kararlara Katılım Düzeylerinin Evlilik Uyumlarına Etkisini Gösteren Bulgular.....	100
Tablo 20. Kadınların Evlenmeden Önce ve Sonra Komşu ve Akraba Ziyaretlerine Gitme Durumlarının Evlilik Uyumlarına Etkisini Gösteren Bulgular.....	101
Tablo 21. Kadınların Şiddete Uğrama Durumu ile Şiddete Uğrama Sıklığının Evlilik Uyumlarına Etkisini Gösteren Bulgular.....	102
Tablo 22. Kadınların Cinsiyetlerini Değiştirmeyi İsteme Durumlarının Evlilik Uyumlarına Etkisini Gösteren Bulgular.....	103

SEKİLLER DİZİNİ

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Toplumsal Cinsiyete Bağlı Üreme Sağlığı Sorunları.....	21
Şekil 2. Türk Aile Yapısı.....	62
Şekil 3. Hangi Cinsiyetin Okula Gitmesi Gerektiğine İlişkin Düşüncelerin Kavram Analizi.....	78
Şekil 4. Kadınların Hangi Ortamda Rahat Edebileceklerine İnanışlarına İlişkin Düşüncelerin Kavramsal Analizi.....	79
Şekil 5. Kadınların Cinsiyetini Değişirmeyi İsteme Durumlarına İlişkin Düşüncelerin Kavram Analizi.....	80
Şekil 6. Kadınların Evliliklerini Tanımlamada Kullandıkları Kelimelerin Kavram Analizi.....	81

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	<u>Sayfa no</u>
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
1. GİRİŞ.....	1
1. 1. Problemin Tanımı ve Önemi.....	1
1. 2. Araştırmanın Amacı.....	6
1. 3. Araştırmanın Soruları.....	7
2. GENEL BİLGİLER.....	8
2. 1. Toplumsal Cinsiyet.....	8
2. 1. 1- Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Kavramları.....	8
2. 1. 2- Toplumsal Cinsiyet Roller ve İlişkileri.....	14
2. 1. 3- Toplumsal Cinsiyete Dayalı İşbölümü.....	15
2. 1. 4- Toplumsal Cinsiyet ve Sağlığa Etkileri.....	16
2. 2. Kadın ve Kadının Statüsü.....	22
2. 2. 1- Çağlar Boyu Toplumlar ve Kadının Evrimi.....	22
2. 2. 2- Çağdaş Kadının Toplumdaki Yeri ve Etkinliği.....	24
2. 2. 3- İslamiyet Öncesi Türk Toplumunda Kadın.....	26
2. 2. 4- İslamiyet Sonrası ve Osmanlı Döneminden Günümüze Kadın..	26
2. 2. 5- Sosyo- Kültürel Süreçte Kadın	28
2. 2. 6- Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın.....	30
2. 2. 7- Kadın ve Eğitim.....	33
2. 2. 7. 1-Eğitimin Önemi ve İşlevleri.....	33
2. 2. 7. 2- Kadının Birey Olmasında Eğitim ve Önemi.....	34

2. 2. 7. 3- Türkiye’de Kadının Eğitimi.....	35
2. 2. 8- Kadına Yönelik Şiddet.....	39
2. 2. 8. 1- Şiddetin Tanımı.....	39
2. 2. 8. 2- Şiddete İlişkin Teorik Yaklaşımlar.....	39
2. 2. 8. 3- Şiddetin Aşamaları.....	41
2. 2. 8. 4- Kadına Yönelik Şiddetin Ortak Özellikleri.....	42
2. 2. 8. 5- Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri.....	43
2. 2. 8. 6- Kadına Yönelik Şiddetin Türleri.....	44
2. 2. 8. 7- Kadına Yönelik Şiddetin Sonuçları.....	47
2. 2. 8. 8- Dünya’da ve Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin Boyutları.....	48
2. 2. 9- Aile İçinde Kadının Konumu.....	50
2. 2. 9. 1- Ailenin Tanımı, Özellikleri ve Önemi.....	50
2. 2. 9. 2- Ailenin Sosyo-Ekonomik Yönü ve İşlevleri.....	55
2. 2. 9. 3- Aile Biçimleri.....	57
2. 2. 9. 4- Türkiye’de Değişen Aile Yapısı ve Kadın.....	59
2. 2. 9. 5- Aile ve Kadının Değişen Toplumsal Konumu.....	62
2. 2. 9. 6- Aile İçinde Kadının Konumu ve Sorumlulukları.....	63
2. 3- Aile Kurumunda Evlilik Uyumu.....	66
2. 3. 1. Evliliğin Sosyal Yapıdaki Yeri ve Önemi.....	66
2. 3. 2. Evliliğin Temel Dayanakları.....	67
2. 3. 3. Evliliğin İşlevleri.....	68
2. 3. 4. Evlilik ve Evlenme Biçimleri.....	69
2. 3. 5. Türk Kültüründe Evlenmenin Önemi.....	70
2. 3. 6. Evlilik Uyumunda Toplumsal Cinsiyetin Önemi.....	71
3. MATERYEL ve METOT.....	74
3. 1- Araştırmanın Şekli.....	74
3. 2- Araştırmanın Yapıldı Yer ve Zaman.....	74
3. 3- Araştırmanın Evreni ve Örnekleme.....	74

3. 4- Verilerin Toplanmasında Kullanılan Gereçler.....	75
3. 4. 1- Tanıtıcı Özellikler Soru Formu.....	75
3. 4. 2- Evlilikte Uyum Ölçeği.....	76
3. 5- Verilerin Toplanması.....	76
3. 6- Verilerin Değerlendirilmesi.....	76
3. 7- Araştırmanın Etik İlkeleri.....	82
3. 8- Araştırmanın Planlanması.....	83
4. BULGULAR.....	84
4. 1- Kadınların ve Eşlerinin Tanıtıcı Özellikleri ile Evlilik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	84
4. 2- Kadınların ve Eşlerinin Tanıtıcı Özellikleri ile Evlilik Özelliklerinin Evlilik Uyumları Üzerine Etkisine Ait Bulgular.....	96
5. TARTIŞMA.....	104
5. 1. Kadınların ve Eşlerinin Tanıtıcı Özellikleri ile Evlilik Özelliklerine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	105
5. 2. Kadınların ve Eşlerinin Tanıtıcı Özellikleri ile Evlilik Özelliklerinin Evlilik Uyumları Üzerine Etkisine Ait Bulguların Tartışılması.....	109
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	117
6. 1. Sonuçlar.....	117
6. 2. Öneriler.....	121
7. KAYNAKLAR.....	123
8. EKLER.....	131
Ek 1. Tanıtıcı Özellikler Soru Formu.....	131
Ek 2. Evlilikte Uyum Ölçeği.....	135
Ek 3. Etik Kurul Onayı.....	137
Ek 4. Araştırma İçin Gerekli İzin Belgesi.....	138
9. ÖZ GEÇMİŞ.....	139

1. GİRİŞ

1.1. Problemin Tanımı ve Önemi

Hemşirelik, kavramsal bilgi ve beceriyi içeren uygulamalı bir sağlık bilimidir. Hemşirelik uygulamalarını belirleyen dört temel kavram; insan, toplum, sağlık ve hemşireliktir. Bu dört kavram içinde en önemlisi insandır (Akdemir ve Birol, 2003) .

İnsan biyolojik, psikolojik, spiritüel, sosyal ve kültürel boyutlarıyla entegre bir varlıktır. Sağlığın spiritüel alanı yeni tanıma eklenmiştir; bu alan bir kişinin yaşamının anlamını, ölümünün kabulünü ve daha yüksek bir güçle bireysel bir ilişkiyi vurgulamaktadır. Spiritüel alışımlı fiziksel sınırların ve kısıtlılıkların aşıldığı bir farkındalık düzeyini içermektedir. İnsanın biyolojik olarak gelişimi, döllenmeden başlayarak, yaşamın sonuna kadar devam eden bir ilerleyici bir dönemi kapsamaktadır. Biyolojik varlığın temeli ise anne ve babadan gelen döl hücrelerinin birleşip zigotu oluşturması ile atılmaktadır (Öz, 2004). Gelişmeyi ve büyümeyi etkileyen kalıtım, ırk, kültür, aile özellikleri, aile içinde aldığı eğitim, büyüme ve yetiştirme dönemindeki olanakları, bulunduğu çevredeki insanların eğitim durumları, gelenek ve görenekleri, yaşam biçimi zaman ve çevre faktörlere bağlı olarak bireysel gelişimde farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. İnsanların bazı özellikleri birbirine benzese de her insan birbirinden farklıdır. Bu özellikler doğrultusunda her birey kendine özgü, tek ve biricik olarak farklılaşmaktadır (Akdemir ve Birol, 2003; Öz, 2004) .

İnsan sağlığı üzerine çalışmanın sürekliliği araştırmacıları toplum sağlığı üzerinde düşünmeye yönlendirmektedir. Toplum sağlığı ile ilgileniyor olmak da insanı anlamaya doğru yönelimi ortaya çıkarmaktadır. Bunun için de insanı her haliyle anlama çabasının artmasını gerektirecektir. Dolayısıyla, insanı anlamak, insana ait her konuyu, her özelliği anlamaya çalışmaktır (Gökmen, 2001).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 1974 yılında “Sağlığı sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, fiziksel, sosyal, ruhsal ve ekonomik yönden tam bir iyilik halidir.” şeklinde sağlığı tanımlamıştır (Öz, 2004; Akdemir ve Birol, 2003; Birol, 2002; Clark, 2008). Halen tüm dünyanın kabul ettiği bu tanıma göre, dil, din, etnik köken, cinsiyet vb. ayrımı olmadan her bireyin eşit olarak sağlıklı olma hakkı vardır (Türk Tabipler

Birliği Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kolu, 2008). Halen 6.7 milyarı aşan dünya nüfusunun en az yarısını oluşturan kadınların sağlık durumunu incelerken; hastalık ve sakatlık yönünden olduğu kadar, ruhsal ve sosyal yönden de tam bir iyilik halinin olup olmaması ve kadınların tam iyilik durumlarını etkileyen faktörler yönünden de sorunu irdelemek ve tanımlamak gerekmektedir (Akın, 2008; Türk Tabipler Birliği Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kolu, 2008; Öz, 2004). Dolayısıyla kadın sağlığı; zihinsel, sosyal ve fiziksel iyilik halini içerir ve tüm bunlar yaşamlarının biyolojik etkenlerin yanında, sosyal ve siyasal süreçlerden etkilenmektedir. Kadın sağlığını üreme sağlığı ile bir tutan anlayış yerine, toplumsal cinsiyet kavramını da içine alan yeni yaklaşımlar kadın sağlığının başlıklarını değiştirmektedir (Türk Tabipler Birliği Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kolu, 2008; Akın, 2008) .

Kadınların sağlık hizmetlerinden tam, eşit ve yüksek standartlarda faydalanmaları kadının eşitlikçi ulusal ve uluslararası mevzuattaki temel insan haklarının varlığına rağmen, ülkelerin gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun hala hayatın temel alanlarında ayrımcılığa maruz kalmakta, ayrımcılığın yaşandığı alanlardan biri olan sağlıkta da var olan haklardan dünyada ve Türkiye’de eşit şekilde yararlanamamaktadırlar (Akın, 2008).

Kadın sağlığı, aile ve toplumdan kaynaklanan psiko-sosyal faktörler, kadının bireysel sağlık durumu, doğurganlık davranışı, sağlık hizmetlerinin kalitesi gibi pek çok faktörlerden etkilenmekte ve duygusal, sosyal ve fiziksel iyiliği kapsamaktadır. Kadınların sağlık sorunları ve hastalık riskleri erkeklerden farklı nitelik taşımakta ve erkeklere göre daha fazla hastalık ve stres yaşadıkları bilinmektedir. Ayrıca sağlıksız koşullarda çalışma ve şiddete maruz kalmanın yanında sağlıksız yaşam biçimi de kadınlar için çeşitli sağlık sorunlarını beraberinde getirmektedir. Sosyal yönden sağlıklı olabilmesi için eğitim, çalışma, fırsat eşitliği, karar verme, sağlık hizmetlerinden yararlanma gibi hakların kullanımı ile mümkündür (Akın, 2008).

Sağlık alanındaki eşitliğin, kadınların sağlık hizmetlerinden erkeklerle eşit düzeyde yararlanmasının ötesinde kadın sağlığını etkileyen toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı ve sosyo- ekonomik koşulları da içermesi gerektiği anlayışı, kadın sağlığına yönelik çalışmalara yeni bir boyut kazandırmıştır. Kadın sağlığını, üreme sağlığı ile

sınırlandıran bakış açısının yerini biyolojik, genetik, çevresel, psiko-sosyal ve ekonomik faktörlerin bir sonucu olarak gören yeni bir yaklaşım almıştır. Bu yaklaşımla birlikte toplumsal cinsiyet sağlık alanındaki kilit kavramlardan biri olarak kabul edilmektedir (Akın, 2008).

Günümüz toplumlarının çoğunda kadınlarla erkekler arasında toplumsal cinsiyet ayrışmasına dayalı bir iş bölümü vardır. Bu iş bölümü genellikle toplumda kadına ve erkeğe farklı ve çok defa eşit olmayan roller yüklemektedir. Bu açıdan bakıldığında, toplumsal cinsiyet ayrışması ve cinsiyete dayalı eşitsizlikler günümüz toplumlarının en önemli sorunlarından biridir (Oğuz, 2006). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve/veya ayrımcılık temel olarak bu sürecin kadınlar ve erkekler arasında aynı biçimde işlememesi ve kadınların güç ve karar mekanizmalarına katılımdan uzak tutulması sonucunu doğurmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, kadının eğitim, çalışma, karar verme mekanizmalarına katılım, sağlık gibi temel haklardan eşit düzeyde yararlanmasını engellemektedir. Kadın ve erkek arasında sorumlulukların ve kazançların dağılımında adaletin ve hakkaniyetin olması toplumsal cinsiyette hakkaniyet (gender equity) kavramını gündeme getirmiştir (Ecevit, 2003; Akın ve Demirel, 2003; Akın, 2008; Üner, 2008; T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, 2005).

Binlerce yıllık toplumsal evrim sürecinde ilkel dönemlerden sonra ataerkil düzene geçilmesiyle birlikte kadınlar giderek artan boyutta erkeklerle eşit olma durumlarını yitirmişlerdir. Kadınların bazı alanlarda bağımsızlıklarını kazanmaları ve düşünce hayatına girmesini sağlayacak geleneklerin değişmesi Rönesans Dönemi'ne kadar sürmüştür. Daha sonra Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi ile kadınlar çalışma yaşamına girme gibi erkeklerle eşitlik konularında bazı haklar kazanmışlardır. Türkiye'de ise kadınlar bulunması gereken konuma Cumhuriyet Dönemi'nde Atatürk'ün düşünce ve uygulamaları ile ulaşmışlardır (Oğuz, 2006).

Türkiye'de anayasa ve yasalardaki tüm vatandaşların eğitim ve öğrenim olanaklarına ulaşım konusundaki düzenlemeler yapılmış olmasına rağmen ülkenin kırsal-kentsel kesimleriyle farklı coğrafi bölgeleri ve kentlerin değişik gelişmişlik düzeyindeki kesimleri arasında kadınların eğitim fırsatlarından yararlanmalarında farklılıklar belirlenmiştir. 1930'larda %20 civarında olan okuryazarlık her iki cinsiyet

için giderek artmış, ancak kadın ve erkek arasındaki fark hala kapanmamıştır. 2000 yılı genel nüfus sayımında hala kadınların %21.1, erkeklerin %5.5 okuryazar değildir ve Türkiye’de kadınların eğitim hakkından tam olarak yararlanamamalarının en sık görülen nedenleri, kız çocuklarının okula gönderilememesi, eğitim sırasında okula devam etmemelerinin veya bir sonraki eğitim kademesine geçişinin çeşitli nedenlerden dolayı engellenmesinden kaynaklanmaktadır. Aileler tarafından başka bir ailenin reisi olmak üzere yetiştirilen erkek çocukların eğitimine daha fazla önem verilmektedir. Yıllık Milli Eğitim Serileri, DİE 2002 verilerinde fakülte ve yüksekokul kadınlarda % 11.1 ve erkeklerde 12.6’dır. Yükseköğretim, kadınların iş bulma olanaklarını önemli ölçüde artırmasına rağmen Hanehalkı İşgücü İstatistikleri 2004 verilerinde erkeklerin işgücüne katılım oranları %68.9 iken kadınlarda bu oran % 17.1’dir (T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2004; Akın, 2008; T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2007).

Toplumun ve sosyal çevrenin bireye atfettiği sosyal değer, bireyin sosyal statüsüdür. Kadının sosyal statüsü pek çok psikososyal faktörün etkilemesi ve etkileşmesi ile bu faktörlerin bir bileşkesi olarak ortaya çıkan bir sonuçtur. Ancak bu sonuç, kadın sağlığı ile ilgili pek çok olumlu ya da olumsuz tablonun hazırlayıcısı olarak rol oynamaktadır (Giddens, 2000; 2008).

Toplumların kültürel ve tarihi birikimleri doğrultusunda kadınlar ve erkekler için farklı rolleri, sorumlulukları ve aktiviteleri uygun görmeleri haline cinsiyete dayalı iş bölümü söz konusu olmaktadır (Aksoy, 2006). Kadın ve erkek arasındaki iş bölümünün şekillendiği yer, her yaştaki birey için vazgeçilmez temel yaşam ünitesi olan ailedir. Aile toplumun temeli ve toplumsal dayanışmanın oluşmasında rol oynayan önemli bir kurumdur (Çayboylu, 2002; Oğuz, 2006). Ailenin toplumda temel kurum olarak görülmesinin iki nedeni vardır. Bunlardan birincisi ailenin en önemli görevinin insan türünü üretmek olması, ikincisi ise ailenin başka kurumların da kaynağını oluşturmasıdır (Özkalp, 2005). Bir ailenin kurulmasında, ömür boyu sürmesi için yemin edilen ve başkalarının içine katılmadığı tek bir aile ilişkisi olan ve sosyal statüde bir değişiklik olan evlilik ışığında oluşturulmaktadır. Evlilik kurumu, ana-babalık rolleriyle bireylerin sosyal olarak kabul edildiği bir birliktir. Bu anlamda evlilik toplumun onayladığı ve desteklediği bir yaşam biçimi olduğu için; bireyler yaşamlarının bir

döneminde böylesi bir kararı almak durumundadırlar. Bireylerin evlilik kararı almalarında sadece toplumsal norm ve değerlerin etkisi olmamaktadır, toplumsal norm ve değerlerin yanı sıra bireysel gereksinimlerin de ön planda olduğu veya daha belirleyici olduğu dönemdir. Evlenecek kişiler eş seçimi konusunda daima bir dizi kural ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Eş seçmede aile büyüklerinin etkisi, yetişme tarzı, yaşam biçimi, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik seviye, yaş, eğitim, dini inanç, seçicilikte kriter oluşturmaktadır. Eş seçimi, ailelerin karar vermesi, görücü usulü, görücü usulü ile tanışma, kendisi tanışıp anlaşma, kaçma ve kaçırılma gibi çeşitli biçimlerde olmaktadır. Toplumlarda evlilik kararı eşlerin karar vermesi şeklinde olmaktadır (Çayboylu, 2002; Doğan 2002).

Gündelik yaşamda kişisel baskı, ekonomik baskı, askeri baskı, siyasal baskı, toplumsal baskı türünde baskı biçimlerini her gün duyulmaktadır. Özellikle kadınlar da rol, statü, cinsiyet, eğitim, iş hayatı ve şiddet gibi konularda toplumsal cinsiyet boyutuyla baskıya maruz kalmaktadır ve toplumsal cinsiyetinin getirdiği yaşam mücadelesinin yanı sıra bu yaşam mücadelesinde önemli rollerinden bir tanesi olan evlilik yaşamı da kadının yaşamını etkilemektedir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Bask%C4%B1>).

Aynı evde yaşamak üzere bir araya gelen evli bireyler, o güne kadar taşıdıkları tüm özellikleri bırakıp artık, aynı mekanda yaşamaya başlamaktadırlar. Yaşantıları diğer çiftlerle benzerlik gösterse de ilişkiler çeşitlilik göstermektedir. Uyumlu bir evliliğe bağlı olarak gelişen evlilik mutluluğu ve evlilik doyumu, insan yaşamında önemli bir rol oynamakta ve evli bireylerin psikolojik sağlığını yakından etkilemektedir. Evlilik uyumu bozulmaya başladığında bu tablo, eşler ve var ise çocuklar açısından bir yaşam krizine ya da travmaya dönüşmektedir. Bu durum mutlu ya da mutsuz evlilik olgusunu da ortaya çıkarmaktadır. Evlilikte eşlerin mutluluk algılarının üst düzeyde olması ve hem evlilikten hem de birbirlerinden hoşnut olarak doyum sağlaması evlilikte uyumu da beraberinde getirmektedir (Fidanoğlu, 2007; Gökmen, 2001).

Evlilik doyumu ve mutluluğunu etkileyen etmenlerin incelenmesine yönelik Türkiye’de evlilikle ilgili pek çok araştırma yapılmış ve bu araştırmalarda evliliği ve evlilik uyumunu etkileyen pek çok faktör irdelenmiştir (eğitim, çalışma yaşantıları, aylık gelir durumu, aile türü, mizah tarzı, benlik saygısı, bağlanma biçimi, fiziksel

görünümünde değişikliğe sebep olabilecek mastektomi kolostomi ameliyatı gibi ameliyat geçirmiş olması ve bu tür ameliyatların öncesi ve sonrası arasındaki evlilik uyumunu karşılaştırma, anksiyete ve depresyon tanısı almış olma durumu, empati, mizah, akraba ziyareti) (Akar, 2005; Okanlı ve Ekinci, 2008; Şener ve Terzioğlu, 2008; Polat, 2006; Okanlı, 2003; Güngör ve İlhan, 2008; Kışlak ve Çavuşoğlu, 2006; Altıparmak ve Eser, 2007; Işıloğlu, 2006; Kışlak ve Çabukça, 2002, Kocaoğlu, 2003; Uçar ve Uzun 2008; Öncü, 2008; Fidanoğlu, 2006; Demiray, 2006). Birey, aile ve toplumun sağlığını yükseltmek, fiziki ve sosyal çevreyi olumlu hale getirmek, toplumu hastalık ve sakatlıklardan korumak için çalışan halk sağlığı hemşirelerinin, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı olgusunun varlığının ve temel nedenlerinin farkında olup bu durumu kabul etmesi ve konu ile ilgili tarafları duyarlı hale getirmesi, toplumu bilgilendirmesi, toplumdaki cinsiyet ayrımcılığının gerçek boyutunu saptaması, kadının toplumsal statüsünü yükseltilmesi için toplumsal cinsiyet ayrımcılığının toplumdan eliminasyonu için gerekli çalışmalarda bulunup duyarlı politikaların oluşturulabilmesi için sektörler arası işbirliği yapması önemlidir.

1. 2. Araştırmanın Amacı

Kadınların yaşam kalitesini etkileyen önemli unsurlar eşleriyle olan birliktelikleri, uyumları ve toplumsal cinsiyet özellikleri yönünden baskı yaşama durumlarıdır. Kadının yaşamında vazgeçilmez kalesi olan ailesi ve ev yaşantısı eşiyile olan uyumu ile şekillenir. Eş uyumunu belirlemekte en önemli faktörler arasında toplumsal cinsiyet özellikleri öncelikle ele alınmalıdır. Eğitim, sosyal statü, kadının çalışma yaşamında olması, ailede alınan kararlara katılabilmesi, eş seçimindeki kararı, şiddet görme durumu, eşin çalışma durumu, evlilik algısı, kadınlık algısı gibi faktörler eş uyumu ve evlilik yaşantısını olumlu ya da olumsuz etkileyebilir.

Kadınların bu gibi toplumsal cinsiyet özellikleri yönünden yaşayacakları baskılar ya da olumsuzlukların araştırılmaya ve ortaya koyulmaya ihtiyacı vardır. Bu nedenle bu araştırma 15-49 yaş grubu evli kadınların toplumsal cinsiyet özellikleri yönünden toplumsal cinsiyet boyutuyla baskı yaşama durumları ile evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır.

1.3. Araştırmanın Soruları

1. Evli kadınların evlilik uyumları ve toplumsal cinsiyet boyutuyla baskı yaşama durumları arasındaki ilişki nasıldır?
2. Kadınların eğitim durumu, çalışma durumu, gelir durumu, en uzun süre yaşadığı yer, sosyal güvence, aile tipi gibi tanıtıcı özellikleri evlilik uyumunu etkiledi mi?
3. Kadınların rahat edebileceklerine inandıkları ortamlar evlilik uyumunu etkiledi mi?
4. Kadınların, eşlerinin eğitim durumu ve çalışma durumu evlilik uyumunu etkiledi mi?
5. Kadınların evlenme şekli ve akrabalık durumu evlilik uyumunu etkiledi mi?
6. Kadınların çocuk sahibi olma durumu evlilik uyumunu etkiledi mi?
7. Kadınların ailede alınan kararlarda katılma ve söz hakkına sahip olması durumu evlilik uyumunu etkiledi mi?
8. Kadınların evlenmeden önce ve sonrasında komşu ve akraba ziyaretlerine gitme durumları evlilik uyumunu etkiledi mi?
9. Kadınların şiddete uğrama durumu ve sıklığı evlilik uyumunu etkiledi mi?
10. Kadınların cinsiyetlerini değiştirmeyi isteme durumları evlilik uyumunu etkiledi mi?
11. Kadınların yaşları, kadınların eşlerinin yaşları, evlilik yılları ve çocuk sayıları evlilik uyumunu etkiledi mi?
12. Kadınların evlilik algıları nasıldır?
13. Kadınların cinsiyetlerini değiştirmeye ilişkin algıları nasıldır?

2. GENEL BİLGİLER

2. 1. Toplumsal Cinsiyet

2. 1. 1. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Kavramları

Tüm kadınları temsil edecek bir kadın kategorisinden söz etmenin güçleştiği 1980'li yıllarda analitik bir kategori olarak kadın tanımından toplumsal cinsiyet kavramına yönelim olmuş ve feminist çalışmaların hemen her alanında makroekonomik konuların analizine de dahil olan temel bir kategori olarak kullanılmaya başlamıştır. Toplumsal cinsiyet kavramı (gender) kadın kavramı ile eş anlamlı olmayıp kadınlarla erkekleri ve bunların birbirine bağımlı ilişkiyi kapsayan, erkekler ve kadınlar arasındaki toplumsal ve kültürel farklılıklarla ilgili bir kavramdır (Oğuz, 2006; Aksoy, 2006; Giddens, 2008).

Türkçe karşılığı cins olan İngilizce gender sözcüğü kadın çalışmaları alanında toplumsal cinsiyet kavramı ile birlikte kullanılan en önemli kavramlardan biridir. Toplumsal cinsiyet kavramı kadın çalışmaları alanında yaygın olarak kullanılıyor olmakla birlikte tüm alanlarda kullanılan bir kavram değildir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet kavramı aydınlatıcı olabildiği gibi anlamayı güçleştiren bir etkiye sahiptir (Aksoy, 2006).

Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kelimeleri sık sık benzer şekilde kullanılmaktadır (ÜİYOK'lerin Korunması Eğitimi, 2009). Ancak bu iki kelime de farklı anlamlara sahiptir.

Cinsiyet (sex) bedenin fiziksel farklarına göndermede bulunurken, toplumsal cinsiyet erkekler ve kadınlar arasındaki ruhsal, toplumsal ve kültürel farkları dikkate almaktadır (Giddens, 2000). Gündelik konuşmada kullandığımız seks sözcüğü, hem bir kişi kategorisinde kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerini cinsiyetini hem de seks yapmak gibi insanların bulunduğu edimlere gönderme yapan muğlak bir sözcüktür (Akın, 2008; Giddens, 2000; Akın ve Demirel 2003; Üner, 2008; T.C.Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü , 2005).

Sosyal bilimler literatüründe iki farklı cinsiyet kapsamından söz edilmektedir. Bunlardan birincisi cinsiyet kavramı ilk olarak duyulduğunda ya da düşünüldüğünde akla doğal olarak gelen biyolojik cinsiyettir. Biyolojik cinsiyet bireyler arasındaki fiziksel farklılıklarını tanımlamaktadır. Biyolojik, genetik anlamda bireylerin fiziksel farklılıklarına göre kadın (female) ve erkek (male) olmak üzere iki cinsiyet vardır ve tüm dünyada aynı olup değişiklik göstermemektedir. Cinsiyet, her bireyin bu dünyaya gelirken yanında getirdiği özelliklerinden biridir. Dünyaya kız ya da oğlan bebekler olarak doğar sonra kadın ve erkek olmayı öğrenirler ve doğumlarından önce başlayan bir süreçtir. Bu nedenle de cinsiyet özelliklerini biyolojik birer nitelik olarak kabul edilmektedir. Toplumda, aile içinde, kişisel ilişkilerde, kadın ve erkeklerden beklentiler farklıdır, bu farklılığı da doğal karşılanmaktadır. Bu tanımlamada iki cinsiyeti ayıran kadın ve erkek organizmaları arasındaki doğurganlık, cinsel uzuvlar ve üreme gibi üreme sistemleridir. Genellikle biyolojik cinsiyetle uyumlu fiziksel görünüm, kıyafetler, karakterler, konuşma biçimleri, sosyal davranışlar ve ilişkilerde ortaya çıkmaktadır. Anatomik ve hormonal değişimlere göre birey kadın ya da erkek cinsiyetlerinden birisine ait olmaktadır. Kişinin kendini psikolojik olarak kadın ya da erkek (her ikisi, hiçbirisi ya da diğeri) olma duygusuna sahip olması kişinin ait olduğunu hissettiği kimlik sıklıkla biyolojik ve cinsel kimlikle uyumludur. Kadın ve erkeği tanımlamada önemli olan diğer bir faktörde toplumun bireylere verdiği rol, görev ve sorumluluklar, toplumun bireyi nasıl algıladığı ve bireyden beklentileri, kadın ya da erkek olarak kendi başına düşünen, karar veren, hayata ilişkin sorunları çözebilen, tepki verebilen ve herhangi olay karşısında kendi tavrını ortaya koyabilen bir birey olma sürecini anlatan ikinci kavram toplumsal cinsiyettir (Oğuz, 2006; ÜİYOK'lerin Korunması Eğitimi, 2009; Akın ve Demirel, 2003; Akın, 2008; Giddens, 2000; Aksoy, 2006; Bora, 2008; T.C.Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, 2005; Üner, 2008) .

Cinsiyetin, kişisel özelliklerinin ötesinde, toplumsal yapılarla ve ilişkilerle bağlantılı bir öznellik boyutu olan toplumsal cinsiyet kavramı, bir toplumda dünyaya gelen kadın ve erkeklerin zamana, mekana, edinilen kültürel-sosyal etkileşimler ve öğrenmeler sonucu kadın-erkeğe dönüşmeleridir (Aksoy, 2006; Akın, 2008). Cinsiyeti doğa belirlerken, toplumsal cinsiyeti yaşanılarak öğrenilen ya da öğretilen kişilerin davranış biçimini etkileyen tüm sosyal değerle yani kültür belirlemekte ve toplumsal

cinsiyet kimliği hakkındaki anlayışlar, bunlara bağlantılı olan cinsel tutum ve eğilimlerle birlikte, çok erken yaşlarda oluşmaktadır (Aksoy, 2006; Akın, 2008). Bir kişinin kendi kimliğini birincil olarak erkek ya da kadın diye belirlemesi, bu belirlemeye eşlik eden tutum, düşünce ve istekler toplamıyla birlikte, bu kişiye çocukken hangi kimliğin yüklendiğine bağlıdır. Olayların olağan seyrinde, bu kimlikler, uyumlu kromozom, hormone ve morfoloji farklılıklarına karşılık gelir. Dolayısıyla, biyolojik farklılıklar, toplumsal roller arasındaki farklılaşmanın bir nedeni olmak yerine bir habercisi haline gelmektedir (Giddens, 2000).

Toplumlar ve kültürler arası toplumsal cinsiyet farklılıkları bulunmakta hatta aynı toplum içinde bölgeden bölgeye birbirlerinden oldukça farklılaşmış toplumsal cinsiyet rolleri ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kavramı durağan bir kavram olmayıp, dinamik kavram olma özelliği taşımaktadır. Kadınların ve erkeklerin toplumda üstlenmiş oldukları işlerin ve yerine getirdikleri rollerin, doğal ve kendiliğinden bir işbölümünün sonuçları olmaktan çok, kültürel olarak belirlenmiş ve zaman içinde değişebilir olması toplumsal cinsiyetin toplumsallaşma sürecini anlatmaktadır (Aksoy, 2006). Bu da toplumsal cinsiyete bir dinamiklik katmaktadır. Toplumsal cinsiyetin gelişimi ve değişimindeki etkenler başlıklar olarak şu şekilde belirtilmektedir:

- *Anne karnından başlar
- *Aile- okul- iş yaşamı- medya
- *Toplumsal işbölümü
- *İktidar ilişkilerinin düzenlenme biçimleri
- *Kaynakların dağılımı
- *Din

Tüm bu etkenlere bağlı olarak toplumsal cinsiyet kimliklerinin oluşumu ve rollerin belirlenmesi dinamik olarak gelişip değişmektedir (Aksoy, 2006; Giddens, 2000).

Toplumsal cinsiyet kavramı açısından bakıldığında, elde edilen bilgi ve belgelere dayalı olarak kadınların daha dezavantajlı bir durumda oldukları açıkça görülmekle birlikte, erkeklerin de toplumsal cinsiyet kavramı bakımından kendilerine özgü sorunlarının bulunduğu göz ardı edilmemelidir (Aksoy, 2006).

Bütün toplumlarda doğuştan gelen bu biyolojik farklılıklar kültürel olarak yorumlanıp değerlendirilmektedir. Böylece hangi davranış ve faaliyetlerin kadınlar ve erkekler için uygun olduğuna, bu iki cinsin hangi haklara, kaynaklara ve güce ne derecede sahip olduğuna ya da olması gerektiğine ilişkin toplumsal beklentiler geliştirilmektedir. Bu beklentiler toplumdaki topluma ve aynı toplum içinde bir toplumsal kesimden diğerine kısmen değişse de, özünde ortak noktalar vardır. Bu öz toplumsal cinsiyet temelli asimetrinin yani farklılıklar ve eşitsizliklerin varlığıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği (gender equality) kavramı, kadın ve erkeğin, toplumsal kurumlar içinde (aile, çalışma, hukuk, eğitim, din, sağlık, vb.) mevcut kaynakları, fırsatları ve gücü kullanımlarında eşitliği ifade ederken toplumsal cinsiyet eşitsizliği de bu alanlarda birinin diğerine göre eşitsiz konumunu anlatmaktadır ve bireyin cinsiyeti nedeni ile ayrımcılığa maruz kalmaması, ayrımcılık yapılmaması durumudur. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık toplumsal, ekonomik, siyasi kaynaklara, bilgi-eğitim olanaklarına erişim ve bu kaynaklar ve olanaklar üzerindeki kontrol hakkı, güç ve karar mekanizmalarına katılım hakkını da beraberinde getirmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği veya ayrımcılık temel olarak bu sürecin kadınlar ve erkekler arasında aynı biçimde işlememesi ve kadınların güç ve karar mekanizmalarına katılımdan uzak tutulması sonucunu doğurmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, kadının eğitim, çalışma, karar verme mekanizmalarına katılım, sağlık gibi temel haklardan eşit düzeyde yararlanmasını engellemektedir. Kadın ve erkek arasında sorumlulukların ve kazançların dağılımında adaletin ve hakkaniyetin olması toplumsal cinsiyette hakkaniyettir (gender equity) (Ecevit, 2003; Akın ve Demirel, 2003; Akın, 2008; Üner, 2008; T.C.Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, 2005). Bu kavramda kadın ve erkeğin farklı gereksinimlerinin ve gücünün olduğu kabul edilmektedir. Bu farklılığın belirlenerek, iki cinsiyet arasındaki dengeyi düzeltecek şekilde, gerekenlerin yapılması benimsenmektedir. Kadın ve erkeğin farklı özellikleri ve gereksinimleri vardır. Sorumluluk, görev ve rollerin dağılımında adalet ve hakkaniyet olması gerekmektedir. Toplumun kadın ve erkeğe biçtiği toplumsal cinsiyet

rolü pek çok mekanizma aracılığıyla her iki biyolojik cinsiyetin de sağlığını olumsuz etkilemektedir. Kadın ve erkeğe toplum tarafından biçilen roller, oluşturulan kalıplar mevcuttur; Türkiye’de kadın ve erkek geleneksel olarak daha doğmadan başlayıp ölümüne dek farklı bir sosyal kalıba konulmaktadır. Toplumun kadın ve erkekten farklı beklentileri ve bununla ilgili inançları, bireylerin de bu yönde, cinsiyetlerine uygun davranışlar geliştirmesine yol açmaktadır (Üner, 2008). Son yıllarda, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadının alta sıralanmışlığı ve ezilmişliğini yaratan nedenler konusunda zengin bir literatür oluşmuştur. Toplumsal bilimlerin pek çok dalı, ama özellikle, sosyoloji, psikoloji, antropoloji ve ekonominin bu alandaki katkıları ile bugün değişik disiplinlerden destek alan bir kuramlar demeti vardır (Ecevit, 2003; Akın ve Demirel, 2003; Akın 2008).

Toplumsal cinsiyet erillik (masculinity) ve dişilik (feminity) olarak nitelendirilen toplumsal ve kültürel kişilik özelliklerini tanımlamada kullanılmaktadır. Bu tanımlamada duygusal olma, zayıf olma, pasif olma, doğurabilir, sevecen ve fedakar, sessiz, ayrıntıcı, tek eşliliğe yatkın, dikkatli insanlar ve ilişkilere veya bağımlı olma gibi özellikler dişilik özellikleri olarak görülürken güçlü olma, cesur olma, hırslı olma, zihinsel yaratıcılığı yüksek, sorumluluk duygusu yüksek, yönetmeyi bilen, soyut düşünme yeteneği gelişken, rasyonel, duygular ve ilişkilerden çok teknolojiye ve nesnelere ilgi duyan ve saldırgan ve bağımsız olma gibi özellikler daha çok erillik özellikleri olarak görülmektedir (Oğuz, 2006; Bora, 2008).

Biyolojik cinsiyetin aksine, toplumsal cinsiyet farklılığı, sosyal yapılandırma sonucu oluşmaktadır ve değiştirilebilmektedir. Pek çok toplumda kadın ve erkek farklı yaratıklar olarak görülmekte ve her birinin kendine ait imkanları, rolleri, sorumlulukları olduğu kabul edilmektedir. Bunun en açık göstergesi kamusal alanda çalışma ve politika doğal olarak erkek; ev işleri ve aile ile ilgili özel alanlar doğal olarak kadın işidir görüşünün bir çok toplum tarafından benimsenilmiş ve uygulanıyor olmasıdır. Bu görüş toplumsal cinsiyet ayrımları hem kadınların hem de erkeklerin yaşamını şekillendirmektedir ve sonuçta bu çeşitlilik sadece farklılıktan daha fazla anlam taşımaktadır. Öyle ki; kadın kategorisinde olma, erkek kategorisinde olmaya göre, kadınların kaynaklara daha az ulaşmasını ve elde etmesini haklı konuma getirmektedir. Bu eşitsizlik en belirgin olarak gelir ve servet dağılımında kendini göstermektedir.

Bugün dünyadaki yoksulların %70'ini kadınlar oluşturmaktadır. Yoksulluğun feminizasyonu olarak tanımlanan bu durum, hem zengin hem de fakir ülkelerde mevcuttur ve çalışma yaşamında kadınların eşit olmayan durumunu ve ev içindeki düşük statülerini yansıtan bir göstergedir. Bir çok kadın çalışma imkanı bulamazken, çalışan kadınlar ise ancak erkek kazancının ortalama 3/4'ü kadar ücret kazanmaktadırlar. Bu tür ayrımcılığın yanı sıra toplumsal cinsiyetle çok yakından ilgili olarak kadının yaşamına, kadın olmaya kültürel yönden daha az değer verilmesi söz konusudur ki bu da, kadının sağlığını olumsuz etkilemektedir. Aileler ve toplum tarafından kadın ve kız çocuklarına verilen düşük değer, global istatistiklerde okur yazarlık durumunda belirgin olarak kendini göstermektedir. Geçen yirmi yılda önemli atılımlar yapılmasına rağmen halen ilkokula başlamayan 130 milyon çocuğun çoğunluğunu (2/3'ünü) kızlar oluşturmaktadır. Ayrıca halen 1 erkeğe karşı 2 kadın okuma–yazma bilmemektedir. Yine kadınlar kullanılan oyların yarısına sahip oldukları halde parlamentoda % 14.2 kabinede, bakan olarak sadece % 6 koltuğa sahiptirler. Bu örnekler cinsiyetler arasındaki karmaşık ilişkiyi ve çok güçlü eşitsizlik modelinin varlığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle otorite ve güçte toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin görülmesi, fark edilmesi ve çözümü için stratejilerin aranması ve uygulanması gerekmektedir. Gender sterotip bazı durumlarda erkeği de olumsuz olarak etkilemektedir. Erkeklerden ailenin geçimini temin etmesi beklenen toplumlarda erkek fiziksel ve mental sağlığını bozacak ölçüde çok uzun süre çalışabilmektedir. Benzer şekilde gerçek erkek konusundaki sosyal beklenti, erkeğin hasta olduğunda kendisini güçsüz hissedip yardım aramasını güçleştirmektedir (Akın ve Demirel, 2003; T.C.Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, 2005).

Her kişi yaşadığı gruplarda ve toplumlarda bir yere, makama, mevkiye, konuma, sosyolojik anlamıyla toplumsal yapının en küçük birimin ifade eden bir statüye sahiptir. Statü, toplumdaki kişilerin, bir birey için zihinsel olarak yaptıkları değerlendirme derecesi olup hemen her toplumda kadınlar, erkeklere göre daha düşük statüye sahiptirler ve cinsiyet ayrımcılığı kadına yöneliktir ve evrensel bir sorundur (İçli, 2002; Fichter, 2002; Doğan, 2002; Şafak, 2005).

Kadınlara yönelik ayrımcılık doğumda başlamaktadır. Bazı bölgelerde aileler yeni doğan kızlarını takas edilip ve genç kızları küçük yaşta evlenmeye zorlanmaktadır.

Eğitim alanında erkek çocuklara oranla daha az kız okula gitmektedir ya da yüksek öğrenime devam etmektedirler. Yetişkin yaşamında kadınlar evde, çevrelerinde ve iş yerlerinde ayrımcı muameleyle karşılaşmaktadırlar. Evlerinde ve çevrelerinde karşılaştıkları fiziksel şiddet sonucu travma geçirebilmek, ağır yaralanabilmekte ya da ölebilmektedirler (Üner, 2008).

2. 1. 2. Toplumsal Cinsiyet Roller ve İlişkileri

Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal kimliğin ve aidiyetin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu roller kişinin kendisini veya bir başkası hakkındaki beklentilerini, neleri yapıp neleri yapmaması gerektiğini, yapılması gerekenlerin hangi kaynakları kullanarak nerede ve ne zaman yapılacağını belirlemektedir (Aksoy, 2006). Kadınların birincil çalışma alanları, evdir. Ev işi, maddi karşılığı, mesai saati, sigortası ve emekliliği olmayan bir çalışmadır. Yapıldığında değil de yapılmadığında fark edilir bu bakımdan, görünmeyen bir emektir. Kadınların evde yaptıkları iş, günde 18 saatlik bir çalışma anlamına bile gelse, sevgi emeği olarak görölmektedir ve kadınlığın doğal bir parçası gibi algılanmaktadır. Ev işi, pek çok farklı yeteneğin ve çalışma türünün bir arada devreye sokulduğu bir alandır. Kocaların ve çocukların bakımı sadece üstlerini temiz tutup yemeklerini hazırlamakla bitmemektedir, moral bozukluklarına, ergenlik krizlerine, başarısızlık korkularına çare aramaya kadar uzanmaktadır. Kadınlar işgücü piyasasında da çalışmaktadır. Tarımsal işgücüne büyük bir katkıları vardır. Sorunsuz ve ucuz bir işgücü kaynağıdır. Genç kızlar çeyiz parası, kadınlar pazar parası için çalışmaktadırlar. Ne de olsa, evi geçindirmek onların sorumluluğunda değildir. Bu nedenle, kadınlara erkeklerden daha düşük ücret verilmesi, meşru görölmektedir. Kadınlar, kayıt dışı ekonominin de belkemiğidirler. Ama işgücü anketlerinde evhanımı olarak görölmektedirler. Kadınlar, sosyal hizmet uzmanları ve hemşirelerdir. Aile sorumluluklarının ve anneliğin bir uzantısı gibi sayılan hemşirelik, hastabakıcılık, öğretmenlik, sekreterlik gibi işler yapmaktadırlar. Ailedeki engelli ve yaşlılara, hastalara kadınlar bakmaktadır. Bunu yaparken genellikle destek görmemektedirler. Ama yapmadıklarında kadınlıktan uzak olmakla suçlanmaktadırlar. Kadınlar, halkla ilişkiler uzmanıdır. Konu komşuyla, akrabalarla görüşmeleri, ilişkileri ayarlayarak evlilikleri düzenlemektedirler. Yıldönümlerini hatırlayıp, hediyeleri düşünmektedirler. Kadınlar, diplomattırlar. Kendi aileleri ve kocalarının ailesi arasındaki ilişkileri ustalıkla

yürütmek zorundadırlar. Kadınların toplumsallaşma mekanları oldukça kısıtlıdır. Daha çok evleri ve yakın çevreleri, mahalleleri içinde kalmaktadırlar. Toplumsallaşma kanalları da asıl olarak akrabalık ve komşuluk ilişkileridir. Genellikle küçümsenerek bahsedilen kabul günleri, onların çeşitli konularda bilgilenmeleri, iş bulma ya da çocuk evlendirmeye dönük bağlantılar kurmaları ve rahatlama için son derece önemli işlemlere sahiptir. Ücretli çalışmaya katıldıklarında bile asıl aidiyetleri ev ve aile olduğundan, çalışan kimlikleri genellikle geride kalmaktadır. Bu nedenle, meslek örgütlerine, sendika ya da odalara katılımları düşüktür. Kadınlar, gündelik deneyimin bilgisini biriktirmektedirler. Bu bilginin yaşamın devamında büyük bir rolü olmasına karşın, değersiz kabul edilmektedir. Benzer biçimde, gündelik yaşamı estetize etme çabaları da genellikle görmezden gelinmektedir (Bora, 2008; Üner, 2008). Önceden oluşturulan ve önceden onaylanan toplumsal cinsiyet rolleri kişinin toplumda kabul görmesini sağlamaktadır ve aidiyet duygusunu pekiştirmektedir. Bu roller, gelir düzeyi, sağlık durumu, etnik ve dinsel kimlik, siyasi konum gibi etkenlere bağlı olarak değişiklikler arz ettiğinden aynı cinsiyet içinde dahi farklılaşmaya neden olabilmektedir. Bu da toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünü etkilemektedir (Aksoy, 2006).

2. 1. 3. Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş Bölümü

Toplumların kültürel ve tarihi birikimleri doğrultusunda kadınlar ve erkekler için farklı rolleri, sorumlulukları ve aktiviteleri uygun görmeleri haline cinsiyete dayalı iş bölümü denilmektedir. Bu iş bölümü cinsiyetler arası karşılıklı bağımlılık ve işbirliğinin göstergesidir. Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün bir yönü erkeklerin yaptıkları işlerin daha prestijli sayılması ve daha fazla gelir getirmesi, kadınların yaptıkları işlerin ise daha çok ev içi emeğe dayanan ve ücreti düşük işler olmasıdır. Bir yönü de işlerin erkek işi ve kadın işi olarak belirlenmesidir.

Kadınlar ve erkekler farklı toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirdikleri için bu rollere bağlı olarak da farklı ihtiyaçlara sahip bulunmaktadır. Bu gereksinimler, pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını, stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları; kadınların içinde buldukları koşullarla, iş yükleri ve sorumluluklarıyla ilişkili ihtiyaçlar olup, temiz ve kolay erişilebilir su kaynaklarına sahip olmak, sağlıklı koşullarda yemek pişirmek için gerekli aletlerin bulunması, çocukların tedavisi ve sağlık kontrolleri için

sağlık ocakları, bakımları ve eğitimleri için anaokulların bulunması gibi gündelik hayatın idame ettirilmesinde gerekli acil ihtiyaçlar olarak sıralanmaktadır.

Stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları ise; kadınların toplumda erkeklere oranla buldukları ikincil konumlara ilişkin analizden kaynaklanan ve kadınların toplumsal konumlarında değişmeyi gerekli kılan ihtiyaçlardır. Karar verme süreçlerine eşit erişim olanağı, emek, toprak mülkiyeti, eğitim gibi alanlardaki kurumsallaşmış ayrımcılığın ortadan kaldırılması gibi ihtiyaçlar stratejik ihtiyaçlar arasında sayılmaktadır.

İnsan hakları çerçevesinde de kadın erkekler aynı haklara sahip olarak görünseler de dünya genelinde pek çok durumda kadınlar erkeklere eşit haklara sahip değildir. Dünyada tespit edilen tüm bu eşitsizliklerin giderilebilmesi için toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki eşitsizliklere ilişkin gerekli duyarlılığın geliştirilmesi ve buna bağlı olarak bilinçli bir çaba gösterilerek toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının gerçekçi bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir (Aksoy, 2006).

2. 1. 4- Toplumsal Cinsiyet ve Sağlığa Etkileri

Toplumsal cinsiyet kavramı ve onun sağlık üzerindeki etkileri her iki cinsiyet yönünden ele alınmalı ve irdelenmelidir. Bir hastalığın doğal seyri kadın ve erkeklerde farklı olabilmektedir. Toplumsal cinsiyet etkisi ;

- Hastalıkların erken tanı ve tedavisinde,
- Sağlık hizmetlerine ulaşım ve kullanımında,
- Sağlık hizmeti sunanların kadın ve erkeklere yaklaşımların da

farklılıklar yaratabilmektedir (Üner, 2008).

Kadınların sağlık hizmetlerinden tam, eşit ve en yüksek standartlarda faydalanmalarını sağlamak, kadının insan haklarının tam olarak sağlanmasının temel koşullarından biridir. Çeşitli uluslararası ve ulusal mevzuat hükümlerinde de tarif edildiği üzere, sağlıklı olmak yalnızca hasta olmamayı değil, fiziksel, zihinsel ve sosyal açıdan bütünüyle iyi olma durumunu ifade etmektedir. Kadın sağlığı; ruhsal, sosyal ve fiziksel iyiliği içermekte ve fiziksel olduğu kadar, hayatın sosyal, politik ve ekonomik

boyutu tarafından da belirlenmektedir. Kadınların sağlık haklarının insan hakları içinde değerlendirilmesiyle birlikte, kadının insan haklarının, sağlık bilgisine erişim, yeterli beslenme ve sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkını da kapsadığı kabul edilmiştir. İnsan hakları açısından bakıldığında sağlık konusunda kadınların dezavantajlı olduğu durumlar hak ihlali olarak düşünülmektedir ve bunun en uç örneği ise anne ölümleridir. Kadın sağlığı; aile ve toplumdan kaynaklanan psiko-sosyal faktörler, kadının bireysel sağlık durumu, doğurganlık davranışı, sağlık hizmetlerinin kalitesi gibi pek çok faktörden etkilenmektedir. Kadın sağlığı denildiğinde, ilk olarak üreme sağlığı ve aile planlaması akla gelmektedir. Ancak, kadınların üreme sağlığı ile ilgili sorunlarının yanı sıra, diğer sağlık sorunları da vardır. Kadın ve sağlık alanındaki toplumsal cinsiyet konularını iki ana kategoride toplamak mümkündür. Bu kategorilerden birincisi, kadınların sağlık sorunları ve hastalık riskleri; ikincisi ise, kadınların sağlık hizmetlerine erişimi ve mevcut hizmetlerin kadınlar tarafından gerçek anlamda kullanılmasıyla ilgili sorunlardır. Kadınların sağlık sorunları ve hastalık riskleri kadın ve sağlık alanında ele alınması gereken konuların başında gelmektedir. Kadınların beklenen yaşam süresi erkeklere kıyasla daha fazladır; ancak hemen hemen tüm toplumlarda kadınların erkeklere göre daha fazla hastalık ve stres yaşadıkları bildirilmektedir. Kadınların daha uzun yaşamaları, onların ileri yaşlardaki daha yüksek hastalık oranlarının bir nedenidir. İkincisi, kadınlar ve erkeklerin üreme ile ilgili hastalık yükleri incelendiğinde, kadınların üreme sağlığı sorunlarını erkeklerden çok daha fazla yaşadıkları ve bu durum özellikle üreme çağında (15-49 yaş arası) daha da arttığı görülmektedir. Ayrıca menopoza ile bağlantılı hastalıklar ortaya çıkmaktadır. Sağlıksız koşullarda çalışma ve şiddete maruz kalma gibi toplumda kadınların daha yüksek oranda maruz kaldıkları durumların yanı sıra sağlıksız yaşam biçimi de belirli sağlık sorunlarını beraberinde getirmektedir. Kadın ve sağlık alanında belirtilmesi gereken bir diğer önemli faktör toplumsal yapının kendisidir. Ülkemizde giderek çözülmekte birlikte kent merkezlerinden kırsal alanlara, batıdan doğuya gidildikçe varlığını koruyan geleneksel yaşam biçimi ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, kadınların sağlık hizmetlerine erişiminin önünde bir engel teşkil etmeye devam etmektedir. Toplumun algılamalarından kaynaklanan toplumsal cinsiyet rolleri kadınlar ve erkekler için farklıdır ve kadınlar aleyhine daha fazla olumsuzluklar getirmektedir. Bu durum, kadınların sağlık hizmetlerine erişimi açısından bir engel olarak ortaya çıkmaktadır.

Sağlık sisteminden kaynaklanan sorunlar ise, hizmet sunumunda yaşanan yetersizlikler, sağlık personelinin toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısına sahip olmaması gibi durumlardan kaynaklanmaktadır (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008; Akın ve Demirel, 2003).

Yaşam süreci boyunca hem kadın hem de erkekler cinsiyete özel hastalıklar açısından risk taşımaktadırlar. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı yaşamın her döneminde her iki cinsiyette de sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Kadın ve erkeğin biyolojik cinsiyeti ve üremeye ilişkin fizyolojik fonksiyonlarının farklılığı ve getirdiği yüklerin yanı sıra, toplumun kendilerine biçtiği toplumsal cinsiyet rolünden, toplumsal cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanan ve sağlıklarını etkileyen olumsuzluklar kadının her döneminde mevcuttur. Bu olumsuzlukların boyutu toplumdan topluma değişmekle birlikte özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadın cinsiyeti yönünden olumsuzlukların boyutu daha da büyüktür (Akın ve Demirel, 2003; Akın, 2008).

Yaş dönemlerine göre kadın cinsiyetinin karşılaştığı olumsuzluklar ve sorunlar örneklenecek olursa; (Akın 2008; Akın ve Demirel, 2003 T.C.Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, 2005)

Bebeklik ve Çocukluk Dönemi:

Cinsiyet bir hastalık değil biyolojik bir farklılıktır. Cinsiyet nedeni ile kız çocuklarının yaşadıkları ve sağlıklarını etkileyen daha fazla olumsuzluklar;

*Gebelik süresince cinsiyet seçimi ve erkek çocuk tercihi

*Gebeliğin bebeğin kız olması nedeni ile istenilmemesi

*Gebeliğin bebeğin cinsiyeti kız olduğu için sonlandırılması (isteyerek düşükler)

*Daha çok Afrika ülkelerinde uygulanan pek çok sağlık riski taşıyan F-Genital Mütilasyon (kadın sünneti) ,

*Malnutrisyon (beslenme bozukluğu)

*Enfeksiyonlar

*İhmal, hizmetten yararlanamama

*Bebeklik döneminde erkek çocuklarda daha yüksek olan morbidite (hastalık) ve mortalite (ölüm) hızlarının özellikle 2-5 yaş arasındaki kız çocuklarında artması şeklinde sıralanmaktadır.

Ergenlik (Adölesan) Dönemi (10-19 yaş) :

Ergenlik dönemi 10- 19 yaş grubunu kapsar ve her iki cinsiyet için önemlidir ; ancak bu dönemde kız adolesanlar için daha fazla riskler söz konusudur. Bu dönemde sık rastlanan olumsuzluklar:

- *Menarş
- *Toplumsal baskı
- *Bekaretin denetimi
- *Cinsel taciz / istismar
- *İstenmeyen gebelikler
- *İsteyerek düşükler
- *Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar (CYBE)
- *Anemi (kansızlık) / malnütrisyon (beslenme bozukluğu)
- *Madde bağımlılığı (alkol, sigara, uyuşturucu)
- *Paralı seks
- *Cinsiyet temelli şiddet

Erişkinlik Dönemi (15-49 yaş) :

İnsan toplum içinde doğup, büyüyen ve ölen bir canlıdır. Bu zaman diliminde yaşadığı toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik yapısından etkilenmektedir. Kişinin alışkanlıkları ve davranışları yaşadığı toplumda şekillenmektedir. İnsanın edindiği bu alışkanlık ve davranışları Erişkinlik Dönemi (15-49 yaş) üreme fonksiyonlarının en yoğun olarak yaşandığı bu dönemdir. Üreme fonksiyonlarının en yoğun olarak yaşandığı bu dönemde:

- *Gebelik, doğum, doğum sonu komplikasyonlar
- *İstenmeyen gebelikler / isteyerek düşükler
- *CYBE
- *Anemi / malnütrisyon

*Paralı seks / cinsel taciz – istismar

*Cinsiyet temelli şiddet

*Hizmetlerden mahrum bırakılma

*Anne ölümleri

*Kadınların karşılaştığı en önemli sağlık sorunları, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının etkili olduğu durumlardır.

Menopoz ve menopoz sonrası dönem (50+ yaş):

Kadının sağlık sorunlarının en ihmal edildiği dönemdir. Bu dönemde karşılaşılan sorunlar çoğu kez kadının cinsiyeti ya da üreme fonksiyonları ile ilişkilendirilmez. Menopoz sonrasında, bu döneme özgü semptomların yanı sıra, kalp damar hastalıkları, kanserler ve osteoporoz görülme sıklığı giderek artmaktadır. Kalp hastalığı ve inmenin daha çok erkek hastalığı olarak görülmesi bu hastalıkların ileri yaş kadınlar üzerindeki etkilerini gölgelemektedir. Oysa ileri yaş kadınlarda önemli ölüm ve hastalık nedeni olan kalp hastalıkları ve inme yetişkin kadın ölümlerinin %60'ını oluşturmaktadır. Kas iskelet sistemi hastalıkları, diyabet, yaralanmalar, yalnızlık ve depresyon gibi psikolojik sorunlar ileri yaş grubu kadınlarda sık görülmektedir. İleri yaşta kadınlar , yaş ve toplumsal cinsiyet faktörlerine bağlı çifte ayrımcılıkla karşı karşıya kalırlar.

*Menopozal semptomlar

*Malignansiler

*Kardiyo Vasküler Hastalıklar (KVH)

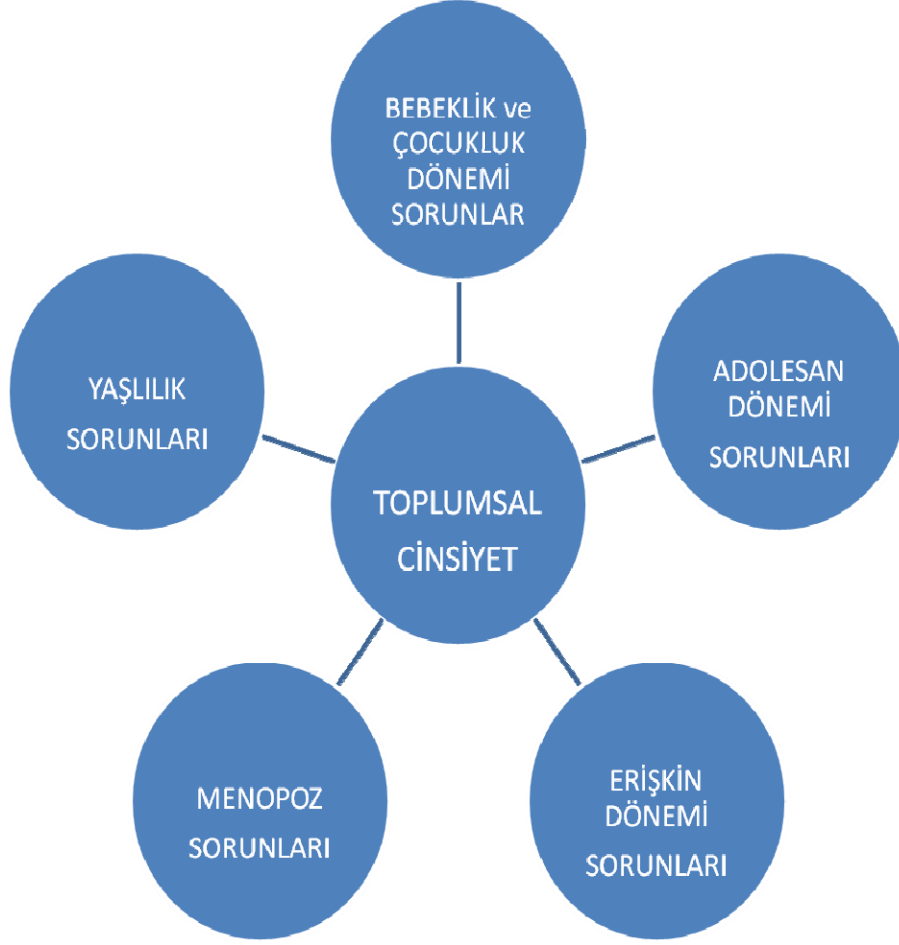
*Osteoporoz

*Desensüs – prolapsus

*Cinsiyet temelli şiddet

Yukarıda belirtilenler olumsuzluklar kadının üremeye ilişkin özellikleri ve fonksiyonları kadın sağlığını çok özel yapmaktadır. Toplumun cinsiyeti nedeni ile kadın cinsiyetine biçtiği rol ve beklentileri sonuçta daha da önemli olarak, onun insan haklarından sayılan bazı haklarını elde edememesine, kullanamamasına yol açmaktadır. Bu durum ise toplumlarda kadın için adeta kısır bir döngü oluşturmaktadır (Akın, 2008;

Akın ve Demirel, 2003; T.C.Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, 2005).

Şekil 1- Toplumsal Cinsiyete Bağlı Üreme Sağlığı Sorunları, (Akın, 2008; Akın ve Demirel, 2003)

Kadının üreme sağlığını etkileyen bazı hakları:

- Eğitim
- Çalışma / fırsat eşitliği
- Karar verme /seçme özgürlüğü
- Sağlık hizmetlerinden yararlanma
- Eşit işe eşit ücret ve bütün sözü edilen hakların kullanılabilmesi ile

ilgili, hepsinin adeta bir bileşkesi olan; toplumsal statü eşitliğidir. Yukarıda belirtilen hakların kullanımında kadın ve erkek arasında çok büyük farklılıklar mevcuttur (Akın, 2008; Akın ve Demirel, 2003).

2. 2. Kadın ve Kadının Statüsü

2. 2. 1- Çağlar Boyu Kadının Evrimi

Toplumsal ilişkilerde birbirinin tamamlayıcısı olan kadın ile erkeğin toplumdaki yerleri, işlevleri farklı olmuş ve kadınlar erkeklerle eşit duruma gelebilmek için yüzyıllar boyu bir gelişim göstermesine rağmen 21. yüzyılda da devam eden zorlu bir mücadele vermek zorunda kalmışlardır (Oğuz, 2006; Çayboylu, 2002).

İnsanların yazılı belgeler bırakmadan yaşadıkları ilkel toplumlarda kadınların yaşantısı hakkında da arkeolojik araştırmalar ve mağaralarda bulunan iskeletler ve çeşitli araçlardan yararlanılarak bilgi edinilmektedir. Fosil buluntuları, insanlık tarihinin milyonlarca yıl süren ve insanların avcılık ve toplayıcılıkla karınlarını doyurduğu ve bunlar için de kaba ev aletleri kullandığı Yontma Taş Devri'nde ortalama insan ömrünün 20-23 yılı geçmediğini göstermektedir. Bulunan leğen kemiklerinden kadınların ömürleri boyunca dört-beş kez doğum yaptıkları saptanmış, kısa ömürlerinin büyük bölümünü hamile olarak geçirmeleri kadını erkeğe göre hareketsiz yapmıştır. Yontma Taş Devri insanların 10-12 kişilik takımlar halinde genellikle av sürülerinin peşinde göçebe bir yaşam sürdürdükleri, iklim elverişli olduğunda açık havada, soğuk bölgelerde ise mağaralarda yaşadıkları bilinmektedir. Tarihin ilk iş bölümü bu koşullarda, erkek ve kadın cinsleri arasında gerçekleşmiştir. Kadınların hareket olanaklarının sınırlılığı, onları çevrelerindeki bitki ve kökleri toplamaya yöneltirken, erkekler avcılıkla uğraşmışlardır. Kadınlar da bir yandan grubun devamının güvencesi olan çocuklara bakmışlardır (Oğuz, 2006).

İlk insanlar ilk kez topraklarının çevresini bir çitle çevirip, çiftçiliğe başladıklarında mülkiyet fikri de ortaya çıkmıştır. Mülkiyet kavramı, yanında miras kavramını da getirdiğinden, ilk çiftçi toplumlarda çocuk doğurabilen kadınlar, büyük bir saygınlık kazanmıştır. İlk çiftçi toplumlarda kadınlar hem evde hem tarlada çalışıyor, erkekler ise daha çok yine av gibi kuvvet gerektiren işleri üstleniyordu. Kadının

evde ve tarlada çalışması, halı ve örtüler dokuması, çanak-çömlek yapıp onları başkalarıyla değiştirmesi, hem tarım işçiliği hem ilkel anlamda endüstri işçiliği hem de ticaret yapması yanında, erkeğin sadece avla uğraşması, ona zararlı olacak yerde yararlı olmuştur. Erkek daha çok dünyaya açılırken, kadın kapalı ve içe dönük koşullarda yaşamını sürdürmüştür (Oğuz, 2006).

Hayvancılık ve çiftçilik olarak gerçekleşen birinci işbölümünü, madenlerin bulunması, işlenmesi sonucu ikinci işbölümü izlemiştir. Hayvanların evcilleştirilmesi, bitkisel üretime geçilmesi, tüm toplum üyelerinin artık aynı işlerde ve ortak çalışmalarını gereğini ortadan kaldırmıştır, ulaşılan üretim düzeyi toplumun tüm üyelerinin beslenmesini, hatta bir artı ürün ekle edilmesini sağlamıştır. İşlenen madenlerden yapılan üretim araçları tarımda kullanılmıştır, elde edilen ürünler, yapılan çanak-çömlek sayesinde belirli bir süre saklanabilmiştir. Üretim araçlarının bu gelişimi karşısında üretimden öncelikli olarak çekilmesi gerekenler kadınlar ve yaşlılar olmuştur. Toplumun güçsüz kesimi sayılan kadınlar giderek üretimden uzaklaşmıştır. Bu uzaklaşmanın doğal sonucu olarak kadın, toplum içindeki yerini ve saygınlığını yavaş yavaş yitirmiştir. Kadın giderek ev işleriyle, çocukların bakımı ve yetiştirilmesiyle, çok güç gerektirmeyen el işleriyle uğraşmaya, bu konularda uzmanlaşmaya başlamıştır. Düzenli geçim sağlayan faaliyetler ise erkekler tarafından yapılmıştır. Üretim araçlarının gelişmesi emeğin verimliliğini de artırmıştır. Daha önce ortak olarak çalışan, elde edilen ürünü de eşit paylaşan toplum, ortak çalışmadan uzaklaşıp, emek verimliliği yüksek olan işlerde çalışanların çalışmalarının karşılığı olarak elde edilen ürünlerden, daha çok pay istedikleri bir toplum yapısına dönüşmüştür (Oğuz, 2006).

Üretim ilişkilerindeki değişmeler yalnızca iş bölüşümünde değil, mülkiyette de gözlemlenmiştir. Özel mülkiyetin ortaya çıkışının doğal bir sonucu olarak ilk önce değişme mirasa ilişkindir. Yapılan işbölümüne göre, erkeğe yiyeceğin ve bu iş için zorunlu çalışma aletlerinin sağlanması düşmüştür. Bunun sonucunda da erkek bu aletlerin sahibi olmuştur. Erkek aynı zamanda yeni beslenme kaynağının, hayvan sürüsünün de sahibi olmuştur. Servetlerin artışı, bir yandan aile içinde erkeğe kadından daha önemli bir yer kazandırırken, geleneksel miras düzenini çocuklar yararına değiştirmek için kullanma eğilimini ortaya çıkarmıştır; ama soy zincirinin analık hukukuna göre hesaplanması devam ettikçe bu mümkün olmayacağından

kadın tarafından hesaplanan soy zinciri ve analık miras hukuku kaldırılıp, erkek tarafından hesaplanan soy zinciri ve babalık miras hukuku getirilmiştir. Bu değişiklik de anaerkil ailenin yerini, ataerkil aileye bırakmasına neden olmuştur. Bu dönemde erkek artık kadının egemenliğinden kendini kurtarıp ve yüzyıllar sürecektir yeryüzü üstündeki egemenliğini kurmuştur (Oğuz, 2006; Çayboylu, 2002).

Dinler açısından kadının durumu olumlu bir yapı göstermemektedir. İslamiyet'te de temelde erkeğin kadından üstün olduğu kabul edilmiştir. Aynı zamanda gerektiğinde erkeğe kadını dövme hakkı da tanınarak, kadına yönelik şiddet unsuru onaylanmıştır. Kadına tanınan hak yalnızca erkeğe itaat etme hakkıdır. İslamiyet evlenme, boşanma konularında da kadına bir hak öngörmemiş, hakların tek tarafı olarak erkeğin olduğu kabul edilmiştir. Mirasta da erkeğe bir, kadına yarım pay verilmektedir. Ancak diğer dinlerde olduğu gibi İslamiyet'te de kadının yalnızca analık özelliği değerli görülmüştür (Oğuz, 2006).

Binlerce yıllık toplumsal evrim sürecinde ilkel dönemlerden sonra ataerkil düzene geçilmesiyle birlikte kadınlar giderek artan boyutta erkeklerle eşit olma durumlarını yitirmişlerdir. Kadınların bazı alanlarda bağımsızlıklarını kazanmaları ve düşünce hayaline girmesini sağlayacak geleneklerin değişmesi Rönesans Dönemi'ne kadar sürmüştür ve Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi ile kadınlar çalışma yaşamına girme gibi erkeklerle eşitlik konularında bazı haklar kazanmışlardır. Türkiye'de ise kadınlar bulunması gereken konuma Cumhuriyet Dönemi'nde Atatürk'ün düşünce ve uygulamaları ile ulaşmıştır. Toplum hayatının en temel belirleyicilerinden biri olan aile kurumu Türkiye'de hızlı bir değişim sürecine girmiş olup, sosyal ve kültürel alanlardaki değişimler ile birlikte ailenin rol ve işlevlerinde görülen değişim kadına yönelik beklentilerin artmasına sebep olmuştur (Oğuz, 2006; T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2008; Çayboylu, 2002).

2. 2. 2- Çağdaş Kadının Toplumdaki Yeri ve Etkinliği

Çağdaş toplumlarda yaşayan kadınlar, az gelişmiş ya da gelişmekte olan toplumlarda yaşayan kadınlara göre, yıllarca süren mücadeleleri sonucu pek çok alanda erkeklerle eşit konuma ulaşmışlardır. Çağdaş kadının bugün ulaştığı en önemli aşama, bireysel özgürlüğünü elde edip, yaşamı hakkında kararları alabilmesidir. Bugün

kadınlar daha önceki yıllarda olabildiğinden daha çok aile ve toplum içindeki konumlarını, ezilmişliklerini, kimliklerini sorgulayabilmektedirler kaynaklardan, imkanlardan ve hizmetlerden erkekler gibi eşit şekilde yararlanmaktadırlar (Oğuz, 2006; Akın, 2008).

Kadınlar, toplumsal ayrımcılığına engel olan kanunların çıkarılmasıyla da sosyal ve siyasal yaşamda en üst konumlara yükselerek, yönetimde de karar alma hakkına sahip olmuşlardır. Eğitimde erkeklerle eşit düzeyde yararlanma olanağını elde eden kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe çalışma alanları genişlemiştir. Tüm meslekler kadınlara açılmıştır. Kadınlar kendi işlerini kurabilmekte, üretime katkıda bulunmakta, toplumsal kalkınmada önemli roller oynamaktadırlar. Çalışan kadın için, çocuklarından ayrı kalma zorunluluğu suçluluk duygusu yaratmaya devam etse de, çalışan anneler artık toplumda olumsuz olarak damgalanmamaktadır. Kadın günümüzde bile hâlâ çocuk bakımı ve ev işlerinden tek başına sorumlu tutulmasına karşın, her geçen gün çalışan kadın sayısı artmaktadır. Ekonomik özgürlüğünü kazanan kadınlar da, aile içinde söz söyleme hakkını elde ederek, karar alma sürecinde etkili olmaktadır. Bunun yanında çağdaş toplumlarda aile yapıları değişmekte, özellikle kadının talebi ile gerçekleşen boşanmalar artmakta, tek ebeveyn sayısı çoğalmakta ve bunların neredeyse tamamını kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar artık yalnız başlarına bir hayat kurmaktan çekinmemekte, aile ilişkilerinde beklentileri yükselmekte ve bu beklentileri karşılanmadığında da kesin tavır koyabilmektedirler (Oğuz, 2006; Akın, 2008).

Kadınların örgütlenmesiyle yüzyıllardır süren kadın hareketi, özellikle var olan toplumsal cinsiyet kalıplarını yani kültürel olarak belirlenen kadınlık ve erkeklik kimlikleriyle rollerini derin bir sorgulamaya tabi tutmuş ve böylece ataerkil değerlere ve kalıp yargılara karşı önemli bir ideolojik meydan okuma ve eylemler başlatmıştır. Çağdaş kadının bugün ulaştığı en önemli aşama, bireysel özgürlüğünü elde edip, yaşamı hakkında kararları alabilmesidir. Kadınlar kimliklerini sorgulamakta, hakları için daha bilinçli mücadele vermektedir. Tüm bu olumlu gelişmeler çağdaş toplumlarda kadının bugün bulunduğu konuma gelmesine neden olmuştur (Oğuz, 2006).

2. 2. 3- İslamiyet Öncesi Türk Toplumunda Kadın

Türklerin tarihte göçebe bir yaşam tarzı sürdürdüğü ve doğal ve geleneksel ulusal kültürlerinin kadına kazandırdığı canlı ve hareketli kişilik, kadının o dönemdeki erkek gibi ata binip, ok attığı, kılıç kullanıp, düşmanla savaştığı durumlarını desteklemektedir. Savaşta, siyasi toplantılarda, sosyal ilişkilerde kadınlar her zaman kocalarının yanında yer alıp, çocukların sorumluluğunu anne ve baba birlikte paylaşmaktaydı. Kızlar kendileriyle evlenmek isteyen erkeklerle düello eder, yendikleriyle evlenmemekteydiler. Eski Anadolu'da öncelikle soylu kadına, sonra halk kadınına sağlanan hak ve yetkiler, Eski Anadolu kadının kadın hakları ve özgürlüğü açısından, çağının dünyasından çok ileri bir düzeye erişmiş olduğunu kanıtlamaktadır (Oğuz, 2006; Sağ, 2009).

2. 2. 4- İslamiyet Sonrası ve Osmanlı Döneminden Günümüze Kadın

Türkler, İslamiyet'i önceleri tek tek, 8. yüzyılın ortalarından sonra da toplu olarak kabul etmeye başlamışlardır; ancak Müslüman olduktan sonra bile, halk uzun zaman eski gelenek ve göreneklerine bağlı kalmıştır. İslam kanunlarını yavaş yavaş yerleşik hayata geçişle birlikte kabul eden Türk toplumlarında, Türk kadınının sosyal hakları çok sınırlanmıştır. İslam kültürü içinde erkeklerin durumu gelişirken, kadınlar atalarından elde etmiş oldukları hakların önemli bir kısmını kaybetmişlerdir. Ekonomik ve siyasal yönden bağımsızlıklarını kaybeden kadınların toplumsal etkinliği de yok edilmiş, aile içinde bile bağımsızlığı kalmamıştır. Aile içinde saygınlık, eski geleneklerin kalıntısı olan ve erkek çocuk annesi olduktan sonra kazanılan bir saygınlık durumuna dönüşmüştür (Oğuz, 2006).

Osmanlı toplum yaşamı erkeğin kadını beslemesi, kadına kendi malından sarf etmesini kapsayan ekonomik nedenler erkeği kadından üstün sayan , erkeğin reis olduğu İslam Medeni Hukuku, tüm aile bireylerinin aile reisinin kesin otoritesini kabul etmek zorunda olduğu, ataerkil aile tipini kabul etmektedir. Kadınların hayatını etkileyen en önemli iki konuda kızların evlenmesi ailelerin, boşanması ise kocalarının vereceği karara bağlanmıştır. Katılan dinsel kuralların ve tutuculuğun gittikçe artmasıyla kadınlar daha çok evlerine kapanıp, sokağa çıkması gereken kadınlar ise peçe takmaya zorlanmıştır. Harem, peçe ve çok eşlilik Türklerin simgesi olmuştur. O dönemde şehirlerde yaşayan kadınların başlıca uğraşı, komşuları ziyaret etmek, hamama gitmek,

nakış işleriyle uğraşmaktır. Kentli kadının girdiği bu toplumsal olumsuzluk, kadınların yaşamını sınırlayan fermanların yayınlanmasıyla, hükümet politikasına dönüşmüştür. Osmanlı kadını hazırlanan İslami kaygılar taşıyan fermanlar, genel olarak kadına üç alanda müdahale etmişlerdir: Kadınlar eve kapatılmış, kıyafeti, sokakta görünmeleri, erkeklerle olan ilişkileri sınırlandırılmıştır (Oğuz, 2006; Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları,2006).

Osmanlı kadını 11 yaşına kadar sübyan (ilkokul) mekteplerinde eğitim görmüştür; ancak bu okullar yalnızca büyük kentlerde bulunduğu için kadınlar ülkenin her tarafında eğitim şansına sahip olamamışlardır. Kız çocukları sübyanlarda, hem erkeklerle hem de ayrı olarak kendi zamanlarının bilimsel ve dinsel konularında eğitilmiş olup bunun dışında edebî, bilimsel ve kültürel alanlarda varlıklı kesimin kız çocukları özel hocalarla evde eğitim görme olanağı bulmuşlardır. Taşradaki kız çocukları ise okumuş hoca hanımlardan dini eğitim alabilmişlerdir (Oğuz, 2006).

Kadınla ilgili atılan ilk adımı, 1839'da Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun (Tanzimat Hatt-ı Hümayunu) ilanı ile kadının konumunda gözle görülür bir değişim yaşanmıştır ve kadınlara bazı haklar verilmeye başlanmıştır. Tanzimatla birlikte batıya açılması ve gelişen kapitalist ilişkilerin emeğin özgürleşmesini zorunlu kılması ve belirli bir eğitim düzeyine gelmiş işgücüne gereksinim duyulması bu hakların desteklenmesini sağlamıştır. 1856 yılında yayınlanan İslahat Fermanı'nda, hiç kimsenin cinsiyetinden dolayı ikincil duruma düşürülmeyeceği ifade edilmiştir ve bu dönemde özellikle kadınlar için iki önemli düzenleme yapılmıştır. Bunlardan biri Arazi Kanunu, diğeri ise Sicill-i Nüfus Nizamnamesi'dir. Arazi Kanunu ile önceden yürürlükte olan, erkek varis olması halinde kadınları mirastan yoksun bırakan uygulamaya son verilmiştir, kadınlar da mirasa ortak edilmişlerdir. Nüfus Nizamnamesi ile de evlilik kurumuna resmi bir boyut kazandırılmıştır (Oğuz, 2006; Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları,2006).

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde kadının toplumsal konumunun değişmesi, bu değişimle Türk kadınının önce çalışma yaşamında daha sonra da vatan savunmasında yerini alarak kadın hareketinin ekonomik ve siyasal yaşamla bütünleşmesi sürecini başlatmıştır (Oğuz, 2006).

Cumhuriyetin kurulmasından sonra hızlanan kapitalist gelişim ve üst yapıdaki değişiklikler, kadınların en temel vatandaşlık hakkı olan eğitim görme 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanununun, kadın- erkek eşitliğini yasal olarak sağlayan 1926 yılında çıkarılan Medeni Kanun, kadın ve erkeği siyasal yaşamda eşit duruma getiren 1930 yılında yerel, 1934 yılında ise genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkının verilmesi Türk kadınının toplumsal konumuna bazı değişiklikler getirmiştir ve modernleşme ile gelen mal ve hizmetlerin artması kadını doğrudan erkeğe bağımlı olmaktan kurtarmıştır. Bunun yanında meslek sahibi, öğrenim görmüş kadının, ev dışında çalışması ona ekonomik bağımsızlık kazandırmış ve kadının toplumsal hareketliliğini artırmıştır ama geçmişte var olan tutsaklık, nitelik değiştirerek süregelmiştir. Medeni kanunla yasaklanan çok karılı eşliliğe rağmen erkeğin egemenliğine dayalı ataerkil aile geçerlidir (Oğuz, 2006; Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları,2006; Filiz, 2008).

2. 2. 5- Sosyo- Kültürel Süreçte Kadın

Türk toplumunda kadının konumunu ortaya koyan en önemli etken, sosyokültürel etkenlerdir. Kültürel anlamda kadının tarihsel süreç içerisinde geleneklerin ve dinin etkisiyle ikinci planda kaldığı görülmektedir. Cumhuriyet Döneminde kadına sağlanan olanaklar ve bunlardan yararlananların sayısı arttığı halde, günümüzde kadına sağlanan toplumsal, ekonomik, siyasal kaynaklara, bilgi- eğitim olanaklara erişim ve bu kaynaklar ve olanaklar üzerindeki kontrol hakkı, güç ve karar mekanizmalarına katılım hakkı toplumsal cinsiyet ayrımcılığı kadınların lehine olmakta olup, toplumda kadının durumunu geliştirip, üretime etkili bir biçimde katılmasını sağlayacak düzeyde olmamıştır. Kadınlara sunulan olanakların pek çoğu da kadını geleneksel rollere itmiştir (Oğuz, 2006; Akın, 2008).

Ailelerin kız çocuklarına uygun gördükleri meslekler de kadınların sosyo-kültürel yaşamdaki konumlarını belirlemektedir. Kadınlar için en uygun görülen mesleklerin, yapılan araştırmalarda öğretmenlik, hemşirelik ve çeşitli kuruluşlarda memurluk gibi meslekler olduğu, bu alanda toplumun erkeğe ve kadına bakışları arasında büyük farklılıklar bulunduğu görülmüştür; ancak son yıllarda kadınların, Türkiye'de seçkin mesleklerde oranları gittikçe yükselmektedir. Kadınların en yoğun meslek dalı öğretmenlikte, öğretmenlerin % 44'nü oluşturan kadınlar, müdür düzeyinde

ancak % 7 oranında temsil edilmektedirler. Aynı durum üniversitelerdeki eğitim kadrolarında da görülmektedir. Rektör ve dekan olan kadın sayısı çok azdır. Kadınlar siyasal yaşamda da etkin olmayıp, ülke yönetiminde de çok az oranda temsil edilmektedir (Oğuz, 2006; Bora, 2008; Üner, 2008).

Aile yaşantısında da kadın-erkek eşitliği konusunda sorunlar vardır. Çalışan kadın ev ve çocuklarının sorumluluğu yanında iş sorumluluğunu da üstlenmiş durumdadır ve bu sorumluluklarını eşiyle paylaşamamaktadır. Kadından beklenen, geleneksel rollerini aksatmadan yerine getirmesidir. Kırsal kesimde kadınların evleneceği kişiyi seçmesi, istediği kadar çocuk yapması konularında da henüz özgürlüğü yoktur. Çalışan kadın, iş yaşamında da engellerle karşılaşmaktadır. Kadınların öncelikle çocukları için çalışma saatleri sırasında ucuz ve güvenli bakım sağlanması sorunları vardır. Çocukların bakımından birinci derecede sorumlu görülen kadın, işine devam edebilmek için çocuğunun bakımını ayarlamak zorundadır. Bu da kadınların iş yaşamındaki başarısını olumsuz olarak etkilemektedir. Erkeklerle eşit sorumluluk taşıyan, ekonomik faaliyetlere genelde ücretsiz aile işçisi olarak katılan kadınların üretim faaliyetlerine daha fazla katılmaları, onların bilgi ve beceri düzeylerinin yükseltilmesiyle sağlanabilecektir; ancak her şeyden önce kadını, ev içi rollerle sınırlayan, ona eş ve anne rolü dışında olanak tanımayan, geleneksel düşüncenin değişmesi gerekmektedir (Oğuz, 2006; Bora, 2008; Üner, 2008; Tarhan, 2009).

Toplumların kültürel ve tarihi birikimleri doğrultusunda farklı rolleri, sorumlulukları ve aktiviteleri uygun gördüğü tarihin ilk iş bölümü erkek ve kadın cinsleri arasında gerçekleşmiştir. İlk insanlar ilk kez topraklarının çevresini bir çitle çevirip, çiftçiliğe başladıklarında mülkiyet fikri de ortaya çıkmıştır. Mülkiyet kavramı, yanında miras kavramını da getirdiğinden, ilk çiftçi toplumlarda çocuk doğurabilen kadınlar, büyük bir saygınlık kazanmıştır. Erkek daha çok dünyaya açılırken, kadın kapalı ve içe dönük koşullarda yaşamını sürdürmüştür. İlkel toplumlarda kadının en önemli rolü, çocuk doğurarak verimli olması ve yaşamın yeniden üretilmesi şeklinde gelişmiştir. Bu dönemde de kadınlar zaten sınırlı olan haklarını evlendiklerinde de kocalarına devretmek zorunda olduklarından karşımıza ikinci sınıf vatandaş olarak çıkmaktadırlar ve 16. yüzyılda başlayan Rönesans Dönemi ise bireyciliğe değer veren bir dönem olduğu için hem kadınlar hem erkekler cinsiyet gözetilmeksizin gelişebilme

olanaklarına sahip olmuşlardır. Kadınların yükselişine erkeklerden tepki gelmiş, kadınlar da ilk kez örgütlenerek yazgılarına baş kaldırmaya başlamışlardır, Rönesans, kadının hukuki durumunda herhangi bir değişiklik yapmamış; ancak bazı alanlarda bağımsızlığını gerçekleştirmesini ve düşünce hayatına girmesini sağlayarak, geleneklerin değişmesine neden olmuştur, 18. yüzyılda Avrupa'da gerçekleşen Sanayi Devrimi, kadınların daha çok sayıda üretime katılmalarına neden olmuş, gerek aydın gerekse halktan olan kadın için yeni boyutlar getirmiştir. Kadınların ekonomik çalışmalara katılabilecekleri yeni bir dönem başlamıştır. Fransa'da da aynı koşullar devam ederken 1789'da Fransız Devrimi gerçekleşmiş, devrim ile kadınların, hakları için ilk bilinçli mücadeleleri başlamıştır. Almanya'da da sanayinin hızla gelişmesi, kadınların da sanayi kuruluşlarında çalışmalarına yol açmıştır. İkel toplumlardan sonra, kadınların kaybettikleri haklarını geri almaları, toplumsal ve siyasal yönden erkeklerle eşit hale gelmeleri büyük çabalar gerektirmiştir (Oğuz, 2006; Aksoy, 2006).

Türk toplumunda kadının konumunu ortaya koyan en önemli etken, sosyal-kültürel etkenlerdir. Kültürel anlamda kadının tarihsel süreç içerisinde geleneklerin ve dinin etkisiyle ikinci planda kaldığı görülmektedir. Cumhuriyet Döneminde kadına sağlanan olanaklar ve bunlardan yararlananların sayısı arttığı halde, günümüzde kadına sağlanan eğitim, toplumda kadının durumunu geliştirip, üretime etkili bir biçimde katılmasını sağlayacak düzeyde değildir. Aile yaşantısında da kadın-erkek eşitliği konusunda sorunlar vardır. Kadından beklenen, geleneksel rollerini aksatmadan yerine getirmesidir (Oğuz, 2006).

2. 2. 6- Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın

Günümüzde en önemli kalkınma, göstergelerinden birisi kadınların toplumsal yaşamdaki konumlarında, endüstrileşmenin getirdiği norm ve değerleri ile yıllarca süren mücadeleleri sonucu pek çok alanda erkeklerle eşit konuma ulaşmış olmalarıdır (Oğuz, 2006; Özkalp, 2005). Tarih boyunca bütün kadınların çocuk doğurmak, yedirmek, içirmek, hastalandıklarında eşlerine bakmak, ev işleriyle uğraşmak ve eşine tarlada yardımcı olmak gibi görevlerinden anlaşılacağı üzere kadın ev dışında önemli bir rol almadıkları, ailesine ve topluma ekonomik bir katkıda bulunmadığı bir gerçektir (Özkalp, 2005).

Çağımızın en önemli kalkınma göstergelerinden biri kadının toplum içindeki yeridir (Oğuz, 2006). Geliştirilen stratejilerde toplumsal cinsiyet farklılıklarının göz önüne alınmaması, kadınların iş yüklerinin daha fazla artması, erkekler ile kadınlar arasındaki toplumsal ve ekonomik farkın arasının açılması, kadına yönelik eşitsizliklerin derinleşmesi gibi sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle cinsiyet farklılaşmasının önemini anlaşılması, kalkınmanın nimetlerinin nasıl dağıtıldığı konusunun yanı sıra kalkınma sürecinin nasıl işlendiğini irdeleme olanağı tanıyan toplumsal cinsiyet bakış açısı ile ele alınması gerekmektedir. Bu irdeleme kalkınmanın, başta kadınlar olmak üzere, toplumdaki diğer mağdur kesimler açısından doğruluklarını saptamaya ve dolayısıyla, eşitlikçi gelişmeleri mümkün kılacak alternatif kalkınma stratejilerini geliştirmenin önünü açar. Bu özelliği ile toplumsal cinsiyet, akademik olmanın ötesinde siyasi bir yaklaşımdır. Kalkınma yaklaşımlarından biri olan toplumsal cinsiyet ve kalkınma yaklaşımı, özünde kadın ve erkeği biyolojik cinsiyetten sıyrılmış bir birey olarak değerlendirilmektedir. Eşitlik ve insan haklarına saygı temeli üzerine getirilmiş bir yaklaşım olup, pratik ve stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının karşılanmasını öngörmektedir. Bu nedenle farklı kültürlerle özgü toplumsal eşitsizlik ve iş bölümünü anlamaya çalışan bütüncül bir yaklaşımdır. Bugün kalkınma konusu, kadının daha üretken olması, emeğini daha etkin kullanması olarak değil, kadının güçlenmesi, kadının üretim sürecindeki rolü ve iş gücüne katılımı ve modern kurumlara ulaşabilme yolları ve kendi emeği ve gündelik yaşam üzerindeki denetim gücünü artırabilmesi, erkeklere eşit biçimde kalkınma sürecine katılabileceği biçiminde algılanmakta ve kabul edilmektedir. Bu nedenle kalkınma cinsiyet farklılaşmalarına ilişkin olumsuzlukların giderilmesi, tüm plan ve programlarda toplumsal cinsiyet duyarlılığı oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Kalkınma yaklaşımları kişiler üzerindeki farklı etkilerinin olduğu ve bu etkilerin dikkate alınarak eşitlikçi bir yapı sergilemesi gereğidir. Bu durum mevcut toplumsal cinsiyet yapılanmalarının göz önünde bulundurulmasını zorunlu kılmaktadır. Toplumsal cinsiyet duyarlılığı ile oluşturulan program ve bütçelerle toplumsal refahın artması ve kaynakların adil dağılımı sağlanabilecektir. Ancak dünyadaki ekonomik gelişmelere bağlı olarak yaşanan küreselleşme ve uygulanan yapısal uyum programları harcamalarına ayrılan sınırlı kaynakların daha da sınırlı olmasına yol açmakta, bu da

zaten dezavantajlı konumda bulunan kadınların durumunu olumsuz etkilemektedir (Aksoy, 2006).

Türkiye Cumhuriyeti çağdaş batı medeniyetine ulaşma projelerinde kadınlara düşen rolün öneminin farkındadır ve kadınların ilerlemeleri ve güçlenmeleri konusunda dünyada istisnai ve özgün bir tarihsel deneyim yaşamıştır. Cumhuriyetin ilanını takip eden devrimlerle, reformlarla, alınan kararlarla ve uygulanan bütün politikalarla bir yandan Türk kadını yurttaşlık haklarını kazanmış ve erkeklerle eşit yasal haklara kavuşmasını, diğer yandan Türk toplumunun yeniden yapılanmasını sağlayarak büyük bir toplumsal değişim gerçekleştirilmiştir. Ancak yasal hakların elde edilmiş olması bu hakların kadınların çoğunluğu tarafından bilinçli bir şekilde kullanılıyor olması anlamına gelmemektedir (Oğuz, 2006; T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2007).

Laik hukukun benimsenmesi ile kadınların eğitim, çalışma yaşamı, siyaset gibi kamu alanlarına girmesi mümkün kılınmış, eşitlikçi kamu politikaları ile devlet katılımı özendirilmiş ve desteklemiştir. Ülkemizde başta anayasa olmak üzere tüm yasalarımızda kadın erkek eşitliği güvence altına alınmıştır (T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2007).

Uluslararası kalkınma istatistikleri bugün Türk kadınının konumunun, pek çok ülke kadınlarının gerisinde kaldığını göstermektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından her yıl yayınlanan İnsani Gelişmişlik Raporunda Toplumsal Cinsiyete İlişkin Gelişmişlik Endeksi (Gender-Related Development Index: GDI) ve Toplumsal Cinsiyeti Güçlendirme Göstergesi (Gender Empowerment Measure: GEM) olmak üzere iki ayrı endeks yer almaktadır (Oğuz, 2006).

GDI'nın hesaplanmasında kullanılan değişkenler aşağıdaki gibidir:

- Kadın ve erkekler için yaşam umudu
- 15 yaş üstü okur- yazarlık
- İlk, orta ve yüksek eğitimdeki toplam öğrenci oranı
- Tahmini kişisel gelir

Türkiye, 2003 yılına ait raporda yer alan "GDI" endeksine göre kadın erkek eşitliğini sağlama açısından 144 ülke arasından 81. sırada yer almıştır.

- Ulusal yasama organındaki kadın milletvekili oranı
- Kamu ve özel sektörde üst yönetimdeki kadın oranı
- Serbest mesleklerde ve teknik alanlarda çalışan kadınların oranı
- Erkeklerle göre kadınların kazandığı gelir oranı da GEM endeksinde kullanılır.

Avrupa Birliğine üye ülkeler arasında, endeksin diğer göstergesi olan "kamu ve özel sektörde üst yönetimdeki kadınların oranı" ile ilgili değer % 20'nin altına düşmemektedir. Türkiye'de ise bu oran sadece % 8'dir (Oğuz, 2006).

Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın kadınların çalışma yaşamına en önemli yansımaları işe alınma, ücret, terfi gibi uygulamalarda görülmektedir. Kadınların iş bulması için erkeklerle göre daha nitelikli olması gerekmektedir. Kamu dışı sektörde çalışan erkek, aynı nitelikte ve aynı tür işi yapan kadından daha fazla ücret almakta, yine bu iş yerlerinde kadınlar terfi olanaklarından daha az yararlanmaktadır. Eğitimde olduğu gibi mesleklerde de toplumsal cinsiyet temelli bir ayrışma vardır. Kadının istihdamı konusundaki olumlu gelişmelere karşın, hala kadın emeği erkek emeğine oranla çok daha görünmez durumdadır. İşgücüne katılım ve istihdam oranlarında cinsiyetler arasında varolan eşitsizliği gidermek, kadının işgücü piyasasına katılımını sağlamak için hukuki düzenlemelerin yanısıra, aktif istihdam politikalarından kadınların yararlanmalarının sağlanması ve kadın-erkek eşitliği konularının her alanda uygulamalara yansıtılması gerekmektedir (Akın, 2008).

2. 2. 7- Kadın ve Eğitim

2. 2. 7. 1-Eğitimin Önemi ve İşlevleri

Aileden sonra birey üzerinde kalıcı etkilere sahip önemli toplumsal kurumlardan biri olan ve insanları belli amaçlara göre yetiştirme süreci olarak tanımlanan eğitim, insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişe sahip olan insanın bütün yaşamını organize eden ve gelecekteki bütün yaşantısını etkileyen bir süreçtir.

İnsanların yaşamlarını sürdürebilmek için gereksinimlerini karşılama ve doğayı denetleme çabaları sonucu elde ettikleri bilgi ve deneyimleri çevrelerindeki bireylere aktarma ile başlayan eğitim, yazının bulunmasıyla hızla gelişmeye başlamıştır ve özellikle eğitimin gücü yakın zamanlarda artmış ve insanı etkiler hale gelmiştir yani toplum üzerinde gelişen etkisi ailenin sınırlılıklarını da aşarak bu kuruma ayrıcalık kazandırmaktadır (Oğuz, 2006;Özkalp, 2005; Doğan.2002).

İnsanlık tarihinde eğitim, kurumsallaşmış bir yapıya sahip değildir. Uzun yıllar yalnızca bilgi aktarma olarak kabul edilmiştir; ancak eğitim toplumun ekonomik yapısı ve buna bağlı olarak yaşantısı değiştiği için bu yakın ilişkinin ayırımına varılması, eğitimin yalnızca bilgi aktarma değil, bilgiye ulaşma ve yeni bilgiler üretmeyi de içerdiğinin ayırımına varılmasını ve insanlara bu bilgiyi öğretecek kurumlara ihtiyaç duyulmuş ve ihtiyaçtan doğan eğitim kurumları resmileştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını sağlamıştır (Oğuz, 2006).

2. 2. 7. 2- Kadının Birey Olmasında Eğitim ve Önemi

Günümüzde eğitimin toplumsal gelişimi hızlandırma, yetenekleri ortaya çıkarma, insanları güçlü kılma ve haklarını bilip koruma açılarından diğer kurumlara göre daha büyük etkiye sahip olduğu, hemen her toplumda kabul edilmektedir. Kadınların eğitilmeleri aile içinde sağlık, beslenme, haklarının farkına varmalarını ve haklarını elde etmeleri için kendilerini ifade edebilmelerini sağlayacaktır ve uluslar arası düzeyde insani gelişmenin temel göstergelerinden biridir. Kadınlar, eğitim olanaklarından yararlanabilmeleri sonucunda daha önce evle sınırlı kalan ilgi, beceri ve bilgisini artırma, farklı çevrelerle tanışma şansı elde ederek hareket ve girişim özgürlüğü elde edebilmekte ve çalışma yaşamına ve karar mekanizmalarına katılım imkanı bulabilmektedir. Bu yararın yanı sıra, kadınların eğitim düzeyleri yükseldikçe daha az sayıda çocuk sahibi olma ve kendi sağlıkları ile aile bireylerinin sağlıklarına daha fazla özen göstermelerini sağlayacaktır. Kadınlar eğitim sonucu iş yaşamına katılarak ekonomik güç ekle edebilme olanağı bulmakta ve elde ettikleri kazancın değerlendirilme sürecinde eğitim düzeyleri yükseldikçe daha fazla söz sahibi olabilmektedirler. Ayrıca, eğitim düzeylerinin yükselmesi, kadınların gerek aile içinde

gerekse toplumda statüsünün de yükselmesine yol açmaktadır (Oğuz, 2006; Akın, 2008).

2. 2. 7. 3- Türkiye’de Kadının Eğitimi

Türkiye’de eğitimin toplumsal işlevi, temel insan haklarından biri olarak milli düzeyde kabul ve uygulama bulmuştur (Doğan, 2002). Eğitim milli düzeyde planlanılarak, yürütülmektedir. O nedenle ilgili bakanlığın adı Milli Eğitim, sistemin adı da Milli Eğitim Sistemi’ dir. Türk Milli Eğitim Sistemi kanununa göre:

- Örgün eğitim
- Yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır (Özkalp, 2005; Doğan 2002).

Örgün Eğitim

Belirli yaş grubundaki ve aynı düzeydeki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla, okul çatısı altında düzenli olarak yapılan okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yüksek öğretim kurumlarını kapsayan bir eğitimidir.

Okul Öncesi Eğitim: Bu eğitim, isteğe bağlı olup, zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş 3-5 yaş grubundaki çocukların eğitimini kapsamaktadır. Okul öncesi eğitim kurumları, bağlı oldukları bakanlığa ve hizmet verdikleri yaş grubuna göre bağımsız anaokulları olarak kurulabildikleri gibi, gerekli görülen yerlerde ilkokula bağlı ana sınıfları halinde veya çocuk yuvası, kreş olarak da adlandırılıp açılmaktadır. Çocukların bedensel, zihinsel, duygusal gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını, temel eğitime hazırlanmasını, Türkçe’nin doğru ve güzel konuşulmasını sağlamak, ekonomik ve sosyal yönden farklı ortamlardan gelen çocukların aynı ortamı yaşama ve paylaşma gibi olumlu özellikler kazanmalarının başlangıcı ve ilk aşamasıdır.

İlköğretim: İlköğretim, 6-14 yaş grubundaki çocukların, iyi birer yurttaş olabilmeleri için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıklar kazanmalarını, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir sonraki eğitim kurumlarına hazırlayan bir eğitim sürecidir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 42. maddesi ilköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasızdır ibaresi bulunmakta olup

ilköğretim süresi sekiz yıldır. İlköğretimin sekiz yıllık kesintisiz eğitime dönüşmesi temel eğitimin tüm yurttaşların alması gereken eğitimin nitelik ve düzeyini anlatmaktadır.

Orta Öğretim: Sekiz yıllık temel eğitimi tamamlayan her öğrencinin yararlanabileceği 4 yıllık genel, mesleki ve teknik öğretim veren kurumlardır. Öğrencilere asgari düzeyde ortak bir genel kültür vererek onları birey ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak, ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak bilinç ve güçle ilgi, beceri ve yetenekleri doğrultusunda bir meslek kazandırmaya ve yüksek öğretim kurumlarına hazırlamaktadır. Bu öğretim kademesi, özel okullar hariç parasızdır.

Yüksek Öğretim: Orta öğretime dayalı en az iki yıllık yüksek öğretim veren ve öğrencilerini ön lisans, lisans ve yüksek lisans düzeyinde yetiştiren tüm eğitim kurumlarını içerir. Milli eğitimin ilke ve hedeflerinden ödün vermeksizin, kalkınmanın gerçekleştirilmesinde çok önemli faktör olan insan ilgi, beceri ve yetenekleri doğrultusunda ve ülkenin üst düzeyde insan gücü ihtiyacını karşılayacak şekilde yetiştirmektir.

Yaygın Eğitim

Milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, örgün eğitim sistemine hiç girmeyen veya herhangi bir kademesinde çıkan bireylere örgün eğitimin yanında veya dışında;

- Okuma yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamalarına imkan hazırlamak,
- Bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelere uyumlarını kolaylaştırıcı eğitim imkanı sağlamak,
- Milli kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı ve benimsetici nitelikte eğitim vermek,
- Boş zamanlarını iyi ve yararlı bir biçimde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırma,

- Ekonominin gelişmesi doğrultusunda ve istihdam politikasına uygun meslekler edinmelerini sağlamak,
- Çeşitli mesleklerde çalışanlara, gelişmeleri için bilgi ve beceri kazandırmak amacıyla düzenlenen faaliyetlerin tümünü kapsar (Özkalp, 2005; Doğan, 2002).

Yasal düzenlemelerin tümünde, fırsat ve olanak eşitliği ilke olarak kabul edilerek kadın-erkek ayırımı yapılmaksızın tüm vatandaşların eğitilmesi öngörülmesine karşın, ataerkil toplum yapısı nedeniyle kadınların eğitim olanaklarından yeterince yararlanamadıkları gözlenmektedir. Kadın eğitiminin Türkiye'deki yansımalarına cinsiyete göre okuryazarlık ve okullaşma oranlarına odaklanarak başlanmasında yarar vardır. Gözlenen olumsuzluklara karşın, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana kadınların eğitimi konusunda oldukça fazla mesafe alındığı ve önemli kazanımlar elde edildiği söylenebilir. Bu kazanımlardan bazıları aşağıda verilmiştir:

- Hukuksal düzenlemelerde kadınların eğitime eşit katılımını destekleyen yaklaşım,
- Düzenli olarak artan kadın okuryazar, okullaşma ve bir üst öğretim düzeyine geçiş oranları,
- Özellikle kadınların eğitime katılım süresini uzatacağına inanılan 8 yıllık zorunlu eğitime geçilmesi,
- Öğretim düzeyi yükselişine koşut olarak, kız öğrencilerin mezunlar içindeki oran artışı,
- Karma eğitimin yaygınlığı,
- Kadın öğretmen oranları ile kız öğrenci oranları arasındaki paralellik,
- Yükseköğrenim görmüş kadınların işgücüne çok yüksek oranda katılımı,
- Kadınlara ve erkeklere göre, geleneksel eğitim tiplmesi konusunda olumlu tavırları yansıtan katılım biçimleri,

- Tipik erkek mesleği (tıp ve hukuk gibi) sayılan alanlarda ve üniversite öğretim üyeleri arasında pek çok gelişmiş ülkeye göre daha yüksek sayıda kadının bulunmasıdır.

Son yıllarda eğitimde kadınların artan oranlarına rağmen, kendiliğinden diye nitelendirilebilecek olan bu artış, genelde kadının toplumsal konum ve cinsiyet kalıplarında bir değişimin göstergesi olmamaktadır. Özel alandan kamusal alana kurumsallaşmış bir eşitsizlik süregelmektedir. Dolayısıyla eğitimin toplumsal işlevleri bakımından özellikle kültürel mirası aktarması, kadınların aleyhine işlemektedir. Dolayısıyla, Türk eğitim sisteminin toplumsal işlevini özellikle kadınlar açısından yerine getirebildiğini söylemek olası değildir (Oğuz, 2006).

Cumhuriyet'in kuruluşundan 2000 yılına değin oldukça büyük gelişmeler gözlenmesine karşın, İlköğretim düzeyine bakıldığında, 1997 yılında başlanan sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulaması ile birlikte hız kazanan bir artış gözlenmesine karşın, çağ nüfusunun okullaşma oranları açısından kız çocukları aleyhine bir düşüklük söz konusudur. Türkiye'de 2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre yetişkin okuryazarlık oranı kadınlar için % 80.64, erkekler için % 93.86 bulunmuştur. Sonuçlar göstermektedir ki; Türkiye'de hala, 5. 732. 525 kadın ve 1. 857. 132 erkek okur- yazar değildir (Oğuz, 2006; Akın, 2008).

2. 2. 8- Kadına Yönelik Şiddet

2. 2. 8. 1- Şiddetin Tanımı

Şiddet insanlık tarihiyle birlikte ortaya çıkmış, belli kişi ve kişilere bedensel, duygusal ve ruhsal olarak zarar vermeye yönelik bireysel yada toplu saldırgan davranışların tümü ya da güç kullanılarak vurma ve kötü davranma eylemi olarak tanımlanan, genel olarak huzur karşıtı olup, huzuru bozan veya tartışma açan eylemler bütünüdür. Kısaca şiddet, engellenme ve öfke duyguları ile başatmenin ve duyguları ifade etmenin bireysel ve toplumsal açıdan yıkıcı bir eylemleri ya da sonuçları itibarıyla yapıcı değil yıkıcı bir davranıştır (Oğuz, 2006; Ünlü, 2007; T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006; Filiz, 2008; Gökdağ, 2007).

Dünya Sağlık Örgütü ise şiddeti, sahip olunan fiziksel, güç ya da kudretin, tehdit yoluyla ya da doğrudan kendine, bir başka insana, bir gruba ya da topluma karşı yaralanma, fizyolojik hasar, gelişme bozukluğu ya da gerilikle sonuçlanacak ya da sonuçlanma olasılığı yüksek bir biçimde uygulanması olarak tanımlamaktadır (T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006).

Şiddet, hedef olan kişi veya kişilerin sindirmek, baskı altına almak, mal ve mülklerine bilinçli olarak zarar vermek amacıyla yapılan, şiddet uygulayan taraf kendi isteklerini ve çıkarlarını başkalarının varlığına ve direncine rağmen gerçekleştirmeye çalışmasıdır. Pek çok etkene bağlı olarak ortaya çıkan ve şekillenen şiddet olgusu kesin olarak tanımlamak güçtür. Çünkü davranışın şiddet olarak algılandığı büyük ölçüde toplumsal kültüre ve bireylerin değer yargılarına bağlıdır. Değer yargıları zamana kişiye ve topluma göre değişebilirliği şiddet kavramını herkes tarafından kabul edilebilir bir tanım geliştirmeyi zorlaştırmaktadır (Oğuz, 2006; Ünlü, 2007)

Bir kişinin iradesine karşı işlenen ve kişinin fiziksel veya psikolojik sağlığı, gelişimi ve kimliği üzerinde olumsuz etkisi olan, kadın ve erkekler arasındaki ayırımları istismar eden cinsiyete dayalı güç eşitsizliklerinin sonucu olan herhangi bir zarar için kullanılan terim Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet (TCDS) terimidir. Kadınlara ve kızlara münhasır olmamakla birlikte, TCDS esas olarak tüm kültürlerde onları etkilemektedir (ÜİYOK'lerin Korunması Eğitimi, 2009).

2. 2. 8. 2- Şiddete İlişkin Teorik Yaklaşımlar

Şiddeti açıklama çalışan çok sayıda yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar:

Biyolojik Yaklaşım: Biyolojik nedenler arasında erkeklik hormonlarının etkisi, şizofreni, paranoid bazı akıl hastalıkları ile antisosyal kişilik bozukluğu gibi bazı ruhsal bozukluklardan dolayı kişilerin şiddet uygulamaya eğilimli olmalarını kişinin biyolojik ve fizyolojik açıdan kusurlu olmasıyla açıklayan yaklaşımdır (Oğuz, 2006; Filiz, 2008; Gökdağ, 2007). Ayrıca, uyuşturucu ve alkol kullanımı ile kendini kaybetme de önemli nedenler arasında sayılmaktadır. Uluslar arası araştırmalar doğrultusunda; alkolik ve uyuşturucu bağımlısı olan bireylerin %25'e yakını aile içinde şiddet

uygulamaktadır. Bazı kurumlar kumar gibi kötü alışkanlıkları bu kategori içerisine eklemektedir (Filiz, 2008).

Psikolojik Yaklaşım: Bozuk kişilik yapısına sahip olanlar, çevresiyle iletişim sorunu yaşayanlar, psikopat ve şizofren kişilikler, içine kapanık olan bireyler ve kendini toplumdan aşırı derecede soyutlamış olanlar şiddete daha eğilimlidirler. Bireyler saldırganlık içgüdüsünü yaratmış olduğu enerjiyi şiddet yoluyla ya da kontrol edilebilir ve belirli sosyal etkinlikler yolu ile boşaltmaktadırlar. Eğer bireyi kontrol eden norm ve kurallar mekanizması yetersiz ve işlevsiz ise veya bu mekanizmalar bireyler tarafından algılanmıyor ya da yok sayılıyor ise saldırganlık içgüdüğü şiddete yönelebilmektedirler. Bu durumda ruhsal bozukluğu olan bireyler şiddete yönelmekten haz duyabilmektedirler.

Psikolojik nedenlerin başında güç ve kontrol sağlama gelmektedir. Şiddet, başka kişi üzerinde denetim sağlama amacıyla ortaya çıkmakta ve şiddet güçlüden güçsüze doğru uygulanmaktadır. Erkek sahip olduğu fiziksel güçten dolayı üstünlük sağlayabileceğine inanmakta; kadın ise gerek fiziksel gerekse ekonomik yönden zayıf olduğu için karşı koyamamaktadır ve aile içi şiddete maruz kalan kadınlar böyle olmayı tercih etmemişlerdir.(Filiz, 2008; Gökdağ, 2007). Şiddeti uygulayan kişiler şiddet karşısında elde edecekleri kazancın, şiddetin maliyetinden daha fazla olduğunu düşündüklerinde, şiddeti uygulamaya devam etmektedirler. Erkekler için eşlerini dövmenin kazançları; duygusal baskıları ortadan kaldırmak, hayal kırıklıkları için bir çıkış yolu bulmak ve kendi isteklerinin gerçekleşmesini garanti altına almaktır. Buna karşılık maliyet oldukça düşüktür. Çünkü kadınlar; gerek fiziksel; gerekse ekonomik açıdan yetersiz olduklarından buna karşı koyamazlar, toplum bu olguyu aile içi özel mesele gözüyle bakar ve koruyucu toplumsal örgütlerin çabası sınırlıdır. Şiddeti uygulayan kişinin karşılaşılabileceği en ciddi maliyet, eşin boşanma yoluyla kaybedilmesidir, bu da çoğu kez, şiddet uygulamanın artırılması yolu ile kontrol altına alınmaktadır (Gökdağ, 2007).

Sosyolojik Yaklaşım: Şiddeti gelir durumu, eğitim düzeyi, toplumsal konumların işleyişi, aile yapısı, gelenek-görenekler ve toplumsal değerler gibi sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapı açıklamaktadır. Şiddeti uygulayan ve şiddete maruz

kalan bireylerin içinde bulunduğu toplumsal ortamı irdeleyen sosyolojik yaklaşım, şiddetin kaynağında biyolojik ve psikolojik nedenlerden çok toplumsal nedenlerin yarattığını öne sürülmektedir. Sosyalleşme sürecinde sürekli şiddete maruz kalan bireyler daha sonraki yaşlarda saldırgan davranışlar gösterme eğilimindedirler. Şiddet uygulama, öğrenilebilen davranıştır. Şiddeti uygulamayı öğrenmenin en temel kaynağını, kişinin kendi ailesi oluşturmaktadır. Çocukluk ve gençlik dönemlerini, evinde şiddet uygulanarak geçiren kişi şiddeti normal bir olgu olarak algılayacak ve bu durum yaşamının ileriki dönemlerinde kişinin kendisinin de uygulayıcı olma ihtimalini artıracaktır. İşsizlik ve fakirlik gibi ekonomik problemler ve bu problemlerden kaynaklanacak duygu, stres ve zor yaşam şartları, toplumların sahip oldukları iletişim becerilerinin yetersizliği, bilinçsizce yapılan suçlamalar, hatalı namus ve ahlak anlayışları, hayat karşısında şanssız olmak, beklentilerin ve kazanılmış niteliklerin yoksunluğu gibi sosyo- ekonomik baskı unsurları kişinin şiddet uygulama riskini artırabilecektir. Zira şiddet öğrenme ve öğretme sürecinden bir araç olarak kullanılabilir. Ailede, okulda ve diğer toplumsal kurumlarda eğitimi ve disiplini sağlamak için şiddet bir araç olarak kullanılabilir. Sosyolojik yaklaşım, şiddetin göreceli bir kavram olduğunu öne sürmekte ve kimi toplumlarda şiddete yönelik belli davranışların meşru ve normal kabul edildiğini, kimi toplumlarda ise aynı davranışın çok sert bir şekilde cezalandırılabileceğini öne sürmektedir (Oğuz, 2006; Filiz, 2008; Gökdağ, 2007).

2. 2. 8. 3- Şiddetin Aşamaları

Şiddetin gelişim sürecini genel olarak dört aşamada ele alabilmek mümkündür.

Oluşum Aşaması; Taraflar, sorunu iletişim kurarak aşmaya çalışırlar ve kendi tezlerini karşı tarafa kabul ettirmeye çalışmaktadırlar. Eğer bu aşamada problem çözülmezse taraflar arasında iletişimsizlik ve gerginlik ortaya çıkmaktadır.

Gerginlik Aşaması; İkinci aşama empatinin azaldığı, sözel olarak sert ifadelerin kullanıldığı ve tarafların sonunun çözümü için iletişim kurmakta büyük güçlük çektiği gerginlik aşamasıdır. Artık tehdit ve korkutmaya yönelik tutum ve davranış işaretleri verilmeye başlanmaktadır. Eğer taraflardan biri gücünü karşı tarafa

bir şekilde kabul ettirebilmişse gerginlik bu aşamada son bulmaktadır. Eğer gerginliğin tırmanması devam ediyorsa üçüncü aşamaya geçilmiştir.

Uygulama Aşaması; Şiddet aşamasında iletişim tamamen kopmuş ve taraflar tutum ve davranışlarını kontrol edemez hale gelmişlerdir. Bu süreçte güçlü olan zayıf olana karşı yaralama, sakatlama ve öldürme gibi fiziksel şiddet yöntemlerinden birini veya birkaçını kullanabileceği gibi, ekonomik anlamda özgürlüğünü kısıtlama gibi davranışlara başvurabilmektedir.

Pişmanlık Aşaması; Bu aşama fiziksel, ekonomik, psikolojik ve cinsel şiddetin uygulanmasını ve tarafların öfkelerini birbirine karşı boşaltmalarını takip eden aşamadır. Bu aşamada taraflar gerginliklerini üzerlerinden atmış ve durumun bir değerlendirmesini yapabilecek bir noktaya gelmişlerdir. Aşırı sert tepkilerle ilgili kimi pişmanlıklar söz konusu olmaktadır (Oğuz, 2006).

2. 2. 8. 4- Kadına Yönelik Şiddetin Ortak Özellikleri

Kadınlara yönelik şiddet (violence against woman) çok yaygın olarak karşılaşılan, cinsiyete dayanan, kadını inciten, ona zarar veren, fiziksel, cinsel, ruhsal hasarlar sonuçlanma olasılığı bulunan, toplum içerisinde ya da özel yaşamında kadına baskı uygulanması ve özgürlüklerini keyfi olarak kısıtlanmasına neden olan her türlü davranıştır (Oğuz, 2006; Akın, 2008). Yapılan araştırmalarda eşler arasında asıl şiddete maruz kalan eş genellikle kadın olmakta ve şiddetin boyutları şiddete uğrayanların resmi kurumlara şiddet ile ilgili şikayette bulunmadıklarından resmi istatistiklere yansıyan rakamların çok üstündedir. Kadının aile içinde maruz kaldığı şiddet dünyanın hemen her ülkesinde sıklıkla rastlanan, buna karşılık aile dışına yeterince yansıtılmayan olgulardır ve anlamlı veriler elde edilememektedir. Oysa toplumun tüm kesimlerindeki kadınlar, farklı boyutlarda da olsa, şiddete maruz kalmaktadırlar (Oğuz, 2006; Ünlü, 2007).

Kadınlar kendilerini şiddete karşı koyabilecek toplumsal ve ekonomik olanaklara, belirli ölçülerde de olsa sahiptirler; ancak buna rağmen yalnızca kadın olmaları nedeniyle tüm kadınlar, şiddetin belirli biçimlerine, belirli ölçülerde de olsa, maruz kalabilmektedirler. Burada en önemli nokta kadına yönelik şiddet eyleminde

şiddeti uygulayan tarafın genellikle erkekler olması, erkek egemen toplumsal yapıdan kaynaklanmaktadır. Bu durum bir tesadüf değildir. Kadına yönelik şiddetin oluşumunda toplumda erkek egemen yapıdan kaynaklanmasının yanı sıra toplumun siyasal, kültürel ve ekonomik yapıları da önemli bir rol oynamaktadır (Oğuz, 2006).

2. 2. 8. 5- Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri

Kadınların şiddete maruz kalmalarının bir çok nedeni bulunmaktadır; ancak nasıl ortaya çıktığı konusunda tam fikir birliği olmayan, bilim tarihi boyunca farklı görüşlerin ağırlık kazandığı oldukça karmaşık nedenlerle ortaya çıkan bir olgudur (Oğuz, 2006; T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006). Doğasının karmaşıklığı nedeni ile konu ile ilgili bilim dalları birbirinden farklı açıklamalarla konuyu izah etmeye çalışmaktadırlar. Bu konuya en son dahil olan bilim dalı sağlıktır. Sağlık disiplininin şiddeti ancak 1980'li yıllarda sonuçları itibari ile bir sağlık sorunu olarak görmeye başlamıştır. Şiddet, fiziksel, ruhsal ve sosyal sağlığı bozarak sağlığın bütün boyutlarını olumsuz etkilemektedir. Sorunun yaygınlığı şiddetin bir halk sağlığı problemi olarak görülmesini sağlamıştır. Konuyu en son dahil olan sağlık bilimi dışında şiddet konusu başta psikoloji olmak üzere sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi, kriminoloji ve tarih bilim dallarının ilgi alanına girmektedir. Bütün bu disiplinler şiddetin nedenlerini kendi bilimlerinin kuruluş mantığı çerçevesinde açıklamaktadır (T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006). Toplumsal dünyamızı biçimlendiren ve ona yön veren kurumlar, kurallar ve normlar tesadüfî olarak orada değillerdir. Doğada kendi türüne ve doğaya karşı rasyonel bir nedeni olmaksızın yıkıcı şiddet uygulayan tek canlı insandır. Toplumsal kurumlar, normlar ve değerler belli toplumsal ilişkiler sonucu oluşmuşlardır. Bu toplumsal ilişkiler bireylerin kişiliklerini belli açılardan biçimlendirmekte, rol ve davranışlara belli kültürel anlamlar katmakta ve bireye neyin doğru ve neyin yanlış olduğunu öğretmektedirler; ancak içinde yaşadığımız toplumsal dünya kadınlar için eşdeğer doğrular ve yanlışlar anlamına gelmeyen doğruları ve yanlışları bireylere erkek egemen bakış açısıyla aktarmaktadır. Aile, eğitim ve çalışma yaşamı gibi toplumsal kişiliğimizin oluştuğu ve geliştiği tüm bu süreçler erkek egemen özellikler arz etmektedirler. Erkek egemen toplumsal yapı, bir toplumu biçimlendiren ve işleyişinde erkeklerin hep avantajlı konumda bulunmasını sağlayan toplumsal ilişkiler bütünüdür (Oğuz, 2006).

Aile kurumu sosyolojik açıdan en temel toplumsal kurumlardan birisidir. Aile kurumu toplumsallaşmanın, rol ve davranışların, toplumsal norm ve değerlerin ilk öğrenildiği yerdir. Aile aynı zamanda dış dünyanın acımasız ilişkilerden bunalan birey kendilerini güvende hissettiği ailenin diğer üyeleriyle dayanışma içerisinde olduğu bir sığınak gibidir. Buna karşın aile, erkek egemen ilişkilerin yeniden üretildiği bir yerdir. Kadına ve erkeğe farklı roller biçen toplumsal cinsiyetçi işbölümü ve buna uygun düşen davranışlar aile kurumu tarafından bireylere, dünyaya gelir gelmez öğretilmeye başlanmaktadır. Şiddetin uygulayıcılarının genelde erkek olması şiddet içerikli davranışların insanda içgüdüsel olarak ortaya çıkmadığını göstermektedir (Oğuz, 2006; T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006).

2. 2. 8. 6- Kadına Yönelik Şiddetin Türleri

Kişilerin beslenme ve bakım gereksinimlerini karşılayan, güven duygusu veren, beden ve akıl sağlığını koruyan ve geliştiren bir kurum olması gereken aile de eşin, eşine veya çocuklarına ya da onlarla aynı evde yaşayan akrabalarına yönelik; ailede yaşayan herhangi bir akrabanın aileden herhangi birisine yönelik; evli olunmasına rağmen kendi istekleriyle veya mahkeme kararı ile ayrı evlerde yaşayan eşin eşine yönelik tehdit, baskı ve kontrol içeren, fiziksel, cinsel, ekonomik veya psikolojik zarar görülmesine veya acı çekilmesine sebep olunan her türlü davranış aile içi şiddet olarak tanımlanmaktadır (Oğuz, 2006; Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Projesi, 2009; Gökdağ, 2007). Çok yönlü işleyen ve beslenen biyolojik, psikolojik ve sosyal nedenlerden kaynaklanan aile içi şiddetin, karmaşık bir ürün olduğu ve ortaya çıkmasında rol oynayan pek çok etkenin bulunduğu bilinmektedir. Bu etkenlerden bir kısmı biyolojik olarak nitelenmekte ancak temelde de daha çok çevresel ve yaşantısal etkenlerin yer aldığı kabul edilmektedir (Ünlü, 2007; Filiz, 2008; Gökdağ, 2007). Aile, kadına yönelik şiddetin en yoğun olarak uygulandığı yerdir. Yapılan araştırmalar da aile içi şiddete maruz kalanların en büyük bölümünü kadınların oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Kısaca tanımlamak gerekirse aile içi şiddet birbirleriyle çok yakın bir ilişki içerisinde bulunan bireylerden birinin sahip olduğu kontrol ve gücü diğer bireyin varlığına ve direncine rağmen kötü amaçlı olarak kullanmasıdır ya da evdeki şiddeti ailenin bir üyesinin öteki üyelerin yönelttiği fiziksel suistimal olarak tanımlanabilmektedir. Evler aslında çağcıl toplumlardaki en tehlikeli yerlerdir.

İstatistikler, hangi yaştan hangi cinsten olursa olsun herkesin kendi evinde fiziksel bir saldırıya uğrama olasılığı, gece sokaklarda saldırıya uğrama olasılığından daha yüksek olduğunu göstermektedir (Oğuz, 2006; Giddens, 2000).

Aile içi şiddetin türlerini; fiziksel şiddet, ekonomik şiddet, psikolojik şiddet ve cinsel şiddet olarak gruplandırılır.

a) Fiziksel Şiddet: Güce ve kontrole sahip olan bir bireyin başka bir bireyi yaralamak sakatlamak veya öldürmek amacıyla bir şiddet aracını (dayak, tokat atmak, yumruklamak, kafa atma, kafasını duvara vurma, sert cisimle vurma, hırpalamak, kolunu bükme, boğazını sıkmak, bağlamak, saçını çekmek ve sürüklemek, teklemek, kesici veya vurucu aletlerle yaralamak, kezzap veya kaynar suyla yakmak, vücudunda sigara söndürmek, ellerini ayaklarını ezmek, sakat bırakmak, sağlıksız koşullarda yaşamaya mecbur bırakmak, temel ihtiyaçlarını esirgeme, sağlık hizmetlerinden yararlanmasına engel olarak bedensel zarar görmesine neden olmak vb. yol ve yöntemlerini) bilinçli bir şekilde kullanmasıdır (Oğuz, 2006; Filiz, 2008; T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006; Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi, 2009; Ünlü, 2007; Gökdağ, 2007).

b) Ekonomik Şiddet: Ekonomik şiddet, güçlü konumda olan bir bireyin güçsüz konumda olan bir bireye yönelik olarak ekonomik olanakları kısıtlaması ve onun ekonomik kaynaklara ulaşmasını engelleme şeklinde ortaya çıkan davranışların tümü ekonomik şiddet olarak tanımlanmaktadır (Oğuz, 2006). Ekonomik kaynakları kullandırmamak, harçlık vermemek, kısıtlı para vermek, evin masraflarını karşılamamak, dışarıda ücretli çalışmasına izin vermemek, çalıştırmamak, istemediği işte zorla çalıştırmak, çalışıyorsa iş hayatını olumsuz etkileyecek kısıtlamalar getirmek, çalışan kadının parasına el koymak, geliri üzerinde söz sahibi olmasını engelleme, parasını, malını, ziynet eşyalarını elinden alma ya da kişisel zevk, beğeni ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik parayı kadına vermeme ya da belirli çıkarlar doğrultusunda verme, mirastan mahrum bırakmak, ekonomik gelir konusunda bilgilendirmemek, emeğini sömürmek, ailenin tasarrufları, gelir ve giderleri konusunda bilgi vermemek, kadının mallarını ve diğer gelirlerini elinden almak, aileyi ilgilendiren ekonomik konularda kadının fikrini almadan tek başına karar vermek gibi davranışlar

ekonomik şiddettir (Oğuz, 2006; Filiz, 2008; T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006; Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi, 2009).

c) Psikolojik Şiddet: Zaman zaman duygusal şiddet olarak da tanımlanan psikolojik şiddet, güçlü konumda bulunan bir bireyin güçsüz konumda bulunan bir bireyi duygusal, ruhsal ve sosyal yönden bilinçli bir şekilde küçük düşürmek, gurunu kırmak, bedensel yapısı, zekası ya da becerisi ile alay etmek, hakaret etmek, aşağılamak, aşağılayıcı isim takmak, küfür etmek, küçümsemek, küçük düşürme, eleştirmek, korkutmak, sevdiklerinden aile ve arkadaşlarından uzak tutmak, sokağa çıkartmamak, kararlara katılımını engellemek, isteklerini engelleme, ihtiyaçlarını dikkate almama, sorguya çekmek, bağırarak, boşanma, ortada bırakmak, eve kapatmak, küçük düşürmek, çocuklarından uzaklaştırmak, kıskançlık bahanesiyle sürekli kontrol altında tutmak, başka kadınlarla kıyaslamak, kadının nasıl giyineceği, nereye gideceği, kimlerle görüşeceği konusunda baskı yapmak, kadının kendini geliştirmesine engel olmak, kuma getirmek, ilgi, sevgi ve anlayış göstermemek, kadının evde varlığını yok saymak, çocuğu göstermemek gibi tehdit ve gözdağı verme sonucu kurulan baskının sonucu oluşan psikolojik şiddet; sözel şiddette olduğu gibi, kadının öz benliğinde örselemeler ve duygusal dalgalanmalar oluşturarak ciddi sorunlara yol açan davranışların tümüne psikolojik şiddet olarak tanımlanmaktadır ve bireysel ilişkilerde sevgi ve saygıyı azaltmaktadır. (Oğuz, 2006; Filiz, 2008; T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006; Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi; Ünlü, 2007).

d) Cinsel Şiddet: Cinsel şiddet bir kadının kendi isteği ve iradesi dışında hareket, sözle taciz ve dokunmakla başlayan kadının istemediği zamanda ve biçimde cinsel ilişkiye zorlama, kadının cinsel ihtiyaçlarını dikkate almama, cinsel ilişki sırasında kadının canını yakma, aldatma, başkalarıyla ilişkiye zorlama, doğurmaya ya da doğurmamaya zorlama, cinsel açıdan taciz etmek (evde, işyerinde, okulda, sokakta, vb), laf atmak, sarkıntılık etmek, fuhuş yapmaya zorlamak, küçük yaşta evlendirmeye zorlamak, cinsel olarak kişiyi korkutan ve davranışlarda bulunmak, cinsel organlara zarar vermek gibi benzeri davranışların tümüdür (Oğuz, 2006; Filiz, 2008; T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006; Ünlü, 2007). Kadını genellikle cinsel bir obje olarak algılamaya yönelik erkek egemen toplumsal yapının bu süreçte

önemli bir rolü vardır. Kadının dişiliği ve cinselliği kişiliğinin önüne geçmektedir. Kadının evli ya da bekar olsun toplum içersindeki davranışları sürekli bir erkek gözetimi ve denetimi altındadır. Eğer kadın evli ise kocası tarafından giyim kuşamı, davranışları ve başkalarıyla olan iletişimi sınırlandırılmaktadır. Kadın kocası tarafından sürekli olarak denetlenmesi gereken bir cinsel obje olarak görölmektedir. Aile içersinde kadının isteği ve iradesi dışında cinsel davranışlarda bulunmaya zorlanması oldukça sık görölen bir durum olmakla birlikte kadın bu sorunu dışarıya açamadığı için aile içi cinsel şiddet davranışları genellikle aile içersinde saklı kalmaktadır (Oğuz, 2006).

2. 2. 8. 7- Kadına Yönelik Şiddetin Sonuçları

Kadına yönelik şiddetin türü ne olursa olsun, etkileri yalnızca uygulandığı süreyle sınırlı kalmayıp kadın üzerinde bıraktığı izler ve yaşattığı sonuçlar kadının gelecekteki yaşamında da etkisini sürdürmektedir, evliliği ve yaşamı çekilmez hale getirmektedir (Ünlü, 2007).

Kadına yönelik şiddetin, kadını öldüren, sakat bırakan, yaralayan, hastalandıran ve onun yaşam kalitesini bozan olumsuz sonuçları vardır. Kadına yönelik şiddetin fiziksel sağlık üzerindeki bazı olumsuz sonuçları kafa, karın ve göğüs kafesi yaralanmaları, çürükler, ezik ve sert cisimlerin oluşturduğu izler, yırtık ve kesikler, göz içi yaralanmaları, kırıklar, ağrı yakınmaları ve sindirim sistemi bozuklukları gibi fiziksel sağlık sorunları şiddet gören kadınlarda daha sık görölmektedir. Travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve bunaltı, fobiler, panik bozukluklar, psikosomatik bozukluklar, yeme ve uyku bozuklukları, alkol ve madde kullanımı, sigara bağımlılığı, utanç ve suçluluk duyguları, azalmış benlik saygısı, güvenli olmayan cinsel davranışlar, intihar ve kendine zarar verme davranışı gibi ruhsal sorunlar şiddet mağduru kadınlarda daha fazla görölmektedir. Kısırlık, gebelik komplikasyonları, düşükler, cinsel işlevlerde bozukluklar, cinsel yolla bulaşan hastalıklar AIDS ve istenmeyen gebelikler şiddet gören kadınlar arasında daha sık görölmektedir. AIDS'e bağlı ölümler, anne ölümleri, cinayet ve intiharlar şiddet gören kadınlar arasında daha sıktır (Akın, 2008).

2. 2. 8. 8- Dünya’da ve Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin Boyutları

Şiddet hareketleri, ister ev içinde ister toplumda meydana gelsin kadının hayatına korku ve güvensizlik sokmakta, eşitlik, kalkınma ve barış hedeflerinin başarılmasını engellemektedir. Kadına yönelik şiddet, erkeklerin hakimiyetine ve kadına yönelik ayrımcılığına yol açan, kadının ilerlemesini engelleyen kadınla erkek arasında çağlar boyunca sürmüş eşit olmayan güç ilişkisinin görünürdeki yüzüdür ve kadınlar şiddete en duyarlı gruplardan birisidir ve doğum öncesinden başlayarak ölünceye kadar çeşitli şekillerde şiddete maruz kalmaktadır (Akın, 2008; T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006).

Dünyada kadınlar arasında yaşam boyu fiziksel şiddet görme sıklığı %13 ile %61 arasında değişmektedir. Dünyada her yıl 5000 civarında kadın namus adına işlenen cinayetlerle öldürülmektedir. Bu cinayetler, dünyanın her yerinde görülmekle birlikte esas olarak Doğu Akdeniz, Ortadoğu ve bazı Uzak Doğu ülkelerinde işlenmektedir. Namus adına işlenen cinayet toplum tarafından kadının bedeni, cinselliği ve davranışları üzerinden şekillendirilmiş namus kavramına ters düşen tutum ve davranış içinde bulunan ya da bulunduğu düşünülen kadının, onun namusundan sorumlu olduğu düşünülen erkekler tarafından öldürülmesidir. Dünyada kadınların %20-75'inin psikolojik şiddet gördüğü saptanmıştır (Oğuz, 2006) .

Dünyada kadınların %6-59'u cinsel şiddet görmektedir. Türkiye'de kadınların % 14'ü en az bir kez istemediği zamanlarda cinsel ilişkiye zorlandığı nı ifade etmiştir. Türkiye'de evli ve çalışmayan kadınların % 36'sı gelir getiren bir iş yapmak, çalışmak isterse eşi tarafından engelleneceğini düşünmektedir (Akın, 2008).

Türkiye'de ise kadına yönelik sözel şiddet sıklığı %12,3 olarak belirtilmiştir. Türkiye’deki suç istatistiklerine bakıldığında okur yazar olmayan, dışarıda ücretli çalışmayan, mesleki bilgi ve becerisi olmayan, ekonomik yönden kocasına bağımlı olan, dört ve daha fazla çocuk sahibi olan ve kırsal kesimlerde yaşayan kadınlar daha fazla şiddete maruz kalmaktadırlar. Ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitsel yetersizlik kadını erkeğin karşısında güçsüz bırakmakta ve bu güçsüzlük adının daha fazla şiddete uğramasına sebep olmaktadır (Oğuz, 2006).

Türkiye’de 1997’de Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından yapılan araştırmaya göre evli ya da başından evlilik geçmiş kadınların % 35.1’i eşlerinden fiziksel şiddet gördüğünü beyan etmiştir (Akin, 2008). TUBİTAK tarafından desteklenen ve sonuçları 2007’de yayınlanan Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet araştırmasına göre Türkiye’de kadınların %34.5’i hayatları boyunca en az bir kez eşlerinden fiziksel şiddet görmektedir (Akin, 2008). Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğünün 2003 yılı verilerine göre kocasından şiddet gören kadınların, kocalarından şiddet görme nedenleri arasında sırasıyla kocaya sözle karşılık verme % 32, lüzumsuz para harcama % 28, çocuk bakımını ihmal etme %24 ve cinsel ilişkiyi reddetme % 16 yer almaktadır ve şiddete maruz kalan kadınların % 42’si kocalarını şiddet kullanmakta haklı bulmaktadırlar. Kırsal kesimde yaşayan, çocuk sayısı fazla olan, eğitim düzeyi düşük olan kadınlar hem daha fazla şiddete maruz kalma, hem de bu şiddetten dolayı kocalarını diğer kadınlara göre daha fazla haklı bulmaktadırlar (Oğuz, 2006).

Türkiye’de kadının uğradığı şiddetin boyutlarını sayısal olarak ortaya koyan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalara göre Türkiye’de her 100 kadından 88’i bir şekilde şiddete uğramaktadır. Evli kadınların %59’u kocalarından bir şekilde şiddet görmüştür. Şiddete uğrayan kadınların %41’i kocalarını şikayet amacıyla hiç bir kuruma başvurmamıştır. 1996 yılında yapılan Evli Kadınlara Yönelik İstismar ve Kadınları Sığınma Evleri Hakkında Düşünceleri başlıklı araştırma sonuçlarına göre: Kocanın kötü davranması karşısında kadının verdiği tepkilerin başında % 39.4 ile susma gelmektedir. Bunu % 16.7 gibi daha düşük oranla konuşma izlemektedir. Yine bu araştırmaya göre kadınların % 49.4’ü çocukluğunda anne- babasından dayak yemiştir. Kadın Dayanışma Vakfı’nın Kadının İnsan Hakları projesinde elde edilen verilere göre kadınların sadece % 3’ü eşinden şiddet görmediğini söylemiştir. Kadınların % 97’si ise kocasından bazen ya da sık sık şiddet gördüğünü belirtmiştir. Şiddet gördüğünü ifade eden kadınlara bakıldığında % 46.8’i ara sıra, % 34.6 orta düzeyde, % 15.6’sı çok sık olarak şiddete uğradığını beyan etmiştir (Oğuz, 2006).

Türkiye’de namus adına işlenen cinayetlere özel veri toplanmamaktadır. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadın ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis

Araştırma Komisyonu için yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre Emniyet Genel Müdürlüğü kayıtlarında 2000-2005 yılları arasında töre ya da namus adına işlendiği ifade edilen 1091 cinayet vardır. Bu cinayetlerde 480 kadın öldürülmüştür (Akın, 2008).

Türkiye'de kadınların %39.5'i, eşinin iznine tabi olmadan komşu/arkadaş ziyareti yapabilmekte, %29.0'ı eşinden izin almaya ihtiyaç duymadan ailesini ziyaret edebilmekte, %31.0'ı alışverişe/çarşıya gidebilmekte, %17.0'ı tiyatroya/sinemaya gidebilmekte ve %11.3'ü başka bir şehre/köye gidebilmektedir.

Kadına yönelik şiddetle ilgili araştırmaların yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak, bu konuda söylenebilecek tek şey, kadına yönelik bütün şiddet türlerinin dünyada kayıtlara tam olarak geçirilmiyor olmasıdır (Oğuz, 2006).

2. 2. 9- Aile İçinde Kadının Konumu

2. 2. 9. 1- Ailenin Tanımı, Özellikleri ve Önemi

Bir yaşam tarzı olan kültür ve ona ilişkin değerlerin ilk ve en somut görüldüğü ve toplumun temel toplumsal kurumlarından birisi olan aile kurumu diğer kurumlar içinde en eski ve en temel kurumlardan biridir. Ana - baba, çocuklar ve tarafların kan akrabalarından oluşmuş ekonomik ve toplumsal bir birliktir aynı zamanda karı-koca, ana-baba ve evli ya da bekâr çocuklarla yakın akrabalarından oluşan, aynı çatı altında ya da hanede yaşayan, akrabalık bağlarıyla doğrudan birbirine bağlanmış olan ve yetişkinlerin bakımından da sorumlu olan ve evlilik denen bir sözleşme ile oluşan toplumun en temel insan grubu ve sosyal bir kurumudur (Giddens, 2000; Gökçe 2004; Ünlü, 2007; Gökdağ, 2007; Tezcan, 2009; Özkalp, 2005; Çiftçi ve Biçici, 2005; Özbek ve Kubilay, 2004). Evlenme, çocuk sahibi olma, çocuğun okula ve askere gitmesi, ölüm gibi aile yaşamının önemli dönüm noktaları hep kültür örüntüleri içinde biçimlenir ve anlam kazanmaktadır. Kişinin çevresiyle ilk teması doğumla katılmış olduğu aile grubu içinde başlamaktadır. Dünyaya yeni gelen bir bebek çok zayıf ve bakıma muhtaçtır. Diğer canlılar içinde en ilkel doğan insan yavrusunun yaşamını sürdürebilmesi aile içinde gördüğü bakıma ve sıcaklığa bağlıdır. Çağımızda her toplumun varlığını sürdürebilmek için ölen üyelerinin yerine yenilerini koymak zorundadır. İşte ailenin önemi bu yeni üyeleri topluma kazandırmak ve onları içinde yaşadıkları topluma üye

yapmak gibi fonksiyonları yerine getirmede toplumsallaşma sürecini getirdiğinden gittikçe kuvvetlenmektedir (Özkalp 2005; Gökçe 2004). Sağlıklı ve güçlü bir toplum, sağlıklı ve güçlü ailelerden oluşmaktadır (Ünlü, 2007).

Aile, çok sayıda bilim dalının ilgi ve çalışma alanına girdiği için değişik açılardan ele alınmış ve çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Toplumsal değişim süreci içinde, ailenin yapı, işlev ve ilişkiler dokusunda meydana gelen değişimler aile tanımlarına da yansımıştır. Her toplumun kendine özgü sosyal bir yapısı ve bu yapıyı belirleyen karakteristik özellikleri vardır. Sosyal kurumlar bu belirleyici özelliklerin temel unsurlarıdır. Biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne kadar toplumda oluşturulmuş zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal ve hukuksal yönleri bulanan toplumsal bir kurum olan aile diğer toplumsal kurumlara benzer yanlarının yanı sıra farklı özelliklere de sahiptir (Ünlü, 2007; Erci 2009; Öztekin ve Kubilay, 2004).

Ailenin Özellikleri:

- Aile, aynı çatı altında yaşayan, aynı geliri paylaşan, evlenme, kan ve akrabalık bağlarıyla birbirine bağlanmış, üstlendikleri çeşitli rollerle birbirlerini etkileyen bireylerin oluşturduğu bir sosyal kurumdur.

- Aile; aralarında kan bağı, evlilik ve yasal yönden akrabalık ilişkileri bulunan, duygusal bağlarla birbirine bağlı bireylerin oluşturduğu, çeşitli ihtiyaçların karşılandığı yaşama dair temel bilgi ve becerilerin kazanıldığı topluma uyum ve katılımın sağlandığı temel bir toplumsal birimdir.

- Aile sosyal grup, sosyal birlik, sosyal örgüt, sosyal kurum olarak değerlendirilen ve bir sosyal yapı şeklindedir.

- Aile evrensel bir kurumdur. Tarih boyunca aile tüm toplumlarda varlığını sürekli kılabilmiş ve değerini koruyabilmiş bir sosyal kurumdur. Farklı biçimlerde de olsa her toplumda ve toplumsal gelişimin her döneminde aile vardır.

- Ailenin kendine özgü bir yapılanma biçimi vardır. Her sosyal örgütlenmede olduğu gibi ailenin de bir yapılanma biçimi vardır. Aile sosyal yapıların en küçüğüdür, sınırlı bir büyüklüğe sahiptir. Bu yapıyı oluşturan üyelerin sayısı aile tipinin özelliğine göre farklılık göstermektedir. Aralarında evlilik bağı olan eşler kan bağı ya da yasal yolla edinilen çocuklar bu yapının temel elemanlarıdır. Ailenin psikolojik yapısı;

üyelerini bir arada tutan duyguları, ortak fantezi, örf ve âdetleri, sırları, mitleri, dünya görüşünü, beklentileri kapsamaktadır.

- Aralarında evlilik bağı bulunmayan çiftler, aile kavramının kapsamına girmemektedir. Bu çiftlerin birlikte yaşamlarının uzun sürmesi, onlara aile niteliğini kazandırmamaktadır.

- Aynı kandan gelen bireyler aile oluşturmamaktadırlar. Ailenin var olabilmesi için, aralarında kan bağı bulunan kişilerin aynı ev içerisinde bir aile yaşamı sürdürmeleri gerekmektedir.

- Aynı kandan gelen herkesi içine alan soy ile ailenin bir tutulması, çok eskilerin kalan kavramından, daha sonranın da büyük aile kavramından kalan bir uygulamadır. Büyük aile, birkaç kuşağın aynı ev yaşamını paylaştığı aile tipidir. Zaman içerisinde başta ekonomik nedenler olmak üzere, çeşitli nedenlerle ve bu arada toplumsal yaşamda meydana gelen değişikliklerle aileler giderek parçalara ayrılmış, kuşaklar ayrı evlerde yaşamaya başlamış ve büyük ailenin yerini çekirdek aile almıştır.

- Ailenin ortak amaçları vardır. Her sosyal grup ya da örgütte olduğu gibi ailenin de gerçekleştirmeyi hedeflediği ortak amaçları vardır. Ailenin her üyesi bu amaçların gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır. Bu ortak amaçlar bazen, aile bireylerinin tek başına sahip olduğu amaçlarla örtüşmemektedir.

- Aile toplumun temel yapı taşıdır. Toplum, ailelerin bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Bu nedenle aile, içinde yaşadığı toplumun, toplum da ailenin genel özelliklerini yansıtmaktadır ve aile toplumun çekirdeği adeta bir modeli olmaktadır.

- Ailenin yasal ve kültürel temelleri vardır. Sosyal bir kurum olan aile, yasal ve toplumsal kurallara uygun olarak oluşturulup, yaşatılmaktadır. Aile ilişkilerini düzenleyen kurallar vardır. Devletin hukuk düzenine göre evlenme, aile kurmanın meşru yolu olarak kabul edilmiştir.

- Aile bir sistemdir. Aile, ana, baba ve çocuklardan oluşan, ekonomik ve sosyokültürel bütünlüğü içeren bir sistemdir. Aile sisteminden kastedilen yalnızca üyelerin birbirleriyle olan ilişkileri değildir. Dış dünya, fiziksel çevre ve diğer sosyal yapılarla olan ilişkiler de bu sistemin bir parçasıdır. Aile diğer toplumsal kurumlardan bağımsız değildir. Toplumsal bir kurum olan aile; hukuk, eğitim, din, ekonomi gibi kurumlardan etkilenir aynı zamanda bu kurumları da etkilemektedir. Bu etkileşimin sürekli ve güçlü olması, ailenin toplumdaki yerinin ve öneminin doğal bir sonucudur.

Ailenin diğer toplumsal kurumlarla işbirliği yapması toplumsal işlevlerin yerine getirilmesine katkıda bulunmaktadır.

- Aile ortak bir konutu ve geliri paylaşmaktadır. Eğitim, askerlik, iş gibi nedenlerle geçici olarak evden ayrılan olsa bile üyelerin tamamı hane halkı olarak adlandırılmaktadır. Aile üyelerinin her birinin kazancı aile bütçesinde ailenin ortak geliri olarak değerlendirilmektedir. Bu gelir ev ve ailenin ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmaktadır.

- Ailenin alt sistemleri ve hiyerarşik bir düzeni vardır. Özellikle yapısal aile kuramcıları, aile sisteminin alt sistemlerden oluştuğunu ve kendine özgü bir hiyerarşik düzeninin olduğunu savunmaktadırlar. Alt sistem, üyelerin birbirleri ile kurdukları koalisyonlardır.

- Ailenin dinamik bir özelliği vardır. Aile, zaman içinde değişen ihtiyaçlarına göre yapısında değişim yaşayabilmektedir. Her ailenin farklı koşullara uyumu farklıdır. Burada önemli olan, kendi için yeterince iyi olanın sağlanmasıdır. Aile sürekli değişimin ve bu değişime uyum çabalarının yaşandığı dinamik bir yapıdır. Değişimin bir bölümü ailenin kendi iç yapısından üye sayısındaki artış, yaşça büyüme, hastalık, ölüm gibi nedenlerden kimi zaman da değişen işsizlik, göçler gibi çevre koşulları aileyi değişime zorlamaktadır.

- Ailenin de kendine özgü bir yaşam döngüsü vardır. Bu döngüde yaşanan her dönemin kendine özgü özellikleri, krizleri ve dengeleri vardır.

- Ailelerin benzer sonuçları vardır. Farklı eğitim, kültür ve olanak düzeyindeki aileler, birbirlerine destek olma ve ortak yaşam hedefleri bakımından benzer; ama bunlara ulaşma biçimleri bakımından farklı olabilmektedir.

- Ailede her üyenin belli rol ve sorumlulukları vardır. Ailede her üyenin üstlendiği roller ve bu rollerin gereği olarak yerine getirilmesi beklenen sorumlulukları vardır. Ailede yaşam, iş bölümü ve işbirliği temeline dayanmaktadır. Aile üyelerinin, yetenekleri ve olanakları ölçüsünde sorumluluk paylaşımı, ailenin refah ve mutluluğu açısından önemlidir.

- Aile üyeleri arasında duygusal bağ vardır. Aileyi oluşturan üyeler birbirlerine duygusal bağlarla bağlıdır. Bireylerin en yakın ve en sıcak ilişki içinde olduğu ortam ailedir. Ailenin varlığını sürdürmesinde rol oynayan en güçlü bağ ise sevgidir. Ailenin kuruluş aşamasında eşler arasındaki sevgi bağı, aileye katılan çocukların

sevgisiyle adeta bir sevgi yumağına dönüşmektedir. Aile, koşulsuz ve karşılıksız sevginin yaşandığı, bağlılık ve sadakatin anlamının öğrenildiği ilk ve doğal ortamdır (Ünlü, 2007; Gökdağ, 2007; Cemal, 2005; Çiftçi, ve Biçici, 2005; Erci, 2009; Öztekin ve Kubilay, 2004).

Günümüzde aile yalnızca medeni kanunun ilgili hükümlerine uygun olarak kurulmuş bir birlik değil aynı zamanda sosyal haklarla donatılmış bir anayasal kuruluştur. Her aile ait olduğu kültürün değerleriyle yaşar ve bu değerlerin yaşatılmasına katkıda bulunmaktadır. Aile üyeleri arasındaki bağ ailenin temelidir. Aile üyeleri birbirlerine evlilik, kan ve akrabalık bağlarıyla bağlıdır. Bu bağ aile olmanın temel koşuludur. Hukuki işlemlerde bu bağ esas alınmaktadır. Aile, yerine getirdiği işlevlere bağlı olarak hem birey hem de toplum açısından değerlidir. En genel anlamda ailenin görevi, üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamak ve sosyalleşmesinde de en önemli sorunları çözmektir. Aile bu görevini yerine getirebildiği ölçüde güçlü ve sağlıklı bir aile, işlevsel bir sosyal kurum olma özelliği taşıyabilmektedir. İnsan, doğumundan kendine yeter haline gelinceye kadar özenle bakılıp gözetilmesi gereken bir canlıdır. Diğer bütün canlılardan daha uzun süre başkalarının bakım ve desteğine muhtaçtır. Yeni doğan bir çocuğun öncelikli ihtiyaçları biyolojik ve fizyolojik niteliktedir. Beslenme, barınma, korunma gibi bu temel ihtiyaçların karşılanması, onun hayatta kalması ve sağlıklı olarak büyüyüp gelişmesi açısından gerekli olmaktadır. İnsanın ihtiyaçları yalnızca biyolojik ve fizyolojik değildir. Sevmeye, sevilme, güvenme, ait olma beğenilme, başarılı olma gibi psikolojik ve sosyal nitelikli daha pek çok ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçların doyurulması da onun yaşamında mutlu ve uyumlu bir birey olması için zorunludur. Aile, çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmasında olduğu kadar kişilik gelişimi ve sosyalleşmesinde de en güçlü etkileyicidir. Doğumdan sonraki ilk yıllar kişiliğin gelişmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Ailede geçirilen ilk çocukluk yılları çocuğun geleceği açısından çok önemlidir. Aile, bireyin toplumsal çevresinin ilk ve önemli boyutunu oluşturmaktadır. Çocuğun, toplumun beklentilerine uygun bir birey olarak yetişmesi önce aile çevresinde sağlanmaktadır. Aile sosyal değerlerin özünü taşıyan, bu değerleri kuşaktan kuşağa aktaran bir sosyal kurumdur. Vatandaşlık sorumluluğu ve demokrasi bilinci en iyi şekilde ailede kazandırılabilir. Çocuğun gelişimine uygun bir aile ortamı, nesillerin sağlıklı yetişmesinde olduğu kadar toplumun gelişmesinde ve güçlenmesinde de önemli bir

paya sahiptir. Sağlıklı aileler sağlıklı toplumları oluşturmaktadır. Aile toplum için bir sosyal sigortadır. Aileler yetiştirdikleri yeni nesillerle mensubu oldukları ulusların kaderini de belirlemektedir. Aile yalnızca dünyaya gelen çocuk için değil aynı zamanda ailenin her yaştaki üyesi için de değerlidir. Sağlıklı ilişkilerin yaşandığı mutlu ve huzurlu bir ailede birey, kendisini güven içinde hissetmektedir. Yaşama umutla bağlanmaktadır. Aile birey ve toplum açısından değerli bir sosyal kurumdur. Bu nedenle her toplum, her devlet bu en küçük ve en değerli birimin gelişmesini ve korunmasını sağlayacak önlemler almaktadır (Ünlü, 2007; Çiftçi ve Biçici, 2005).

2. 2. 9. 2- Ailenin Sosyo- Ekonomik Yönü ve İşlevleri

Ailenin toplumdaki yerini ve değerini, üstlenmiş olduğu sorumluluklar ve yerine getirdiği işlevler belirlemektedir:

Ekonomik İşlev: Aile toplumun en küçük aynı zamanda hem üretim hem de tüketim birimidir. Aile üyelerinin gereksinimleri aile içinde karşılanmaya çalışılır ya da ekonomik faaliyetlere katılım yoluyla ihtiyaçların karşılanmasına kaynak yaratılmaktadır. Aile aynı zamanda bireye bazı mesleki yeterlikleri kazandıran meslek okulu niteliği taşımaktadır. Aileye ait küçük atölyelerde baba mesleği olan el sanatları usta çırak ilişkisi içinde yeni nesillere öğretilerek bu mesleklerin yaşatılmasına da katkı sağlanmış olmaktadır. Aile içinde yaşa ve cinsiyete göre ekonomik bir iş bölümü mevcuttur. Geniş ailede evin reisi aynı zamanda hem baba hem de patron, çocuk ise hem oğul hem de çıraktır ve gelir aile reisinde toplanmaktadır.

Saygınlık İşlevi: Birey ait olduğu aile ve akrabalık çerçevesinde bulunduğu konuma göre saygınlık (itibar) edinir ve toplum içindeki statüsünü belirlemektedir.

Eğitim İşlevi: Çocuk toplumun kültürünü, mesleki bilgilerini eğitim ve öğretimini aile içinde edinilen ve aile ilk ve etkili eğitim kurumudur. Aile içindeki büyüklerin, küçük çocukların eğitilmesinde önemli payı bulunmaktadır. Bu anlamda aile bir toplumsallaştırma ortamıdır. Kişiliğin temelleri ailede atılır. Kültürel değerler toplumsal kurallar ailede benimsenir. İnsan ilişkilerini düzenleyen kurallar ailede yaşayarak öğrenilmektedir. Ailede yaşanan ilk yıllar çocuğun geleceği açısından büyük önem taşıyan ve hayata hazırlayan bir okul gibidir. Belirli bir meslek dalı için çocuk aile içinde yetiştirilmektedir.

Koruyucu İşlev: Aile bu işlevi ile aile üyelerinin, maddi ve manevi her türlü tehlikeye karşı korunmasını, güven içinde bir yaşam sürmelerini sağlamayı hedeflemektedir. Geleneksel Türk aile yapısında aile üyelerinin her türlü maddive manevi zararlara karşı koruyan güvencesini sağlama özenle yerine getirilmektedir. Dıştan gelen saldırılara tüm aile üyeleri birlikte karşı koymaktadırlar.

Dini İşlev: Geleneksel aileler kendi üyelerine sadece dini eğitim vermekle kalmazlar, onun pratiklerini üyelerin yerine getirip getirmediğini de denetlemektedirler.

Eğlence ve Dinleme İşlevi: Aile üyeleri birlikte üzülp ve birlikte eğlenmektedirler.

Biyolojik İşlevi: Aile, eşler arasındaki cinsel ilişkinin toplum değerlerine ve ahlak kurallarına uygun olarak sürdürülmesini, cinsel güdülerin meşin yoldan doyurulmasını sağlamaktadır. Aile bu işlevi ile topluma yeni üyeler kazandırmaktadır. İnsan türünün devamı için çocuk yapma işlevi aileye verilmiştir. Tüm aile türleri için bu işlev ortak bir özellikler arz etmektedir.

Psikolojik ve Manevi Doyum Sağlama İşlevi: Anne, baba ve çocuklar arasında ki duygusal ilişkiler aile üyelerinin psikolojik doyuma ulaşmalarını sağlamaktadır. Geleneksel ailede psikolojik ilişkiler yoğun değil yaygındır. Kişi ailesi ve çocuklarıyla olduğu kadar anne- baba ve kardeşleriyle de psikolojik bağlar içinde bulunmaktadır.

Statü Kazandırma İşlevi: Bireyin toplumdaki statüleri öncelikle aileleri tarafından belirlenmektedir. Ailenin soyu, ekonomik durumu, eğitim düzeyi ve yaşadığı yer statünün önde gelen belirleyicileridir. Aile daha ileri yıllarda bireylerin kendi çabalarıyla farklı statüler edinmelerine uygun ortam ve olanaklar sunmaktadır. Kazanılan bu yeni statülerin niteliği ise, sonraları ailenin statüsünü olumlu ya da olumsuz etkilemektedir, kimi zaman da ailenin statü belirleyicisi olabilmektedir.

Boş Zaman Değerlendirme İşlevi: Boş zamanın değerli bir zaman dilimi olarak kabul edilip yararlı etkinliklerle değerlendirilmesi ilk kez ailede, evde başlamaktadır. Boş zaman değerlendirmenin önemine ilişkin olumlu tutumlar ailede geliştirilmektedir. Evde aile üyelerinin birlikte gerçekleştirecekleri boş zaman etkinlikleri aile bağlarını güçlendirmektedir. Bireylere kendilerini ifade etme ve ge-

liştirme fırsatı vermektedir (Oğuz, 2006; Gökçe, 2004; Özkalp, 2005; Doğan, 2002; Ünlü, 2007; Çiftçi ve Biçici, 2005; Erci, 2009; Öztekin ve Kubilay, 2004).

Günümüzde çağdaş ailenin üç temel işlevi üzerinde önemle durulmaktadır.

- Aile ve toplumun sürekliliğini sağlama,
- Çocuğa sağlıklı bir kişilik ve toplumsal davranışları kazandırma,
- Duygusal yönden doyum sağlamadır (Ünlü, 2007).

Toplumsal cinsiyet ayrılıkları önce aile içerisinde öğrenilmektedir. Kadın, toplumda daha çok aile içinde üstlendiği rollerle şekillenen bir toplumsal kimliğe sahiptir. Aile içinde çocukların yetiştirilmesinden, ev işlerinin yapılmasından, diğer aile bireylerinin bakımından birincil derecede kadınlar sorumludur. Dışarıda çalışarak ailenin geçimini sağlamak ise erkeğe düşmektedir. Bu yaklaşım kadınları özel alana hapsederken kamusal alanda ikincil plana itilmelerine neden olmuştur. Fransız Devriminden sonra Avrupa'dan kaynaklanan akımlarla bu bakış açısının değişmesi için günümüzde de devam eden bir mücadele içindedirler (Oğuz, 2006).

2. 2. 9. 3- Aile Biçimleri

Üretim biçimindeki değişimler, sanayileşme ve kentleşme süreci toplumlar arası farklılıklar gösterdiğinden her toplumun kendi iç dinamikleri ile orantılı olarak her toplumun kendine özgü bir aile tipleri yaratması olağandır (Gökçe, 2004; Özkalp, 2005).

Dünya genelinde aile yapılarındaki ortaya çıkan değişimler;

- Geniş aileler ve öteki akraba gruplarının etkilerini azaltmaktadır,
- Eşin özgürce seçilmesi yönünde genel bir eğilim bulunmaktadır,
- Hem evliliğin başlatılması hem de aile içindeki kararların verilmesi bakımından, kadın hakları daha çok tanınır olmuştur,
- Akraba evliliği yaygınlığını yitirmektedir,

- Daha yüksek cinsel özgürlük düzeyleri, oldukça kısıtlayıcı nitelikteki toplumlarda gelişmektedir,
- Çocuk haklarının genişletilmesi yönünde genel bir eğilim vardır (Giddens, 2000).

Literatüre bakıldığında aile sınıflandırmalarının ya otorite figürü üzerinde ya da ailenin büyüklük boyutunda ya da ailenin yaşadığı yer ölçütleri baz alınarak sınıflamalar yapılmaktadır (Oğuz, 2006; Özkalp, 2000; 2005; Ünlü, 2007; Öztekin ve Kubilay, 2004).

Ailedeki Yönetim Şekline Göre Aile Tipleri

Aile içindeki yetki ve otoritenin kullanım şekli, ailedeki yönetim yapısının başlıca belirleyicisidir. Bu bağlamda aile yapıları iki ana başlıkta incelenmektedir.

- Ana Ailesi (Anaerkil)
- Baba Aile (Ataerkil)

Ailenin Büyüklüğüne Göre Aile Tipleri

Bu sınıflamada aileyi oluşturan üye sayısı ve akrabalık ilişkileri esas alınmaktadır. Büyüklüğüne göre aile, Büyük Aile ve Küçük Aile olmak üzere iki ana kategoride incelenmektedir.

- Büyük Aile (Geniş Aile)
- Küçük Aile (Çekirdek Aile)'dir.

Ailenin Yaşadığı Yere Göre Aile Tipleri

Ailenin yaşadığı yerleşim yerinin özelliği ve sosyal konumu, ailenin yapı ve ilişkileri ile yaşam biçimine yansımakta, buna bağlı olarak da aile yapılarında çeşitlilik gözlenmektedir. Ailenin yaşadığı yer ölçüt alındığında:

- Kırsal aile,
- Kentsel aile,
- Gecekondu ailesi olmak üzere üç tür aile yapısının var olduğu kabul

edilmektedir.

2. 2. 9. 4- Türkiye’de Değişen Aile Yapısı ve Kadın

Tarihin en eski kavimlerinden biri olan Türklerde aileye verilen değer, asırlar boyunca Türk toplumunun güç kaynağı olmuştur. Türklerde toplumun çekirdeği ailedir. Türk aile düzeni, toplumsal düzenin sigortası gibi görülmüştür. Türk efsane ve mitolojilerinde aile kutsaldır (Ünlü, 2007).

Türk ailesinin Osmanlı ve önceki Türk toplumlarından Cumhuriyet dönemine intikal eden boyutları tarihi gelişim içindeki kalıcı ve süregelen karakterleridir. Bu çerçevede sözü edilen geleneksel Türk ailesidir. Bu aile Cumhuriyetle birlikte taşrada ve daha çok kırsal alanda geniş aile, kent merkezlerinde ise çekirdek aile örneklerinde sürmektedir (Doğan, 2002).

İslamiyet’ten önce Türk ailesinin kadın unsurunun erkeklerle aynı etkinliklere katılabilme özgürlüğü ile dışa dönük özellikleri ağır bastığı söylenebilmektedir. İslamiyet’ten sonra ise özellikle kadın unsurunda içe dönük bir aile ile karşılaşmaktadır. Kadının tamamen içe yani haneye dönmesi, hane ile sınırlı etkinliklere sahip oluşu kadın ve erkek hakları konusunda dengenin doğal olarak erkek lehine bozulmasını kendiliğinden hazırlamıştır (Doğan, 2002).

Türk aile yapısının temelinde iki ana unsur vardır. Bunlardan ilki İslâm'dan önceki Türk töre ve gelenekleridir. Türk ailesinin ikinci ana unsuru şüphesiz ki, Türklerin müslüman olmalarından sonra kazanılan İslâmî kültür ile yaşama biçimini etkileyen ilkelere dir. Özellikle, İslâm dininin nikah ve nikâha dayalı uygulamalarda gösterilmesini istediği titizliğin, Türk toplumundaki yansımaları, müslüman Türkleri bütünüyle olmasa bile çoğunlukla etkilemiştir (Yazıcı, 2005).

Osmanlı’da kadın ve aile, geleneksel Türk ailesi, dini terbiye alan, baba sorumluluğu ve yetkisine daha çok ağırlık veren ve en az üç kuşağı bir arada barındıran bir aile modelini çizen Osmanlı ailesidir. Ailenin ve aile ortamının aynı zamanda bir kültür nakli süreci olan eğitim işlevi bulunmaktadır. Çocuğun toplumsal yaşama biçimleri gibi çok çeşitli kültürleri aile içinde ve aile büyükleri tarafından verilmektedir. Ailenin bu işlevleri açısından Osmanlı ailesinin Tanzimat’a gelinceye kadar önemli bir rol üstlenmiş olduğu söylenebilmektedir (Doğan, 2002).

Cumhuriyet döneminde aile ise, Cumhuriyet dönemi toplumun genel seyrine bağlı olarak ailede karakteristik değişme ve dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdir. Aile, Türkiye'de değişmekte olan toplumsal kurumlara güzel bir örnektir. Ailenin değişim süreci Cumhuriyetin başlangıcında topluma aşıl原因an yasal ve toplumsal devrimleriyle toplumun genel seyrine bağlı olarak ailede karakteristik değişme ve dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu aile Cumhuriyet'in temel felsefesine uygun olarak batılaşmanın empoze ettiği kültürel dönüşümleri yaşamakta; bu çerçevede modernleşmenin görünür etkisiyle şekillenmektedir (Doğan, 2002; Oğuz, 2006; Özkalp, 2005). Bu nedenle Türkiye'de değişen aile yapısını :

I . Dünkü Aile- Cumhuriyet Dönemi Türk Ailesi (1950 yılına değin)

II . Bugünkü Türk Ailesi (1950- 2000 arası)

III. Gelecekteki Türk Ailesi (2000 ve sonrası)

I. Dünkü Aile- Cumhuriyet Dönemi Türk Ailesi (1950 yılına değin)

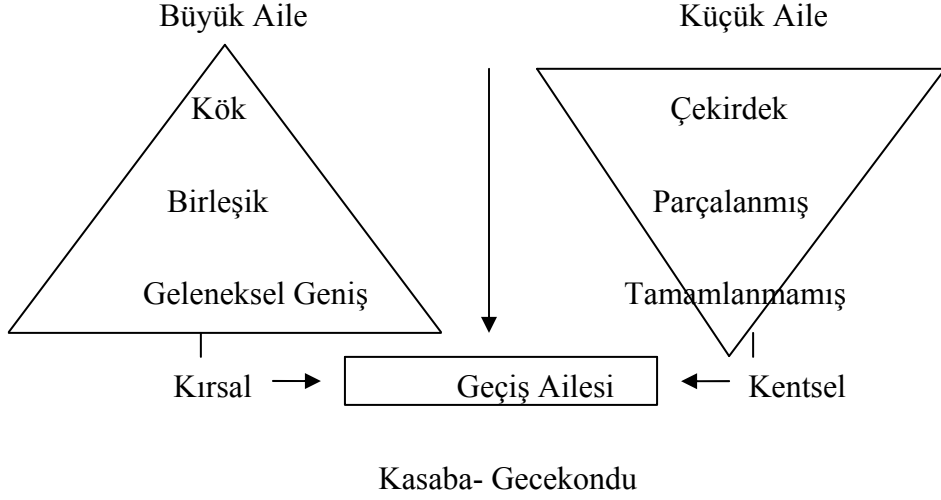
Atatürk devrimlerinin değiştirmeyi amaçladığı kurumların başında Osmanlı toplumunun geleneksel, ataerkil, geniş ailesi gelmektedir. Amacı Türk kadını ilmi, ahlaki, sosyal ve ekonomik hayatta erkeğin ortağı, arkadaşı ve yardımcısı yapmaktır. Mecelle, erkeğin çok eşli evliliğine izin vermektedir. Erkek aile birliğinin tartışılmaz lideridir. Osmanlı ailesi kesinlikle ataerkil bir yapıdır (Oğuz, 2006). Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarında Türk ekonomik ve toplumsal yapısı kırsal ekonomiye dayalı, geleneksel geniş ailenin ya da ataerkil geniş ailenin kısmen de geçici geniş ailenin egemen olduğu durumdadır ve nüfus daha çok kırsal kesimde yoğunlaşmıştır. Sanayileşme çok hızlı olmadığı için çekirdek aile gerek kentsel gerekse kırsal bölgelerde egemen aile yapısı olarak gözlenmektedir ve çekirdek ailenin gelişimi ise yavaş bir seyir takip etmiştir (Oğuz, 2006; Özkalp, 2005; Tezcan, 2009).

Lâikliğin yerleşmesine çalışılan bir dönemde, lâikliğe ters düşen dincilikle bağnazlıkla, gericilikle mücadele edilmiştir ve kadının topluma katılması çabaları ve kadının eğitimi gibi konular oldukça zaman almıştır. Ailede var olan geleneksel öğeler bir kenara atılmış, yeni, çağdaş bir aile yaşantısı amaçlanmıştır. Türkiye'de ailenin yapısal değişimini hukuksal güdümlerle desteklenmiştir. 1926 yılında aile

yaşamını demokratikleştiren İsviçre'den aktarılan Medeni Kanun ile aile mallarının yönetiminde ve ölümden sonra servetin paylaşılmasında ve çocuklar üzerinde velilik bakımından kadına, erkekle eşit haklar tanınmıştır. Erkeğin çok evliliği yasaklanmış ve evlilik anlaşması yasaların güvencesi altına alınmıştır. Boşanmayı isteme hakkı kadına dayandırılmıştır. Evlenme yaşını, evlenmeye uygun biyolojik ve ruhsal gelişme çağına uygun bir düzeyde saptanmıştır. Kadın ev dışında meslek edinme hakkına kavuşmuştur. Tek eşli evlilik, birden çok kuşağın birlikte yaşadığı ailelerin sayısı iyice azalmıştır ve Türk ailesinin temel niteliği durumuna gelmiştir. 1930' da kadınlara yerel seçimler de oy hakkı verilerek, kadınlar seçme ve seçilme hakkı gibi haklar da elde etmişlerdir. Eğitimde ve ekonomik etkinliklerde erkeklerle eşit haklardan yararlanmaya başlamışlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim alanında alınan kararlar, Latin alfabesinin kabulü, okuma yazma seferberliği, medreselerin kapatılması, öğrenim birliği yasası, ilköğretimin zorunluluğu gibi uygulamalar tüm nüfusa yönelik olmakla birlikte kadın nüfusunun toplum yaşamına girmesine olanak vermiştir ve tüm bu yasal, toplumsal ve ekonomik değişiklikler ve bunlara bağlı olarak yaşanan sanayileşme ve kentleşme süreci, Türkiye'deki aile yapısını ve aile içindeki bireylerin durumlarını etkilemiştir. Bugünkü toplum yapımızın bir ögesi olarak çağdaş çekirdek aile ortaya çıkmıştır ve bunda da başarılı olunmuştur ve böylece 1950'li yıllara değin gelinmiştir (Oğuz, 2005; Gökçe, 2004; Tezcan, 2009; Ünlü, 2007).

II. Bugünkü Türk Ailesi (1950- 2000 arası)

1950'li yıllardan günümüze değin Türk ailesi oldukça farklılaşmış, çeşitlenmiş bir görünüm kazanmıştır. Bununla birlikte yine de kendine özgü yönleri olan bir ailedir (Tezcan, 2009). Türkiye' de varolan aile tipleri hanehalkı ölçütü olarak ele alınıp incelendiğinde büyük ve küçük olmak üzere iki ana gruba ayrılır. Her iki grup da kendi içinde farklılaşmaktadır (Gökçe, 2004).

Şekil 2 – Türk Aile Yapısı (Gökçe, 2004)

Bugün kadını yaşadığı ortam bakımından Türkiye'de birbirlerinden ayrı niteliklere sahip üç ayrı çevre; köy, gecekondu ve kent, ailenin biçimlenmesinde farklı sonuçlar doğurmuştur.

III. Gelecekteki Türk Ailesi (2000 ve sonrası)

Türk toplumunda gelecek, aile açısından, kadınlar ve çocuklar şiddete karşı yasal koruma altındadırlar. Ayrıca çocukların bakımı, boşanma durumunda çocuklar çeşitli yasal haklara kavuşmuşlardır. Kadın erkek eşitliği konusunda ise önemli adımlar atılmıştır. Ailede yozlaşma, alkolizm, uyuşturucu kullanma ve çeşitli sapma olayları aileyi oldukça etkilemektedir. Kadının topluma katılımı da ülkemizde yetersizdir. Gelecekte ailenin çekirdek aile biçiminde kısmen süreceğini de tahmin edebilir. Postmodern toplum modelinde çekirdek aile de parçalanmıştır ve gelecekte tek ebeveynli ailelerin çoğalacağı söylenebilmektedir. İşçi ailelerinde yurt dışına gitmekle başlayan ailelerdeki bu parçalanma, şimdi orta ve üst sosyo-ekonomik kesimdeki ailelerde başlamıştır. Ailedeki eğilimlerden birisi de çocuksuzluğun yeğlenmesidir ve nüfusta kısmen azalma eğilimleri başlamıştır (Tezcan, 2009).

2. 2. 9. 5- Aile ve Kadının Değişen Toplumsal Konumu

Toplumun temelini oluşturan insanlık tarihi boyunca kabul görmüş insan evriminin ilk aşamalarında üretim güçlerinin toplumsal mülkiyeti söz konusu olduğu

dönemde aile kurumu henüz oluşmamıştır. Toplumda cinsel ilişkileri ve bireyleri sınırlayan kurallar bulunmamaktadır. Özel mülkiyetin ortaya çıkışı ile birlikte tek eşli aile ve evlilik gelişmiştir. Özel mülkiyetin koruyuculuğunu üstlenen devlet bu amaçla tek eşli evliliğin yasalarını inşa etmiştir. Mülk sahibi olan erkekler meşru mirasçılara sahip olmak istemişler ve bu nedenle kadınlar üzerinde kontrol gücü kazanma ihtiyacı duymuşlardır. Böylece kadınları baskı altına alan tarihte birçok kültürde ataerkil aile yapısı erkek egemen yapı doğmuştur (Oğuz, 2006; Çiftçi ve Biçici, 2005).

Sanayi Devrimi ve onu izleyen kentleşme, aile yapısına birçok değişiklik getirmiş ve hala da getirmektedir. Sanayileşme ve kentleşme feodal mülklerin parçalanmasına yol açmıştır. Sanayileşme ile birlikte yaşam biçiminde ve meslek tiplerinde keskin değişiklikler ortaya çıkmıştır. Pek çok insan, özellikle de evlenmemiş köylü gençler sanayi işçisi olmak üzere kent merkezlerine göç etmişlerdir. Bu süreç geniş ailelerin parçalanmasına neden olmuştur. Ana babaların, çocukların davranışları üzerindeki söz hakkı toplumsal ve coğrafi akışkanlığa ve para kazanma yollarının açılmasına bağlı olarak azalmıştır (Oğuz, 2006).

Sanayi Devrimi'nden bu yana ortaya çıkan modern aile, önceki dönemlerdeki aile tipinden oldukça farklıdır. Ataerkil düzen yerini cinsler arasında giderek artan bir eşitliğe bırakmaktadır. Aile içinde kadın ve erkeğin kalıplaşmış rolleri yıkılmaktadır. Eve ve çocuklara bakmak sadece kadının görevi olmadığı gibi, para kazanmak ve ev dışında toplumsal bir yaşam sürdürmek de erkeğin tekelinden çıkmaktadır. Bugün birçok evli kadın çalışıp mesleğini sürdürürken, birçok erkek de ev işlerinin yürütülmesine katılarak, karşılıklı özveride bulunma ve paylaşım ile evliliklerini sürdürmektedirler (Oğuz, 2006; Çiftçi ve Biçici, 2005).

2. 2. 9. 6- Aile İçinde Kadının Konumu ve Sorumlulukları

Toplum içinde hukuki, sosyal, ekonomik, kültürel, eğitsel, psikolojik işlevleri çerçevesinde birbirine etki eden insanlardan meydana gelen, kadın ve erkek arasındaki iş bölümünün ilk şekillendiği ve üyelerinin yaşamdan duydukları tatmini artırmada en önemli kurum ailedir. Toplumsal roller aile içinde belirlenmektedir ve öğrenilmektedir. Anaerkil aile yerini baba otoritesinin yoğun olduğu ataerkil aileye bırakmıştır. Sanayileşme ve kentleşme ile birlikte iki cins arasındaki ilişkilerin daha demokratik bir

yapı kazandığı modern aile doğmuştur, geniş aile, yerini karı koca arasındaki dayanışmanın daha güçlü olduğu, kadın ve erkek arasında önemli bir rol farklılaşmasının olduğu çekirdek aileye bırakmıştır ve ailenin gelişimi, aile bireylerinin özellikle de kadının ve erkeğin üstlendiği roller, ekonomik ve sosyal konulardaki karar verme sorumluluk dağılımı ile yakından ilgilidir (Oğuz, 2006; Çayboylu, 2002; Filiz, 2008; Çiftçi ve Biçici, 2005).

Toplumun en küçük ölçekli birimi olan aileye işlevsellik bakımından üstünlük ve ayrıcalık sağlayan yapısı, ailedeki her bireyin bu kurum içinde üstlendikleri roller kendine özgü kişilik ve davranışların gelişmesine neden olmaktadır. Bu kişilik ve davranış türlerinin bazıları kalıtsal, bazıları da yaşamdan ve çevreden edinilen alışkanlıklarla ilişkilidir. Aile içindeki roller kesin çizgilerle birbirinden ayrılmamış ise dünyayı çok boyutta görebilen, daha hoşgörülü insanların yetişmesi ile mümkün olabilmektedir. Geleceğin ailesini kuracak olan çocukların üstleneceği roller aile içinde benimsetildiği için aile bireyleri arasında özellikle çocukların sorumluluk dağılımında yer almaları oldukça önemlidir. Gerçek rol kavramı ve bu role dayalı davranışlar, çocuklukta ve yetişme çağında öğrenilmektedir. Yetişkinlerin deneyimleri ile güçlendirilmektedir veya değiştirilmektedir. Yetişkinler davranışları ile çocuklara ve gençlere örnek olmaktadır. Aile bireylerinin sergiledikleri tavır roller çocukların ve gençlerin rollerle ilgili olarak edineceği bilgilerin esas kaynağını oluşturmaktadır. İster kız, ister erkek çocuk olsun her ikisinin de evle ilgili faaliyetlere katılması onları yetişkin rollerini üstlenmeye hazırlamaktadır. Çocukların evle ilgili faaliyetlere katılmalarındaki temel amaç bu sorumlulukları kazanmaları için olmaktadır. Çocuklukta edinilen deneyimler, onların ileride kuracakları kendi aileleri içinde olduğu gibi, toplumda da üstlenecekleri rollere basamak olur ve ailenin fonksiyon ve rolleriyle ilgili toplumsal değerler toplumdan toplumda değişkenlik gösterebilmektedir (Çayboylu, 2002; Filiz, 2008; Çiftçi ve Biçici, 2005;).

Aile içindeki rollerin gerektirdiği davranışlar olan sorumluluk dağılımı; ailede tüm sosyal, ekonomik ve fiziksel faaliyet alanlarında söz konusudur. Tüm bu faaliyet alanlarında aile bireylerinin yaş ve yetenekleri ölçüsünde katılmaları ile gerçekleşen sorumluluk dağılımı biçimi en iyisidir. Bu tip sorumluluk dağılımı, ailenin görev ve amaçlarının gerçekleştirilmesinde fonksiyonel işbirliğini sağlamaktadır. Çünkü

sorumluluk dağılımı, aile kurulmasında, duygu ve düşüncelerin paylaşılmasında, grup dayanışması ve bütünlüğünün sağlanmasında, yaşama ilgili deneyimlerin aktarılmasında, aile kaynaklarının devamlılığı ve gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle ailedeki tüm bireylerin sağlıklı gelişimleri, sahip olunan insansal ve materyal kaynakları en fazla yarar sağlayacak şekilde kullanma ve geliştirme, aile yaşantısı ile ilgili konularda karar verme gibi görevlerin yerin getirilmesi ailedeki sorumluluk dağılım biçimi ile yakından ilişkilidir ve aile kurumundaki mutluluğu ve sürekliliği sağlayan sevgi, saygı, özveride bulunma ve paylaşımdır (Çayboylu, 2002; Çiftçi ve Biçici, 2005).

Aile üyelerinin üstlendikleri rolleri algılama ve ailedeki sorumluluk dağılım biçimi cinsiyet, eşlerin eğitim düzeyi, evlilik süresi, kadının gelir getiren bir işten çalışması, aile tipi, aile yaşam dönemi, yerleşim yeri, içinde yaşanılan örf, adet ve moral ilkeleri gibi çeşitli faktörlere göre farklılık göstermektedir ve kadın ve erkek arasındaki iş bölümünün ilk şekillendiği yer ailedir (Çayboylu, 2002; Oğuz, 2006; .T C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2008).

Türkiye’de erkekler kadınlara göre daha geleneksel cinsiyet rolü tutumlarına sahiptirler. Kadının çalışma yaşamına katılması, eşler arasındaki ilişkilerin değişmesine, geleneksel kadın ve erkek rolleri ve dolayısıyla sorumluluklarına ilişkin kavramların anlamlarını yitirmesine yol açmakla birlikte, bu konuda yapılan araştırmalar evle ilgili faaliyetlerin çoğunun hala kadınlar tarafından yerine getirildiğini veya esas sorumluluğun kadına ait olduğunu göstermektedir. Evle ilgili faaliyetler esas sorumluluğun kadından olması nedeniyle, özellikle çalışan kadınlar açısından iş ve aile sorumlulukları taşıması güç bir durum halini almaktadır. Birçok evlilikte kadınların eşlerinden evle ilgili faaliyetlerin paylaşımını istemesi durumunda, genellikle eşler arasında gerginlik ve tartışma yaşanmakta, tartışma yaşamak istemeyen çoğu kadın memnun olmamasına rağmen, sorumluluk dağılımında paylaşımcı olmayan bu durumu, kabul etmek zorunda kalmaktadır. Bu yeni yaşam boyutunda hem kurulan yuvanın yaşamın her boyutunda sürdürülebilirliği, hem eşlerin birinci dereceden akrabaları ile ilişkilerinin ayarlanması, komşuluk ve akrabalık yoluyla gerçekleşen sosyal ilişkiler ve gerekse kamusal veya kurumsal ilişkilere uyum sağlanması ile mümkündür (Çayboylu,

2002; Çiftçi ve Biçici, 2005; .T C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2008).

Aileler, yaşamlarının farklı dönemlerinde de roller ve sorumluluklar bakımından farklılık gösterirler. İlk çocuğun doğumu ailenin yeni bir döneme girmesine neden olur ve ailede ana-baba rollerinin üstlenilmesi ile de yaşam tarzını etkilemektedir. Aile içindeki rol ve sorumluluk ilişkileri çocuklar büyüdükçe değişmektedir. Çoğu aile, farklı yaşam dönemlerinde bilgi eksikliği, ve içinde buldukları dönemin özelliklerinin farkında olmama nedeni ile bazı istek ve gereksinimlerini karşılayamamaktadırlar. Her aşamada aile rollerinin gerektirdiği sorumluluklar nedeniyle yaşam daha karmaşık hale gelmektedir. Oysa her dönemde ailenin görev ve sorumluluklarını başarıyla tamamlaması, diğer döneme rahat geçmesini sağlamaktadır (Çayboylu, 2002).

2. 3- Aile Kurumunda Evlilik Uyumu

2. 3. 1. Evliliğin Sosyal Yapıdaki Yeri ve Önemi

Bir ömür boyu sürmesi için yemin edilen evlilik aile gibi sosyal bir kurum, evlenme ise bu kurumun varlığını meşrulaştıran, hukuki bir işlemdir ve eşler evlilik sözleşmesi yapıldığı andan itibaren çiftler yeni bir sosyal statü içine girmektedirler. Kadın ve erkeğin yasalara uygun olarak, evlilik birliği oluşturmak üzere gerçekleştirdiği hukuki işlemler evlenme ya da evlenme akdi olarak tanımlanır ve bu hukuki işlem aynı zamanda eşlere bazı haklar ve yükümlülükler getirmektedir. Evlenme, eşler için bir aile olmanın ilk adımı, evlilik yeni bir yaşam biçimidir. Eşler evlilik birliğini, yaşamlarının geri kalanını birlikte geçirmek ve her yönüyle yaşamı paylaşmak amacıyla kurulmaktadır. Evliliğe yasal geçerlilik kazandıran resmi törenlerin yanı sıra yapılan dini törenlerle Tanrı buyruğunun yerine getirildiği kabul edilmektedir (Ünlü, 2007; Çayboylu, 2002).

Aile birliği sürekliliğini evlilik sözleşmesiyle sağlamaktadır. Evlenme aile ilişkilerini belirli kalıplar içine yerleştirmektedir. Evlenme yalnızca evlenen kadın ve erkeği bir araya getirmekle kalmayıp, aileleri arasında da yeni ve özel bir bağ oluşturmaktadır. Bu bağ toplumda sosyal dayanışmaya ve toplumsal barışa güç katmaktadır, bireylerin sosyal çevrelerini ve iletişim ağını geliştirmektedir ve toplumun

desteklediği ve onayladığı bir yaşam biçimi olduğu için bireyler yaşamlarının bir döneminde böylesi bir kararı almak durumundadırlar. Evlenme, eşlerin birlikteliğinin ve bu birliktelikten doğacak çocukların, toplum tarafından meşru olarak kabulünü sağlamaktadır. Aynı zamanda onlara hukuki bir kimlik kazandırmaktadır. Günümüzde evlilik aile kurmanın tek ve meşru yolu olarak kabul edilmektedir. Evlilik, eşlerin yaşamlarını paylaşarak her türlü ihtiyaçlarını karşılamalarında ve çocuklarını meşru yoldan dünyaya getirip sağlıklı olarak yetiştirmelerinde en güvenilir yoldur (Ünlü, 2007; Çayboylu, 2002).

2. 3. 2. Evliliğin Temel Dayanakları

Bir evliliğin geçerli olabilmesi için hukuki açıdan, sosyal açıdan ve duygusal açıdan dayanaklarının olması gereklidir. Evlilik, hukuka ve toplum kurallarına uygun olmak koşuluyla, bireylerin özgür iradeleri ile seçtikleri bir yaşam biçimi ve bireysel bir haktır (Ünlü, 2007). Türk Medeni Kanunu'nda, evlilik birliği oluşturmanın koşulları, kuralları, tarafların hak ve yükümlülükleri ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. Ayrıca yasada, evlilik birliğinin korunması için alınacak önlemlerle, bu birliği sona erdirmenin koşulları ve sonuçlarına da yer verilmektedir. Evlenme, kendine özgü nitelikleri olan bir medeni hukuk sözleşmesidir. Bu sözleşme eşlere verdiği çeşitli haklarla birlikte yükümlülükler de getirir. Medeni Kanunda eşlerin yükümlülükleri şöyle tanımlanmaktadır:

- Evlilik birliğinin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak
- Çocukların bakımı, eğitimi ve gözetimine beraberce özen göstermek
- Birlikte yaşamak (aynı çatı altında yaşamak)
- Birbirlerine sadık olmak
- Birbirlerine yardımcı olmak tutulacak konutu bitlikte seçmek
- Evlilik birliğini beraberce yönetmek
- Evlilik birliğinin giderlerine güçleri oranında katılmak gibi Medeni Kanun

evlilik kurumunu; paylaşımaya dayalı eşitlikçi ve demokratik bir yaklaşımla ele almakta, eşlere evlilik birliğinin yürütülmesinde ortak sorumluluklar yüklemekte, onları birbirlerine sadık kalmak ve destek olmakla yükümlü kılmaktadır. Evlilik birliğinin

oluşturulması, yaşatılması ve sona erdirilmesi hukuk kurallarına uygun biçimde gerçekleştirilmektedir (Ünlü, 2007).

Evlenme, hukuki bir birleşme olmasının yanı sıra aynı zamanda asırlardır geçerliliğini korumuş toplumsal bir gelenek, bir kültür olgusudur. Eş seçiminde bilinçli ve bilinç dışı eğilimlerin yeri olmaktadır, bireysel ve çevresel faktörler rol oynamakta olup, bireyin beklentileri, tercihleri ve kararlılığı önemlidir. Evlenmenin kültürler arasında farklılık göstermesi, farklı değerlerle yüklü olmasından kaynaklanmaktadır. Toplumlar kimin kiminle, nasıl ve hangi koşullarda evlenebileceğine dair bir takım kurallar yaratmışlar, evlenme törenlerini kültürel motiflerle zenginleştirmişlerdir. Tarihin her döneminde ve dünyanın her yerinde, bağlı bulunduğu kültürün kural ve kalıplarına uydurularak gerçekleştirilen evlenme gelenek-görenek ve töreler bakımından oldukça renkli motiflere sahiptir (Ünlü, 2007; Çayboylu, 2002).

2. 3. 3. Evliliğin İşlevleri

Evlilik hem bireysel hem de toplumsal açıdan, kimi zaman doğumdan kimi zaman da dolaylı yoldan pek çok işlevi yerine getirir. Bu işlevler biyolojik, psikolojik, ekonomik ya da sosyal içerikli olabilir. Evliliğin işlevleri:

- Evlilik, cinsel güdünün sağlıklı ve meşru yoldan doyurulmasına ortam ve olanak sağlamaktır.
- Evlilik, doğacak çocukların meşru olarak dünyaya gelmelerine uygun ortamı ve gerekli koşulları hazırlamaktır.
- Yasal bir evlilik, bireylere hukuki bir kimlik ve yeni bir sosyal statü kazandırmaktır.
- Evlilik bağını öngören bazı hakların elde edilmesine olanak sağlamaktır.
- Evlilik yeni ve mutlu bir aile kurma özlemini ve hayallerini gerçekleştirmede önemli bir adımdır.
- Evli eşlerin birlikteliği toplum tarafından da onaylanmaktadır ve destek görmektedir.
- Evlilik, daha iyi yaşam koşullarına ulaşmada ekonomik güç yaratmaktadır.
- Evdeki iş bölümü ve iş birliği, işleri, dolayısıyla da yaşamı kolaylaştırır.
- Evli bireyler toplumun birçok kesiminde daha kolay kabul görmektedir.

- Evlilik bağının öngördüğü bazı rol ve sorumluluklar toplumun beklentileri doğrultusunda, bireylerin davranışlarına denetim ve sınırlılık, yaşamlarına düzen getirmektedir.
- Evlilik, bir ömür boyu birlikte yaşamayı ve yaşamı, paylaşmaya ilişkin verilen bir kararın meşrulaştırılmasıdır.
- Evlilikte paylaşmanın verdiği haz ve duygusal doyum, bireylerin yaşama bakış açılarını olumlu yönde etkiler. Mutlu bir evlilik yaşama bağlar (Ünlü, 2007; Çayboylu, 2002; Çiftçi ve Biçici, 2005).

2. 3. 4. Evlilik ve Evlenme Biçimleri

Evlilik, erkek ve kadın ilişkisini bir sosyal yapı olan aileyi oluşturmayı meşru temele dayandıran bu ilişkinin kabul edilmesi ve onaylanması toplum tarafından olduğundan toplumsal bir ilişkidir (Ünlü, 2007; Doğan, 2002) . Ailenin varlığı ve sürekliliği evlilik denilen sözleşme ile sağlanır. Aile ve evlilik biçimleri ise toplumun sosyo- ekonomik koşullarıyla büyük ölçüde ilişkilidir.

Evlilik ve evlenme biçimleri farklı ölçüt çevresinde çeşitlenmektedir. Bu konuda kullanılan ölçütler:(Özkalp, 2000; 2005; Doğan, 2005)

Çevre Ölçütüne Göre Evlilik Biçimleri:

- İçerden evlenme
- Dışarıdan evlenme

Eş Sayısı Ölçütüne Göre Evlilik Biçimleri

- Tek eşle evlenme
- Çok eşle evlenme

Tercihli Evlilik Biçimleri

- Levirat- Sororat
- Beşik Kertmesi

- Söz Alma- Söz Verme
- Berder Evlilik
- Taygeldi Evlilik
- Kardeş Çocukları Evliliği
- Bir Dizi Erkek Kardeşin Bir Dizi Bacıyla Bireysel Evliliği
- Kız Kaçırma-Otura Kalma

Soyun İzlenmesi ve Mirasın Bölüşümüne Göre Evlilik Biçimleri

- Baba soyunun izlenmesi
- Ana soyunun izlenmesi
- Her iki tarafın eşitliği

Evde Otoritenin Kullanımına Göre Evlilik Biçimleri

- Erkek otoritesinin üstünlüğü
- Kadın otoritesinin üstünlüğü
- Otoritenin kadın, erkek tarafından eşit olarak kullanıldığı

Eşlerin Yerleşim Yerine Göre Evlilik Biçimleri

- Erkeğin ailesinin yanına yerleşme
- Kadının ailesinin yanına yerleşme
- Ayrı eve yerleşme olmak üzere çeşitli evlenme biçimleri

vardır.

2. 3. 5. Türk Kültüründe Evlenmenin Önemi

İnsanoğlu doğumundan itibaren temel ihtiyaçlarını giderebilmek için diğer canlılardan farklı olarak başkalarının yardımına ihtiyaç duymaktadır ve doğup büyüdüğü aile içinde bu ihtiyacını sağlamaktadır. Aile birliğinin kurulması olan evlenme tüm toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da her zaman önemli sosyal olaylardan biri olarak görülmüş ve benimsenmiştir. Türklerde evlenme ve yuva kurma, karşılıklı fedakarlık gerektiren bir durumdur. Bunun için eşler üzüntüde ve sevinçte birlikte olmak, iyi günlerini bölüşmek, kötü ve zor günlere birlikte katlanmak yani bir yastıkla kocamak için evlenirler. Türk kültürü, evlenme gelenekleri ve törenleri açısından oldukça zengin bir tarihi mirasa sahiptir. Yöresel çeşitlilik gösteren bu

geleneklerin yerine getirilmesine büyük özen gösterilir. Böylece yaşamın bu önemli olayı, geleneklerin belirlendiği çerçeve içinde, toplumun olurundan geçilerek değerler sistemiyle bir uygunluk sağlanmış olur. Nikahsız birlikte yaşam, günümüzde bile kabul edilebilir bir durum olarak görülmemektedir. Evlenme törenlerinin niteliği ve boyutları ne olursa olsun önemli olan ailenin meşin yoldan kurulmasıdır (Oğuz, 2006; Filiz, 2008).

Türkiye’de evlenme ile ilgili gelenekler ve törenler, yöresel ayrıcalıklar göstermekle birlikte yine de ana çizgileri bakımından benzer özelliklere sahiptir. Geleneksel uygulamaların bir bölümü, değişen toplum ve ekonomik koşullara paralel olarak terkedilse bile yine de önemli bir bölümü günümüzde de yaşatılmaya çalışılmaktadır. Ailelerin ekonomik durumu, toplumsal kökeni, eğitim düzeyi ve yaşadığı yere göre evlilikle ilgili geleneklerin uygulanma şekli de farklılık göstermektedir. Geleneklerin en yüksek etki gücü, evlenme şekilleri ve evlenme sürecini oluşturan aşamalarda görülmektedir. Ailenin ekonomik durumu, toplumsal kökeni, eğitim düzeyi ve yaşadığı yere göre evlilikle ilgili geleneklerin uygulanma şekli de farklılık göstermektedir (Oğuz, 2006).

2. 3. 6. Evlilik Uyumunda Toplumsal Cinsiyetin Önemi

Evlilik uyumu, bireyin biyolojik, toplumsal ve psikolojik ihtiyaçlarını, toplumsal, kültürel ve yasal kurallara ters düşmeden, onlarla çatışmadan karşılayabilmesidir (Ünlü, 2007). Kadın ve erkeği tanımlamada kullanılan toplumun bireylere verdiği rol, görev ve sorumluluklar, toplumun bireyi nasıl algıladığı ve bireyden beklentileri, kadın ya da erkek olarak kendi başına düşünen, karar veren, hayata ilişkin sorunları çözebilen, tepki verebilen ve herhangi olay karşısında kendi tavrını ortaya koyabilen bir birey olma sürecini anlatan toplumsal cinsiyet kavramı kadınları eşitlikçi ulusal ve uluslararası mevzuattaki temel insan haklarının varlığına rağmen, ülkelerin gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun hala hayatın temel alanlarında ayrımcılığa maruz bırakmakta olup sağlıkta yaşanan ayrımcılık dünyada ve ülkemizde hala sürmekte ya da sürdürülmektedir (Oğuz, 2006; Akın ve Demirel, 2003; Akın, 2008; Giddens, 2000; Aksoy, 2006; Bora, 2008; ÜİYOK’lerin Korunması Eğitimi; Üner, 2008; T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, 2005).

Kadınlar toplumda özellikli gruplar arasında sayılmaktadır; ancak kadınların toplumda erkeklere oranla buldukları ikincil konum, karar verme süreçlerine eşit erişim olanağı, emek, toprak mülkiyeti, eğitim gibi alanlardaki kurumsallaşmış ayrımcılığın yaşanmasına neden olmaktadır. Toplumlarda doğuştan gelen biyolojik farklılıklar kültürel olarak yorumlandığında hangi davranış ve faaliyetlerin kadın ve erkek için uygun olduğuna ilişkin toplumsal beklentiler toplumdan topluma ya da aynı toplum içinde değişse de, özünde aynıdır; ancak toplumsal cinsiyet temelli asimetrinin varlığı söz konusudur. Bu özellikli grubun yaşam kalitesini etkileyen toplumsal cinsiyet boyutuyla baskı yaşamaları evlilik uyumlarını da etkilemektedir.

Uyum, bireyin hem kendisiyle hem de çevresiyle bir uzlaşma, denge halidir. Bireyin hem kendisiyle hem de çevresiyle denge zaman zaman bozulur, azalır, çoğalır, yeniden kurulur, insan yaşamında uzun süreli ve değişmez bir dengeden söz etmek mümkün değildir. Yaşam sürekli uyum sağlama çabasının yaşandığı bir süreçtir. Kendisi ve çevresi için yararlı olacak biçimde tepkide bulunabilme yeteneği olan ve bu yeteneği eyleme dönüştürebilen kişi uyumlu, bunu başaramayanlar ise uyumsuz olarak nitelenmektedir. Ancak uyum ve uyumsuzluk arasındaki farkı belirleyebilmek oldukça güçtür. Uyum tanımlarına göre uyumlu bireyde bulunması gereken yeterlikleri :

- Çeşitli durumlarda uyabilme yeteneğine sahip olma
- Diğer insanlarla sağlıklı ilişkiler kurabilme
- Toplumun kendisinden beklediği rollerin gereklerini yerine getirebilme
- Sorunlarla başa çıkabilme
- Çevreyi gerçekçi biçimde değerlendirebilme
- Yeteneklerini geliştirebilme, üretken ve yaratıcı olma yeterlilikleri olması gerekmektedir (Ünlü, 2007).

Çağımızda toplumların hızla değişmesi, günlük yaşamda her an yeni durumlara uyumu zorunlu kılmaktadır. Yaşamda köklü bir değişim anlamına gelen evlilik yeni bir duruma uyum sağlama çabasının yaşandığı zorlu bir süreçtir. Eşler bir yandan evlenmeden önceki tavır, tutum ve alışkanlıklarını sürdürmek isterken öte yandan

üstlendikleri yeni rol ve sorumlulukların gereği olarak mevcut davranışlarının bir kısmını terk etmek ya da değiştirmek zorunda kalmaktadırlar. Evlilik bir uzlaşma sanatıdır. Bu yaşam ortaklığının başarıyla sürmesi uyum ve dayanışma ile sağlanabilmektedir. Evlilik yaşamında eşlerin uyumu güçlü bir aile yapısının temelini oluşturmaktadır. Aile ilişkileri eşler arasındaki uyumun niteliğine bağlı olarak şekillenmektedir. Eşlerin birbirlerine karşı tutumları ve ortak yaşamın kurallarına uygun davranmaları mutlu bir aile olmak adına çok önemlidir. Sağlıklı kuşakların yetişmesi aile ortamının mutlu ve uyumlu olması ile mümkündür. Sağlıklı ve mutlu bir aile olabilmek, ailedeki uyum ve dayanışmanın niteliği ile ilişkilidir (Ünlü, 2007).

3. MATERYAL VE METOT

3. 1- Araştırmanın Şekli

Bu araştırma, kesitsel ve kalitatif araştırma ilkelerine uygun olarak yapılmıştır.

3. 2- Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırma Samsun ili Sağlık Müdürlüğüne bağlı Hançerli Aile Sağlığı Merkezi'nde 03 Nisan – 15 Mayıs 2009 tarihleri arasında yapılmıştır.

3. 3- Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Samsun Hançerli Aile Sağlığı Merkezi' ne kayıtlı 15- 49 yaş grubu 3200 evli kadın oluşturmuştur. Örneklem büyüklüğü Win Episcopo 2.0 bilgisayar programıyla önceki çalışmalardan değişik özelliklere göre evlilik özellikleri ile ilgili hesaplanan standart sapma değerleri 4-8 arasında, ortalamalar ise 43- 49 arasında değişmekteydi. Dolayısıyla 2 grubun ortalamaları arasında 2 birim fark olacak şekilde en yüksek standart sapma 8 değeri alınarak % 95 güven sınırı, % 90 test gücü elde edebilmek için 350 evli kadın alınmıştır. Ancak verilerin toplandığı tarihte araştırmadan kayıp olabileceği için 100 kadının ayrıca yedek olarak alınması düşünülmüş, araştırma sonucunda kayıp olmaması ve yedek olarak alınan kadınların büyük çoğunluğuna ulaşılması nedeniyle araştırma grubu 435 olmuştur. Araştırmada test gücünü yükseltmek için yedek olarak alınan kadınla da kapsama alınarak araştırma 435 kadınla tamamlanmıştır.

Araştırmaya katılan kadınlar aile sağlığı merkezinde çalışan dört hekimin bilgisayarlarından tespit edilmiştir. Kadınlar bilgisayar kayıtlarından basit rastgele seçilmişlerdir. Araştırmaya alınan kadınların telefonları sağlık merkezindeki bilgisayarlarda kayıtlı olduğu için, kadınlar telefonla aranarak sağlık merkezine davet edilmiş, gelenlerle (300 kadın) merkezdeki ayrı bir odada görüşülerek veriler toplanmıştır. Sağlık merkezine gelmeyen kadınlarla ise adreslerinden ulaşılarak görüşülmüş, veriler kadınların kendi ev ortamlarında bizzat kendileri tarafından doldurulmuştur.

Araştırmaya katılma kriterleri;

- 15- 49 yaş grubu kadın olma
- Evli olma ve eşiyle aynı evde yaşıyor olma
- Okur- yazar olma ve
- Çalışmaya katılmaya istekli olma

3. 4- Verilerin Toplanması ve Kullanılan Gereçler

Verilerin toplanmasında tanımlayıcı özellikler soru formu ve evlilikte uyum ölçeği kullanılmıştır.

3. 4. 1- Tanıcı Özellikler Soru Formu

Literatür doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan soru formunda 39 soru yer almaktadır (Ek-1).

Bu formda hasta ve eşlerinin tanıtıcı özellikleri, evlilik özellikleri ve evdeki iş bölümüyle ilgili sorular bulunmaktadır. Bu sorular kadının yaş, eğitim düzeyi, hangi cinsiyetteki bireylerin okula gitmesi ve nedeni, mesleği, aylık gelir miktarı, yaşadığı çevre, yaşanılan evin kendilerine ait olma durumu, kadınların hangi ortamda rahat edebileceği ve nedeni, sosyal güvence, evde kaç kişi yaşadıkları, aile tipi, evlenme yaşı, evlilik sayısı, eşin yaşı, eğitim düzeyi, mesleği, evlenme yaşı, evlilik süresi, ilk evlilik olup olmadığı, evlilik şekli, akraba evliliği olup olmadığı ve yakınlık derecesi, çocuk olma durumu ve sayısı, çocuk bakımının kim tarafından yapıldığı, evdeki iş bölümü, ailede alınan kararlarda kadın söz hakkı olup olmama durumu ve katılma durumunun ne ölçüde olduğu, kadının evlenmeden önce ve evlendikten sonra eşiyle birlikte komşu ve akraba ziyaretlerine gitme durumu, kadını boş zamanlarını değerlendirme durumu, kadının eşi yada eşinin ailesi tarafından şiddete uğrama durumu ve sıklığı, cinsiyetin değiştirmeyi düşünüp düşünmediği ve nedeni ile ilgilidir. Ayrıca kadının evliliğini bir kelimeyle ifade edecek olsa hangi kelimeyi kullanacağını belirlemek amacıyla ilgili de soru sorulmuştur.

3. 4. 2- Evlilikte Uyum Ölçeği

Locke ve Wallace tarafından 1959 yılında geliştirilmiş bir kendini bildirim ölçeğidir. Ölçeğin evlilik problemleri olan ve olmayan eşlerin anlamlı düzeyde ayırt edebildiği bulunmuştur. 15 maddeden oluşan bu ölçeğin her madde için seçenek sayıları farklıdır. Ölçekte ilk 8 soru 5, 4, 3, 2, 1 ve 0 puan üzerinden değerlendirilir. 9. soru “0, 1, 2” puan, 10. soru “3, 2, 1, 0”, 11. soru ilk bölüm için “1, 2”, ikinci bölüm “1, 2” puan, 12. soru “0, 1, 2, 3 ” puan , 13. soru “2, 1, 0” puan, 14. soru “0, 1, 2, 3” puan, 15. soru seçilen puan üzerinden değerlendirilir. 11. soruda eşlerin seçenekleri farklı işaretlenmişse “0” puan alırlar. Aynı seçenek işaretlenmişse işaretlenen seçeneğin puanı alınır. Ülkemizdeki geçerlilik ve güvenirlik çalışması 1999 yılında Kışlak tarafından yapılmıştır. Değerlendirmede 43 ve altında alınan puanların evlilikte uyum sorunlarını işaret ettiği bildirilmiştir. Ölçekten alınacak en yüksek puan 60’tır. Puanların yükselmesi evlilikte uyumun iyi olduğunu göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlığı α . 84 bulunmuştur (Kışlak, 1999; Locke and Wallace, 1959). Ölçeğin bu araştırmadaki alpha güvenirlik katsayısı 0.80 bulunmuştur.

3. 5- Verilerin Toplanması

Kadınlara soru formu ve Evlilikte Uyum Ölçeği formları verilmiş ve bireylerin kendileri tarafından formlar doldurulmuştur. Formların doldurulma süresi yaklaşık olarak 20-30 dakika sürmüştür. Formlar önce 10 kişilik bir gruba uygulanmış, soruların içerik ve anlam yönünden denetimi yapıldıktan sonra son hali verilerek uygulamaya başlamıştır. Verileri toplama süresince kadınlara ek bir açıklama yapmaya gerek duyulmamıştır.

3. 6- Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler bilgisayarda 16.00 SPSS paket programında değerlendirilmiştir. Verilerden normal dağılım gösterenlere t testi, ANOVA ve Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Normallik testi sonucunda normal dağılım göstermeyen verilere Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testleri uygulanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde kullanılan testlerin uygulanışları aşağıdaki gösterilmiştir.

- Kadınların ve eşlerinin tanıtıcı özelliklerini ve evlilikle ilgili özelliklerini incelemek amacıyla tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır.
- Kadınların ve eşlerinin tanıtıcı özellikleri ile evlilik uyum ölçeği puan ortalamaları arasındaki farkı değerlendirmek için;
  1. Kadınların yaşı, evlenme yaşı, eşlerinin yaşı, eşlerinin evlenme yaşları, evlilik yılı ve çocuk sayısı ile evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi değerlendirmede Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır.
  2. Kadınların tanıtıcı özelliklerinden eğitim durumu, kadınların rahat edebileceklerine inandıkları yer, kadınların eşlerinin eğitim durumu, kadınların evlenmeden önce ve sonra akraba ziyaretlerine gitme durumları, kadınları şiddete maruz kalma sıklığı ile evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi değerlendirmede Kruskal- Wallis analizi kullanılmıştır.
  3. Kadınların çalışma durumu, sosyal güvence, aile tipi, kadınlarının eşlerinin çalışma durumu, akrabalık durumu, kadınların şiddete uğrama sıklığı, kadınların cinsiyetini değiştirmeyi isteme durumları ile evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi değerlendirmede t test kullanılmıştır.
  4. Kadınların eğitim durumu, en uzun süre yaşadıkları yeri, evlenme şekli, evlenmeden önce ve sonra komşu ziyaretlerine gitme durumu ile evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi değerlendirmede ANOVA testi kullanılmıştır.
  5. Çocuk olma durumu, kadınların ailede alınan kararlarda söz hakkı alabilme durumu ile evlilik uyumu arasındaki değerlendirmede Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.
  6. Araştırmada kalitatif olarak sorulan 4 soru (evliliğini bir kelimeyle ifade edecek olsa hangi kelimeyi kullanacağını, cinsiyetin değiştirmeyi düşünenlerin nedenleri, kadınların hangi ortam rahat edebileceğinin nedeni, hangi cinsiyetteki bireylerin okula gitmesinin nedeni) kavram analizi

yapılarak incelenmiştir. Bu sorulara verilen yanıtlardaki ifadeler panel oturumuyla uzman görüşleri alınarak aşağıdaki şekilde kavramsallaştırılarak şematize edilmiştir.

İfadeler	Kavramlar
Eğitimin gelişimine katkı sağlamak için, Sağlıklı nesillere ulaşabilmek için eğitim şart, Çağdaş bir ülke olabilmek için, Herkes okumalı, İyi bir gelecek için, Okumak yaşamın ön planı, Hayat şartları, Hayat paylaşımıdır, Kültür seviyesinin yükselmesi, Cahil kalmamak için, Hayat müşterek, Herkes kültür sahibi olmalı, Anne eğitimsiz toplum eğitimsiz, Tahsil, Aynı kültürde yetişmesi, Ayrım olmasın, Kızların söz hakkı olsun, Dünya görüşü için, Bilgili olmak için, Cahillik ilimle bertaraf edilir, Hayatını kurtarsın, Geri kalmasın diye, Önemli, Kendimiz ve ülkemiz için, Çağdaşlık, Cahil insanlar kalmasın, Eşittirler, Kadınlar mağdur kalmasın, Ayrım yapmam, Her şey eğitim, Cahil bir toplum olmaması için, Eğitimsiz toplumda yaşanmaz, Daha medeni bir toplum için, Eğitimli insan daha başarılı olur, İnsan oldukları için, Eğitimin insan yaşamındaki önemine inanırım, Kültürümüz artsın diye, Her iki cinsin uyum sağlaması için, Her insanın okuma ihtiyacı vardır, Her hakka sahip olsun diye, Hepimiz bireyiz, Hayat müşterek, Çok istedim ben okuyamadım, Ben okudum çocuklarım okusun, Okutulmadıkları için, Toplumda iki cinsiyete de ihtiyaç vardır, Günümüz koşullarında şart, Kadınlar çocuk yetiştirecekleri için, Gelecekteki suç oranını azaltmak için	Eşit Eğitim Hakkı
Özgürlükleri için, Rahat yaşayabilmek için, Ekonomik gücünün olması için, Meslek sahibi olmak için, Ekonomik özgürlük, Kişinin kendini geliştirmesi ve hayatını kurtarması için, Ayakları üzerinde durabilmek için, Kendine güvenmesi için, Hayat şartları, Para kazanmak için, Özgüven, Kızların meslek sahibi olabilmesi ve erkeklerin ev geçindirmesi için, Kocalarına muhtaç olmamak, Mağdur olmamak için, Hayatı kolaylaştırmak için, Kimseye muhtaç olmamak için, Kendini kurtarsın Ezilmemeli kimseye muhtaç olmamalı, Hayatını güvence altına almak, Kendini koruması, Kadının elinde mesleği olmalı, Her iki tarafta yaşamını idame ettirmek zorunda, Ezilmesinler diye, Kendini kurtarsın diye, İki de aile bütçesine katkıda bulunmalı, Ev geçindirmek için	Ekonomik Özgürlük

Şekil 3- Hangi Cinsiyetin Okula Gitmesi Gerektiğine İlişkin Düşüncelerin Kavram Analizi

İfadeler	Kavramlar
Sosyal faaliyetler, İmkan ve olanakların olması, Şehirde yaşamak güzel, Sosyal yaşamın olması, İlde yaşamak mutluluk kaynağıdır, İş ve özel hayatında daha rahat davranabileceği için, Her alanda aktif, Kadına imkan ve insanca yaşam sağlayan yerdir, Hayatını dolu dolu yaşar, Kafa dağıtmak, Yaşadığım için, Serbest olduğu için, Kalabalık olduğu için, Kalabalığa alışkanlık, Çağdaş, Hayat daha güzeldir, Daha serbest ortam, Daha çok, gezilecek yer var, Daha iyi geziliyor, İstediklin zaman istediğini yapma	Sosyalleşme
Köyde kadınlar eziliyor, İlde köy işleri yok, Köyde çok çalışma var, Köy yaşamı ve işin zorluğu, Köyde fiziksel güç olarak daha fazla çalışırlar, Şehirde iş yoğunluğu daha az	İş yükünde azalma
Resmi kurumlara daha rahat ulaşmak için, Hizmet olduğu için, Sağlık ve eğitim açısından daha avantajlı	Ulaşım
Ekonomik rahatlık, Manevi anlamda rahatça yaşıyoruz, Özgürce yaşıyoruz, Rahat yaşam, Büyük şehir yaşama kolaylık katıyor, Yaşam standarttı daha iyi, Kadınlar emekli olduktan sonra, çalışma imkanı bulabilmesi için, Avantajları daha fazla, Sağlık olanakları var, Çalışma ortamı ve yaşam kalitesi, Gelirine bağlı, Şartlar daha uygun, Kazanç daha iyi, Çalışma ortamı var, İş imkanı, Daha gelişmiş olduğundan, İş hayatı, Her şey var, Yaşamı kolaylaştırmak için, İyi ve güzel bir ortam olunca her yerde yaşanır, Daha özgür oldukları için, Her şeyden faydalanabiliriz, Yaşam düzeyi yüksek, Giyim ve yemek için, Her şey daha elinin altında, Çalışma ortamları daha rahat, Yaşam standarttı yüksek, Alternatif daha çok, Toplumsal baskısı az olduğundan, Kadınlara saygının ve hakların daha fazla olması, Zamana uyum, Her şeyden haberdar, medeni ve ilerleyen toplum için, Kendini daha iyi ifade eder, Geçi daha kolay, Rahat ve huzurlu olduğu için, Stres daha az, Havası suyu daha iyi, Şehir hayatından daha sakin olduğu için, Doğayla iç içe olma, Güvenlik açısından, Güvenilir komşuluk, Daha rahat ve sessiz, Dayanışma çok olur, Herkesi tanırsın, Sorumlulukları ve işleri az, Huzurlu olmak açısından, Kalabalık olmaması, sakin olduğu için, Toplumsal kaygılar daha az, İnsanlar daha aydın ve medeni, Kendine karşı özgüven, Eğitim alabilmek için, Kendini geliştirmek ve modern olmak için, Kadınlar kendini geliştirir, Daha bilgili olmak, Görgü, Eşler	Yaşam kalitesinde artma

daha medeni olmaya çalıştıkları için, İlçe ve köydeki insanlar daha dar görüşlü oluyor, Her konuda kendini geliştirebilir.	
Büyük yer olduğu için kimse kimseye karışmaz, İnsanların meşguliyeti çok olduğundan başkalarıyla ilgilenmiyor, Büyük şehirde insanlar fazla göze batmıyor, Kimse kimseyi tanımaz, Kadın il ve ilçede rahat eder yeter ki aile düzeni olsun, Ev ortamı olsun, Herkes her yerde yaşar yeter ki aile huzuru olsun, Karakterle ilişkilidir, Günün şartları bunu gerektiriyor, Yaşam farkı, Toplumsal değişiklik	Toplumsal baskı

Şekil 4- Kadınların Hangi Ortamda Rahat Edebileceklerine İnanışlarına İlişkin Düşüncelerin Kavramsal Analizi

İfadeler	Kavramlar
Rahatlık, Özgürlük, Serbest olmak için, Erkekler kadınlara göre daha bağımsız ve rahatlar, Ezilmemek için, Kadınların sorumlulukları daha fazla olduğu için, Erkekler kendine buyruk, Kadınlık zor bazı şeyler kısıtlandığı için, Daha cesaretli olmak için, Erkekler kadar umursuz olmak için, Maddi konularda daha tutarlı olduğu için, Kararların geçerliliği için, Daha güçlü olmak için, Başarılı olmak için, Öncülük erkeklerde olduğu için, Erkeklerin sözü daha çok geçiyor, Çalışmak istiyordum ancak eşim tarafından kısıtlandım, Ekonomik gücün olması için	Cinsiyete bağlı eşitsizlik
Yapılan işlerin bilinmediği için Bütün yük kadının olduğu için	Takdir edilmeme
Erkek nasıl olur ve bayanlara nasıl davranılır kadınlara göstermek için	Örnek olma
Bende eşime şiddet uygulardım	Şiddet

Şekil 5- Kadınların Cinsiyetini Değiştirmeyi İsteme Durumlarına İlişkin Düşüncelerin Kavram Analizi

İfadeler	Kavram
Aşk, Memnuniyet, Mükemmel, Harika, Güzel, Yaşamaya değer, İyi, Herkes evlensin, İyi bir evlilik, Şükürler olsun, Yaşamın en mutlu anı, İyi ki evlenmişim, Keşke daha önce evlenseydim, Yaptığım en güzel şey, Şuan mutluyum, Çok mutluyum, Çok iyi, Sonsuza kadar mutluluk, Muhteşem, Daha iyisi olmazdı, Problemsiz düzgün bir evlilik, Huzur bulduğum yer, Aşk yuvası, Süper, İdeal, İyi ki eşimle evlenmişim, Huzur, Huzurlu yaşam, Güzel bir yuva, Her şeyim, Hayatımdan memnunum, Onu çok seviyorum, Başarılı, Herkese tavsiye ederim, Normal bir evlilik, Fevkalade, Normal , Aşk evliliği	Mutluluk
Fedakarlık, Anlaşma, Karşılıklı anlayış, Uyum, Dengesizlik denge uyumu, Anlayış, Evliliğimden hiç pişmanlığım yok, Hayat şartlarına birlikte uyum sağlama, Orta halli uyumlu bir evlilik	Uyum
Alışkanlık, Ortaklık, Ortak yaşantı, İyi bir hayat arkadaşı, Orta şekilli, Acısıyla tatlısıyla güzel günler geçirmek, Acı ve tatlı bir hayat, Bağlılık, Eşitlik, Yalnızlıktan uzak, Hayat arkadaşımı buldum, Tamamlayıcı	Paylaşım
Evliliğin en güzel tarafı anne olmak, Çocuğum, Yuva kurmak, Sıcak yuva, Annelik harika, Aile kurmak, Yuva, Eşim ve bebeğim, Sıcak aile, Bebek, Mutlu yuvarım, Aile, Mutlu bir aile	Doğurganlık
Kötü, Berbat, Mutsuz, Şok, Hayal kırıklığı, Baş ağrısı, Hata, Pişmanlık, Hiç evlenmeyi düşünmezdim, Zorluk, Memnun değilim, Saçmalık, Kıskançlık, Merhamet dolu bir evlilik, Maddiyata bağlı olmasını istemezdim, Monoton, Sıkıcı, Merhamet, Tek yönlü, Çok güzel olsaydı, Daha iyi olabilirdi, Yaşamadım, Yorucu, Hayat devam ediyor	Mutsuzluk
Rahatlık, Saygı-sevgi, Samimiyet, Sadakat, Sevecen, Güven, Sevmek, Sabır, Çok güzel saygı çerçevesinde, Sorumluluk, Bağımlılık, Sabır ve azimle elde edilemeyecek bir mutluluk yoktur	Saygı Güven-Sadakat
Mecburiyet, Zorunluluk, Amaçtır, Esaret, Olması gereken bir şey	Gerekliklik
Elmanın tatlısı ve ekşisi var, Şans, Evlilikte doğru insanı bulursan güzel, Düş	Kader
Yeni hayat, Bahar, Sonbahar, Doğanın iklim, Çiçek, Erken, Gökkuşuğu, Bir kelimeye sığmaz, Tanımsız	Evlilik algısı

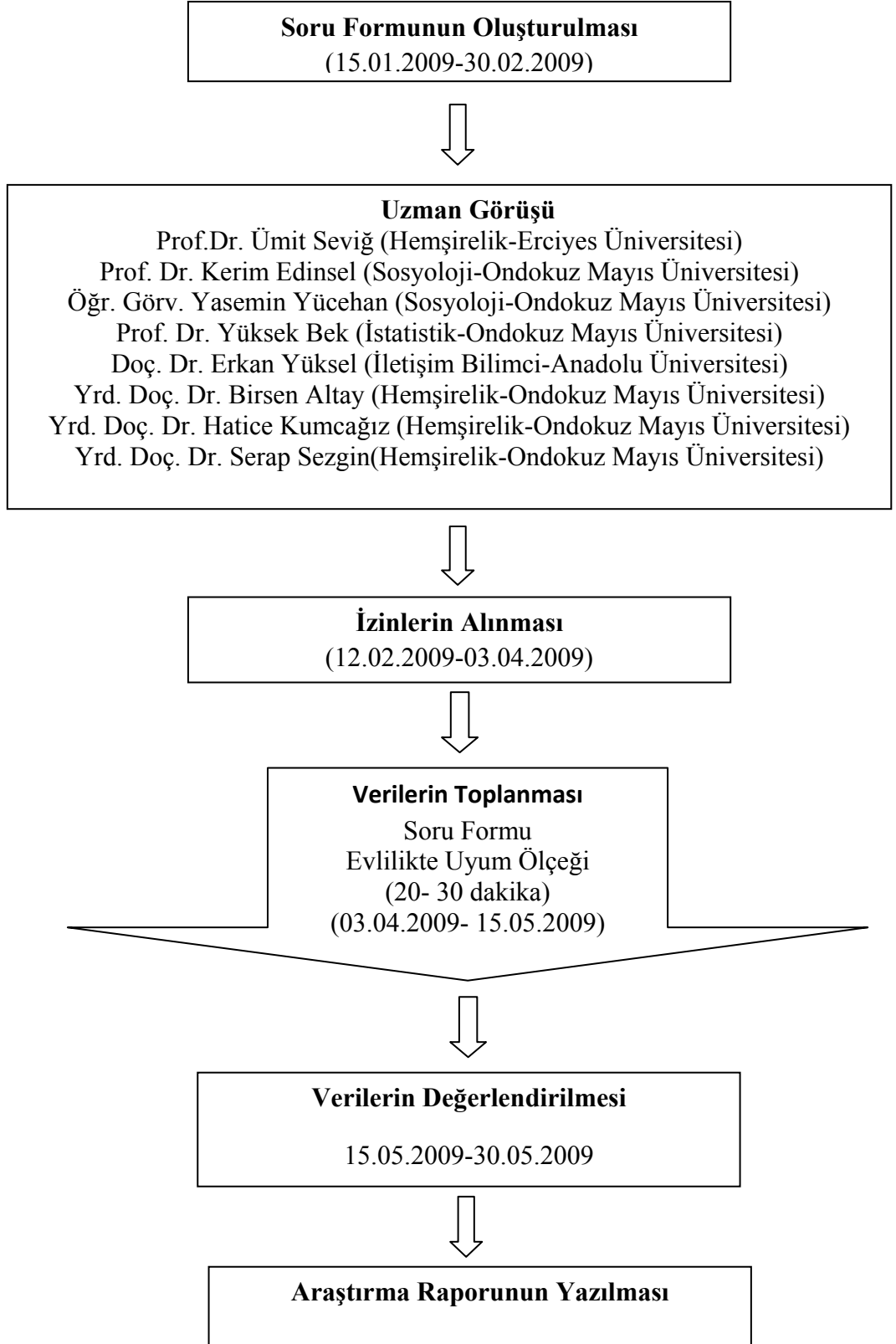
Şekil 6- Kadınların Evliliklerini Tanımlamada Kullandıkları Kelimelerin Kavram Analizi

3. 7- Araştırmanın Etik İlkeleri

Araştırma uygulanmadan önce, araştırmanın amaç ve kapsamını içeren bilgi formu 19 Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi etik Kuruluna sunulmuş, etik kurul onayı alınmış, ayrıca Samsun İl Sağlık Müdürlüğü' den ve Hançerli Aile Sağlığı Merkezinden izin alınmıştır (Ek- 3, 4). Araştırmada gönüllülük ilkesi esas alınmış, gönüllü olarak katılmayı kabul eden kadınlar araştırma kapsamına alınmıştır. Ayrıca, araştırmalarda insane olgusunun kullanımını bireysel hakların korunmasını gerektirdiğinden “bilgilendirilmiş onam” koşulu etik ilke olarak yerine getirilmiştir. Araştırmada göz önünde bulundurulmuş diğer bir ilke “insan onuruna saygı” dır. Araştırmaya katılan kadınlara “gizlilik” ilkesine bağlı kalınarak güvenleri sağlanmıştır.

3. 8- Araştırmanın Planlanması

4. BULGULAR

4. 1- Kadınların ve Eşlerinin Tanıtıcı Özellikleri ile Evlilik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamına alınan kadınların yaş ortalaması 36.84 ± 7.87 olup en düşük yaş 18 ve en yüksek yaş 49'dur. Bu kadınların %6.2'si (27) okur-yazar ve % 11.7'si (51) üniversite ve üzeri mezunudur. Bu kadınların % 82.8'i (360) çalışmamaktadır. Kadınların %54.4'ünün (237) aylık geliri gidere eşit olduğu, kadınların en uzun süre %73.3'ünün (319) ilde ve %10.8'inin (47) köyde yaşadığı, %89.7'sinin (390) sosyal güvencesinin olduğu ve %86'sının (374) çekirdek aile olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1- Kadınların Tanıtıcı Özelliklerine Göre Dağılımı

Özellikler	Sayı	%
Yaş	36. 84 ± 7. 87 (min 18, max 49 yaş)	
Eğitim durumu		
Okur yazar	27	6.2
İlköğretim	211	48.5
Lise	146	33.6
Üniversite ve üzeri	51	11.7
Çalışma durumu		
Çalışıyor	75	17.2
Çalışmıyor	360	82.8
Gelir durumu		
Gelir giderden fazla	62	14.3
Gelir gidere eşit	237	54.4
Gelir giderden az	136	31.3
En uzun süre yaşanılan yerleşim yeri		
İl	319	73.3
İlçe	69	15.9
Köy	47	10.8
Sosyal güvence		
Var	390	89.7
Yok	45	10.3

Aile tipi		
Çekirdek aile	374	86.0
Geniş aile	61	14.0

Tablo 2- Kadınların Hangi Cinsiyetin Okula Gitmesi Gerektiğine Yönelik Düşüncelerinin Dağılımı

Düşünceleri	Cinsiyet						Toplam	
	Kız		Erkek		Her ikisi de			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Eşit eğitim hakkı	2	16.7	2	66.7	325	77.4	329	75.6
Ekonomik özgürlük	10	83.3	1	33.3	95	22.6	106	24.4
Toplam	12	2.8	3	0.7	420	96.5	435	100

Kadınların hangi cinsiyetin okula gitmesi gerektiğine yönelik düşüncelerinin dağılımında %0.7'si (3) erkeklerin, % 96.5'i (420) da her iki cinsiyetteki bireylerin okula gitmesi gerektiğini düşündükleri belirlenmiş olup, %75.6'sı (329) eşit eğitim hakkı ve %24.4'ünün (106) ekonomik özgürlükleri nedeniyle bireylerin okula gitmesi gerektiğini düşündükleri bulunmuştur (Tablo 2).

Tablo 3- Kadınların Rahat Edebileceklerine İnanıtları Ortamlara ve Nedenlerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Nedenleri	Yaşanılan ortam						Toplam	
	İl		İlçe		Köy			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Sosyalleşme	87	23.1	12	26.7	1	7.1	100	23.0
İş yükünde azalma	40	10.6	4	8.9	-	-	44	10.1
Ulaşım	12	3.2	5	11.1	-	-	17	3.9
Yaşam kalitesinde artma	207	55.1	17	37.8	11	78.6	235	54.0
Toplumsal baskı	30	8.0	7	15.6	2	14.3	39	9.0
Toplam	376	86.4	45	10.3	14	3.2	435	100

Kadınların rahat edebileceklerine inandıkları ortamlara ve nedenlerine ilişkin görüşlerinin dağılımı açısından kadınlar incelendiğinde kadınların % 86.4'ü (376) il ve %3.3'ü (14) köyün kadınlar için rahat edebilecek ortamlar olduğunu ifade etmişlerdir. Nedenlerine bakıldığında ise % 23'ünün (100) sosyalleşme, %10.1'inin (44) iş yükünde azalma, %3.9'unun (17) ulaşım, %54'ünün (235) yaşam kalitesinde artma, %9'unun (39) toplum baskısı nedenlerinden dolayı kadınların bu tür ortamlarda rahat edebileceklerine inandıkları bulunmuştur (Tablo 3).

Tablo 4- Kadınların Eşlerine İlişkin Özelliklerin Dağılımı

	Sayı	%
Yaş	41. 20± 8.78 (min 23, max 68 yaş)	
Eğitim durumu		
Okur-yazar	10	2.3
İlköğretim	180	41.4
Lise	148	34.0
Üniversite ve üzeri	97	22.3
Çalışma durumu		
Çalışıyor	354	81.4
Çalışmıyor	81	18.6

Kadınların eşlerine ilişkin özelliklerin dağılımına bakıldığında eşlerinin yaş ortalaması 41.20±8.78 olup en düşük yaş 23 ve en yüksek yaş 68'dir. Kadınların eşlerinin %2.3'ü (10) okur-yazar ve %41.4'ü (180) ilköğretim mezunu mezunudur. Kadınlarının eşlerinin % 81.4'ü (354) çalışmaktadır (Tablo 4).

Tablo 5- Kadınların Evlenme Özelliklerine İlişkin Dağılımı

	Sayı	%
Kadının evlenme yaşı	21.63 ± 4.04 (min14, max 42 yaş)	
Eşin evlenme yaşı	25.97 ± 5.24 (min 17,max 59 yaş)	
Evlilik yılı	15.14 ± 8.90 (min 1 ,max 37 yıl)	
Evlenme sayısı		
1 kez	431	99.1
1' den fazla	4	0.9
Evlenme şekli		
Görücü usulü, kendi isteğiyle	169	38.9
Görücü usulü, ailesinin isteğiyle	66	15.1
Severek kendi isteğiyle	200	46.0
Akrabalık durumu		
Yok	377	86.7
1. Dereceden akraba	27	46.6
2. Dereceden akraba	31	53.4

Çalışmaya alınan kadınların evlenme yaş ortalamaları 21.63±4.04 olup en düşük evlenme yaşı 14, en yüksek evlenme yaşı 42'dir. Kadınların eşlerinin evlenme yaş ortalamaları 25.97±5.24 olup en düşük evlenme yaşı 17, en yüksek evlenme yaşı 59'dur. Evli kalma süresi ortalama 15.14±8.90 yıldır ve en kısa evli kalma süresi 1yıl ve en uzun evli kalma süresi 37 yıl olup %99.1'inin (431) ilk evliliği olduğu bulunmuştur. Kadınların evlenme şekilleri kendi isteğiyle, %15.1'i (66) görücü usulü ailesinin isteğiyle, %46'sı (200) severek kendi isteğiyle olduğu ve %86.6'sinin (377) akrabalığının olmadığı ve akrabalığı olanların %53.4'ünün (31) ikinci dereceden akrabalığı olduğu bulunmuştur (Tablo 5).

Tablo 6- Kadınların Çocuklarına İlişkin Özelliklerin Dağılımı

Özellikler	Sayı	%
Çocuk olma durumu		
Var	404	92.9
Yok	31	7.1
Çocuk sayısı	2. 14± 0.90 (min 1, max 6 çocuk)	
Çocuk bakımı durumu		
Kendisi	265	65.6
Eşiyle birlikte	115	28.5
Bakıcı ve kreş	5	1.2
Akraba	19	4.7

Kadınların çocuklarına ilişkin özelliklerin dağılımı bakıldığında %92.9'unun (404) çocuğunun olduğu; çocuk sayısının ortalama 2.14±0.90 olup en az 1 çocuk, en fazla 6 çocuk olduğu; çocukların bakımının %65.6'sının (265) kadın, %1.2'sinin (5) bakıcı ve kreş, tarafından yapıldığı belirlenmiştir (Tablo 6).

Tablo 7- Kadınların Evdeki İş Bölümüne Ait Özellikler

İşler	Kendisi yapan		Eşi yapan		Eşi ile birlikte yapan		Hane ferdi olmayan akraba tarafından yapılan	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Yemek yapma	376	86.4	-	-	49	11.3	10	2.3
Ütü	381	87.6	10	2.3	44	10.1	-	-
Sofranın kurulup kaldırılması	297	68.3	6	1.4	124	28.5	8	1.8
Günlük yiyecek içecek alışverişi	160	36.8	79	18.2	189	43.4	7	1.6
Aylık faturaların ödenmesi	110	25.3	231	53.1	79	18.2	8	3.4
Küçük bakım-onarım, tamir	64	14.7	296	68.0	50	11.6	25	5.7

*Satır yüzdesi alınmıştır.

Kadınların evdeki iş bölümü dağılımında yemek yapma işlerinin %86.4'ünün (376) kadın, %2.3'ünün (10) hane ferdi olmayan akraba; ütü işlerinin %87.6'sının (381) kadın, %2.3'ünün (10) kadının eşi; sofranın kurulup kaldırılmasında %68.3'ünü (297) kadın, %1.4'ünü (6) kadının eşinin; günlük yiyecek içecek alışverişinde %43.4'ünün (189) kadın ve eşinin, %1.6'sının (7) hane ferdi olmayan akraba; aylık faturaların ödenmesinde %53.1'ini (231) kadının eşinin, %3.4'ünü (8) hane ferdi olmayan akraba; küçük bakım-onarım-tamir işlerini %68'ini (296) kadının eşi, %5.7'sinin (25) hane ferdi olmayan akraba tarafından yapıldığı bulunmuştur (Tablo 7).

Tablo 8. Kadınların Ailede Alınan Kararlarda Söz Hakkı Alabilme ve Katılma Düzeyinin Dağılımı

	Sayı	%
Söz hakkı alabilme		
Evet	414	95.2
Hayır	21	4.8
Kararlara katılma		
Az	22	5.3
Orta	240	58.0
Çok	152	36.7

Kadınların ailede alınan kararlarda söz hakkı alabilme ve katılma düzeylerinin dağılımında %95.2'si (414) ailede alınan kararlarda söz hakkına sahip olup, %58'i (n=240) orta düzeyde söz sahibi olduğu bulunmuştur (Tablo 8).

Tablo 9- Kadınların Evlenmeden Önce ve Sonra Komşu ve Akraba Ziyaretlerine Gitme Durumları

Ziyaret	Evet		Hayır		Bazen	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
Evlenmeden önce komşu ziyaretlerine gitme	336	77.2	37	8.5	62	14.3
Evlendikten sonra ailece komşu ziyaretlerine gitme	290	66.7	42	9.7	103	23.6
Evlenmeden önce akraba ziyaretlerine gitme	378	86.9	15	3.4	42	9.7
Evlendikten sonra ailece akraba ziyaretlerine gitme	324	74.5	22	5.1	89	20.4

*Satır yüzdesi alınmıştır.

Araştırma kapsamındaki kadınların komşu ve akraba ziyaretlerine gitme durumları incelendiğinde %77.2'sinin (336) gittiği, evlendikten sonra ailece komşu ziyaretlerine %66.7'sinin (290) gittiği, evlenmeden önce akraba ziyaretlerine %86.9'unun (378) gittiği, evlendikten sonra ailece akraba ziyaretlerine %74.5'inin (324) gittiği belirlenmiştir (Tablo 9).

Tablo 10- Kadınların Boş Zamanlarını Değerlendirme Durumları

Boş zaman aktiviteleri*	Sayı	%
Boş zamanım yok	57	13.1
Evde oturma, ev içi aktiviteler	124	28.5
Ev dışı aktiviteler ve bahçe işleriyle uğraşma	81	18.6
Sosyal aktivitelere ve toplantılara katılma	18	4.1
Kitap okuma, müzik dinleme	22	5.1
Ev içi ve ev dışı aktiviteler	120	27.6
Ev içi aktiviteler, kitap okuma, müzik dinleme	13	3.0

*Birden fazla cevap verilmiştir.

Araştırma kapsamındaki kadınlar %28.5'inin (124) evde oturma ve ev içi aktiviteler, %27.6'sının (120) ev içi ve ev dışı aktiviteler,%18.6'sının (81) ev dışı aktiviteler ve bahçe işleriyle uğraşma ile boş zamanlarını değerlendirdiklerini ifade ederken %13.1'i (57) boş zamanının olmadığını ifade etmişlerdir (Tablo 10).

Tablo 11- Kadınların Şiddete Uğrama, Şiddeti Uygulayan Kişi ve Sıklığı ile İlgili Özellikler

	Sayı	%
Şiddete uğrama durumu		
Evet	51	11.7
Hayır	384	88.3
Şiddeti uygulayan kişi		
Eş	40	78.4
Kayınvalide	11	21.6
Şiddet sıklığı		
Nadiren	14	27.5
Ara sıra	16	31.4
Sık sık	21	41.1

Çalışmaya alınan kadınların %11.7'sinin (51) şiddete uğradığı; uygulanan bu şiddetin %78.4'ünün (40) eşi tarafından uygulandığı ve şiddet gören kadınların %27.5'inin (14) nadiren, %41.1'inin (21) sık sık şiddete maruz kaldığı bulunmuştur (Tablo 11).

Tablo 12- Kadınların Cinsiyetlerini Değiştirmeye ve Nedenlerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Sayı	%
Cinsiyetini değiştirmeyi isteme durumu		
İsteyen	47	10.8
İstemeyen	388	89.2
Cinsiyetini değiştirmeyi isteyenlerin nedenleri		
Cinsiyete bağlı eşitsizlik	42	89.4
Takdir edilmeme	2	4.3
Örnek olma	2	4.2
Şiddet	1	2.1

Araştırma kapsamındaki kadınların cinsiyetlerini değiştirmeye ve nedenlerine ilişkin görüşlerinin dağılımına bakıldığında %89.2'sinin (388) cinsiyetini değiştirmeyi istemediği; cinsiyetini değiştirmek isteyenlerin %89.4'ü (42) cinsiyete bağlı eşitsizlik, %4.3'ünün (2) takdir edilmeme, %4.2'sinin (2) örnek olma, %2.1'inin (1) şiddet görüşlerinden dolayı cinsiyetlerini değiştirmeyi düşündükleri bulunmuştur (Tablo 12).

Tablo 13- Kadınların Evliliklerini Tanımlamada Kullandıkları İfadelerin Dağılımı

İfadeler	Sayı	%
Mutluluk	256	58.9
Uyum	17	3.9
Paylaşım	20	4.6
Doğurganlık	21	4.8
Mutsuzluk	30	6.9
Saygı- Güven- Sadakat	57	13.1
Gereklilik	4	0.9
Kader	5	1.2
Evlilik algısı	25	5.7

Araştırma kapsamındaki 15-49 yaş grubu evli kadınların evliliklerini tanımlarken %58.9'unun (242) mutluluk, %13.1'i (57) saygı-güven-sadakat, %6.9'u (30) mutsuzluk, %5.7'si (25) evlilik algısı, %4.8'i (21) doğurganlık, %4.6'sı (20) paylaşım, %3.9'u (17) uyum, %1.2'si (5) kader, %0.9'u (4) gereklilik, kavramlarıyla evliliklerini tanımladıkları bulunmuştur (Tablo 13).

4. 2- Kadınların ve Eşlerinin Tanıtıcı Özellikleri ile Evlilik Özelliklerinin Evlilik Uyumları (EU) Üzerine Etkisine Ait Bulgular

Bu araştırmada kadınların evlilik uyum puanları 47.5 ± 9.1 (minimum 7; maksimum 60 puan) çıkmıştır.

Tablo 14- Kadınların Tanıtıcı Özelliklerinin EU Üzerine Etkisine Ait Bulgular

Özellik	Ortalama	Standart sapma	İstatistik	P
Eğitim durumu				
Okur yazar	48.4	15.2	KW= 0.337	0.953
İlköğretim	47.7	9.1		
Lise	47.6	8.5		
Üniversite ve üzeri	47.5	9.1		
Çalışma durumu				
Çalışıyor	46.15	10.47	t=-1.459	0,148
Çalışmıyor	48.04	9.11		
Gelir durumu				
Gelir giderden fazla	48.18	8.52	F=6.673	0.001
Gelir gidere eşit	48.96	9.05		
Gelir giderden az	45.35	9.90		
En uzun süre yaşanılan yerleşim yeri				
İl	48.00	9.24	F= 0.767064	0.465
İlçe	46.46	9.91		
Köy	47.62	9.54		
Sosyal güvence				
Var	48.13	9.16	t= 2.729	0.007
Yok	44.13	10.53		
Aile tipi				
Çekirdek aile	47.67	9.61	t= -0.239	0.811
Geniş aile	47.98	7.81		

Kadınların gelir durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, geliri giderine eşit olan kadınların evlilik uyum puanlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($F=6.673$; $p<0.001$).

Kadınların sosyal güvenceye sahip olma durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, sosyal güvenceye sahip olan kadınların evlilik uyum puanlarının olmayanlara göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($t=2.729$; $p<0.01$).

Kadınların eğitim durumu, çalışma durumu, en uzun süre yaşadıkları yerleşim yeri ve aile tiplerinin evlilik uyum puanlarını etkilemediği, sonucun istatistiksel olarak anlamsız olduğu bulunmuştur ($p>0.05$) (Tablo 14).

Tablo 15- Kadınların Rahat Edebileceklerine İnadıkları Ortamların EU 'na Etkisine Ait Bulgular

Yaşanılan ortam	Ortalama	Standart sapma	İstatistik	P
İl	47.98	9.32	KW= 1.635	0.442
İlçe	46.51	8.95		
Köy	44.57	11.84		

Çalışma kapsamındaki kadınların rahat edebileceklerine inandıkları ortamların evlilik uyum puanlarını etkilemediği, sonucun istatistiksel olarak anlamsız olduğu bulunmuştur ($p>0.05$) (Tablo 15).

Tablo 16- Kadınların Eşlerine İlişkin Özelliklerin EU'na Etkisini Gösteren Bulgular

Eğitim durumu	Ortalama	Standart sapma	İstatistik	P
Okur yazar	52.80	21.52	KW=8.431	0.038
İlköğretim	46.34	9.04		
Lise	48.77	8.75		
Üniversite ve üzeri	48.13	8.74		
Çalışma durumu			t= -0.12	0.991
Çalışıyor	47.71	8.78		
Çalışmıyor	47.73	11.69		

Kadınların eşlerine ilişkin özelliklerin evlilik uyumlarına etkisini gösteren bulgular incelendiğinde eşlerinin eğitim durumlarının evlilik uyumlarını etkilediği, okur-yazar olan eşlerin evlilik uyum puanlarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu, aradaki farkın ise istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur (KW= 8.431; $p < 0.05$).

Kadınların eşlerinin çalışma durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilemediği, sonucun istatistiksel olarak anlamsız olduğu bulunmuştur ($p > 0.05$) (Tablo 16).

Tablo 17- Kadınların Evlenme Özelliklerinin EU'na Etkisini Gösteren Bulgular

Evlenme şekli	Ortalama	Standart sapma	İstatistik	P
Görücü usulü, kendi isteğiyle	48.10	9.42	F=3.023	0.050
Görücü usulü, ailesinin isteğiyle	45.12	10.17		
Severek kendi isteğiyle	48.25	8.96		
Akrabalık durumu			t= 0.502	0.616
Var	48.29	8.27		
Yok	47.63	9.54		

Çalışmaya alınan kadınların evlenme şeklinin evlilik uyum puanlarını etkilediği, severek kendi isteğiyle evlenen kadınların evlilik uyum puanlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur (KW= 8.431; $p < 0.05$).

Kadınların akrabalık durumunun evlilik uyum puanlarını etkilemediği, sonucun istatistiksel olarak anlamsız olduğu bulunmuştur ($p > 0.05$) (Tablo 17).

Tablo 18- Kadınların Çocuk Sahibi Olma Durumlarının EU'na Etkisini Gösteren Bulgular

Çocuk sahibi olma durumu	Ortalama	Standart sapma	İstatistik	P
Var	47.40	9.46	U= 4151.5	0.002
Yok	51.87	7.07		

Kadınların çocuk sahibi olması durumunun evlilik uyum puanlarını etkilediği, çocuk sahibi olmayan kadınların evlilik uyum puanlarının çocuk sahibi olan kadınlara göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur (U=4151.5; $p < 0.01$) (Tablo 18).

Tablo 19- Kadınların Ailede Alınan Kararlarda Söz Hakkı Alabilme Durumu ile Kararlara Katılım Düzeylerinin EU'na Etkisini Gösteren Bulgular

	Ortalama	Standart sapma	İstatistik	P
Kararlarda söz hakkı alabilme durumu				
Evet	48.09	9.05	U=2711.0	0.004
Hayır	40.29	12.46		
Katılma düzeyi				
Az	49.22	8.22	KW=14.092	0.001
Orta	47.90	9.39		
Çok	42.45	8.92		

Kadınların ailede alınan kararlarda söz hakkı alabilme durumu ile kararlara katılım düzeylerinin evlilik uyumlarına etkisini gösteren bulgulara göre kadınların ailede alınan kararlarda söz hakkı alabilme durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, ailede alınan kararlara katılan kadınların evlilik uyum puanlarının ailede alınan kararlara katılmayan kadınlara göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur (U=2711.0; p< 0.01).

Kadınların ailede alınan kararlara katılma düzeyinin evlilik uyum puanlarını etkilediği, ailede alınan kararlara az düzeyde katılan kadınların evlilik uyum puanlarının ailede alınan kararlara orta ve çok düzeyde katılan kadınlara göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur (U= 14.092; p< 0.001) (Tablo 19).

Tablo 20- Kadınların Evlenmeden Önce ve Sonra Komşu ve Akraba Ziyaretlerine Gitme Durumlarının EU'na Etkisini Gösteren Bulgular

	Ortalama	Standart sapma	İstatistik	P
Evlenmeden önce komşu ziyaretlerine gitme				
Evet	47.61	9.90	F=1.518	0.220
Hayır	46.02	7.78		
Bazen	49.72	6.88		
Evlendikten sonra ailece komşu ziyaretlerine gitme				
Evet	48.73	8.79	F=7.511	0.001
Hayır	46.72	11.54		
Bazen	47.72	9.43		
Evlenmeden önce akraba ziyaretlerine gitme				
Evet	48.15	9.46	KW=12.648	0.002
Hayır	41.07	11.06		
Bazen	46.21	6.72		
Evlendikten sonra ailece akraba ziyaretlerine gitme				
Evet	48.97	8.66	KW=27.774	0.000
Hayır	38.27	11.61		
Bazen	45.51	9.63		

Araştırma kapsamındaki kadınların evlenmeden önce ve sonrasında komşu ve akraba ziyaretlerinin evlilik uyumlarına etkisine bakıldığında kadınların evlenmeden önce komşu ziyaretlerine gitme durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilemediği, sonucun istatistiksel olarak anlamsız olduğu bulunmuştur ($p > 0.05$).

Kadınların evlendikten sonra ailece komşu ziyaretlerine gitme durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, evlendikten sonra ailece komşu ziyaretlerine giden kadınların evlilik uyum puanlarının evlendikten sonra ailece komşu ziyaretlerine bazen giden ve gitmeyenlere göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($F=7.511$; $p < 0.001$).

Kadınların evlenmeden önce akraba ziyaretlerine gitme durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, evlenmeden önce akraba ziyaretlerine bazen giden ve

gitmeyenlere göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur (KW=12.648; $p < 0.01$).

Kadınların evlendikten sonra ailece akraba ziyaretlerine gitme durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, evlendikten sonra ailece akraba ziyaretlerine bazen giden ve gitmeyenlere göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur (KW=27.774; $p < 0.001$) (Tablo 20).

Tablo 21- Kadınların Şiddete Uğrama Durumu ile Şiddete Uğrama Sıklığının EU'na Etkisini Gösteren Bulgular

	Ortalama	Standart sapma	İstatistik	P
Şiddete uğrama durumu				
Evet	38.53	1.95	t=-7.968	0.000
Hayır	48.94	8.06		
Şiddet sıklığı				
Nadiren	37.50	11.09	KW=0.552	0.759
Ara sıra	39.13	14.04		
Sık sık	38.76	13.80		

Araştırma kapsamındaki kadınların şiddete uğrama durumunun evlilik uyumlarına etkisine bakıldığında kadınların şiddete uğrama durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, şiddete uğramayan kadınların evlilik uyum puanlarının şiddete uğrayan kadınlara göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($t = -7.968$; $p < 0.001$).

Kadınlar şiddete uğrama sıklığı açısından incelendiğinde kadınların şiddete uğrama sıklığının evlilik uyum puanlarını etkilemediği, sonucun istatistiksel olarak anlamsız olduğu bulunmuştur ($p > 0.05$) (Tablo 21).

Tablo 22- Kadınların Cinsiyetlerini Değiştirmeyi İsteme Durumlarının EU'na Etkisini Gösteren Bulgular

	Ortalama	Standart sapma	İstatistik	P
Cinsiyetini değiştirmeyi isteme durumu				
İsteyen	43.49	9.76	t=-3.311	0.001
İstemeyen	48.23	9.21		

Kadınların cinsiyetini değiştirmeyi isteme durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, cinsiyetini değiştirmeyi istemeyen kadınların evlilik uyum puanlarının cinsiyetini değiştirmeyi isteyenlere göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($t=-3.311$; $p<0.001$) (Tablo 22).

Araştırma kapsamına alınan 15-49 yaş grubu evli kadınların evlilik uyumu ile yaşları, eşlerinin yaşları, evlilik yılları ve çocuk sayıları arasındaki istatistiksel olarak bir ilişki bulunmamıştır (sırasıyla; $r= 0.002$, $r= 0.025$, $r= -0.068$, $r= -0.036$; $p> 0.05$).

Araştırmadaki kadınların evlilik uyumları ile evlenme yaşları arasında ilişki olduğu, evlenme yaşı arttıkça evlilik uyumunun daha iyi olduğu, sonucun istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($r= 0.128$, $p< 0.01$).

Çalışmadaki kadınların evlilik uyumları ile eşin evlenme yaşı arasında ilişki olduğu, eşin evlenme yaşı daha büyük olanların evlilik uyumunun daha iyi olduğu sonucun istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($r= 0.150$, $p< 0.01$).

5. TARTIŞMA

Kadınların yaşam kalitesini etkileyen toplumsal cinsiyet boyutuyla baskı yaşamaları evlilik uyumlarını da etkilemektedir.

Samsun ilinde Hançerli Aile Sağlığı Merkezine Kayıtlı kadınların 15- 49 yaş grubu evli kadınların toplumsal cinsiyetle boyutuyla baskı yaşama ya da etkilenme durumlarının, evlilik uyumlarına etkisini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada bulgular iki bölümde tartışılmıştır.

5. 1. Kadınların ve Eşlerinin Tanıtıcı Özellikleri ile Evlilik Özelliklerine İlişkin Bulguların Tartışılması

5. 2. Kadınların ve Eşlerinin Tanıtıcı Özellikleri ile Evlilik Özelliklerinin Evlilik Uyumları Üzerine Etkisine Ait Bulguların Tartışılması

5. 1. Kadınların ve Eşlerinin Tanıtıcı Özellikleri ile Evlilik Özelliklerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu bölümde kadınların ve eşlerinin tanıtıcı özellikleri ile evlilik özelliklerine ilişkin bulgular tartışılacaktır.

Bu çalışmada kadınların her iki cinsteki bireylerin okula gitmesi gerektiğini düşünmeleri kendi çocuklarının eğitimlerini sağlamaları açısından oldukça önemli bir sonuçtur. Özellikle buna neden olarak eşit eğitim hakkı ve ekonomik özgürlük gerekçelerini ifade etmeleri kadınların hak arama ve kendini gerçekleştirmeye yönelik davranışlarında önemli gelişmelerin olduğunu düşündürmektedir (Tablo 2). Bu sonuç gelecekte toplumsal cinsiyetle ilişkin özelliklerin başında gelen ve baskı unsuru olarak kız çocuklarının okutulmaması olarak ortaya çıkan eğitim hakkına kadınların sahip çıkacağını düşündürmektedir. Toplumsal bilinçte bu yöndeki pozitif düşünceler kadınların eğitim düzeyini gelecekte arttıran önemli bir itici güç olacaktır.

Kadınlar ve erkekler farklı cinsiyet rollerini yerine getirdikleri için bu rollere bağlı olarak pratik ve stratejik toplumsal ihtiyaçları vardır. Kadınların pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları kadınların içinde buldukları koşullarla, iş yükleri ve sorumluluklarıyla ilişkili ihtiyaçlar olup, temiz ve kolay erişilebilir su kaynaklarına sahip olmak, sağlıklı koşullarda yemek pişirmek için gerekli alet edevatın bulunması, çocukların tedavisi ve sağlık kontrolleri için sağlık ocakları, bakımları ve eğitimleri için anaokulların bulunması gibi gündelik hayatın idame ettirilmesinde gerekli ivedi ihtiyaçlar olarak sıralanmaktadır (Aksoy, 2006).

Bu çalışmada kadınların % 86.4'ü il, %10.3'ü ilçe, %3.2'si köyde rahat edebileceklerini; % 23'ünün sosyalleşme, %10.1'inin iş yükünde azalma, %3.9'unun ulaşım, %54'ünün yaşam kalitesinde artma, %9'unun toplum baskısı nedenlerinden dolayı kadınların bu yerlerde rahat edebileceklerine inandıkları bulunmuştur (Tablo 3). Bulgularımız literatürle uyumlu bulunmuştur (Aksoy, 2006). Kadınların sosyal yaşama katılımı ve özgürlük olanaklarının sunulması kadının sağlığını olumlu yönde etkileyebilir.

Bu çalışmada kadınların evlenme yaş ortalamaları 21.63 ± 4.04 olup en düşük evlenme yaşı 14, en yüksek evlenme yaşı 42'dir. Kadınların eşlerinin evlenme yaş ortalamaları 25.97 ± 5.24 olup en düşük evlenme yaşı 17, en yüksek evlenme yaşı 59'dur. Kadınların evlenme şekilleri %38.9'u görücü usulü, kendi isteğiyle, %15.1'i

görücü usulü, ailesinin isteğiyle, %46'sı severek kendi isteğiyle olduğu ve %13.3'ünün akrabalık derecesinin olduğu, %46.6'sının eşleriyle I. dereceden akraba olduğu belirlenmiştir (Tablo 5). TNSA (2003) verilerine göre 24-25 yaş grubundaki kadınlar için ortalama evlenme yaşı 20'dir. Son yirmi yıl içinde ilk evlenme yaşında 2 yıllık bir artış gerçekleşmiştir. Türkiye'de çok genç yaşlarda evlenme davranışında da önemli bir değişim görülmektedir. Çalışmamızdaki sonuç ve bu veriler kadınların evlilik kararını verirken ataerkil aile yapısının hakim olduğu evlilik kararının aile tarafından verilmesi durumunun kalkmaya başladığını ve çiftlerin evlilik kararını verirken kendi tercihlerinin olduğunu, bu nedenle evlilik yaşının artmaya başladığı ve evlilik uyumlarının daha iyi olacağını düşündürebilir. Orçan ve Kar (2008) çalışmasında katılımcıların %29'unun evlilik kararlarının ebeveynler tarafından verildiği ve %49.6'sının evlilik kararını erkek ve bayanın birlikte vermesini istedikleri bulunmuştur ve çalışmamızla elde edilen sonuçlarla uyumlu bulunmuştur. Çiftlerin evlilik kararlarını kendilerinin vermeleri evlilik sorumluluklarının bilincinde olmalarını ve evlilik uyumlarında artma beklenmesini düşündürebilir.

Araştırma kapsamına alınan kadınların %92.9'unun çocuğunun olduğu; çocuk sayısının ortalama 2.14 ± 0.90 olup en az 1 çocuk, en fazla 6 çocuk olduğu; çocukların bakımının %65.6'sının kadın, %28.5'inin kadının eşi, %1.2'sinin bakıcı ve kreş, %4.7'sinin akraba tarafından yapıldığı belirlenmiştir (Tablo 6). TNSA (2008) ilk sonuçlarına göre Türkiye'de toplam doğurganlık hızının 2.15 çocuk sayısı seviyesine düştüğünü göstermektedir. Doğurganlığın yaş örüntüsünde meydana gelen değişime 2003-2008 dönemi için bakıldığında, bu dönemde toplam doğurganlık hızındaki azalmanın temel olarak genç yaş gruplarının doğurganlık hızlarında meydana gelen azalmadan kaynaklandığı görülmektedir. TNSA-2008'de ilkökul mezunu kadınların doğurganlık düzeyinin az da olsa arttığı görülürken, eğitimsiz kadınlar ile en az ortaokul mezunu olan kadınların doğurganlık düzeyinde önemli bir azalma görülmektedir. TNSA (2003) verilerinde Çalışan kadınların kentte %34.4'ünün kendisi, %2.7'sinin eş, %7.4'ünün büyük kız, %13.4'ünün kadının annesi, %16.5'inin eşin annesi, %0.5'inin büyük erkek çocuk, %5.4'ünün diğer akraba, %7.6'sının yardımcı, %8.9'unun kurumsal bakım ile çocuklarının bakımının yapıldığı belirlenmiştir. Sonuçlar bizim çalışmamızla uyumlu olup bir taraftan çocuk bakımında aile içi dayanışmayı yansıtırken; diğer taraftan da toplumun ataerkil yapısını vurgulamaktadır. aynı zamanda çocuk bakımında

anneninin dışında bir kişi söz konusu olduğunda, bu kişi kadının annesinden çok erkeğin annesi olması söz konusu olmaktadır.

Kadınların evdeki iş bölümü dağılımında yemek yapma işlerinin %86.4'ünün kadın, %2.3'ünün hane ferdi olmayan akraba; ütü işlerinin %87.6'sının kadın, %2.3'ünün kadının eşi; sofranın kurulup kaldırılmasında %68.3'ünü kadın, %1.4'ünü kadının eşinin; günlük yiyecek içecek alışverişinde %43.4'ünün kadın ve eşinin, %1.6'sının hane ferdi olmayan akraba; aylık faturaların ödenmesinde %53.1'ini kadının eşinin, %3.4'ünü hane ferdi olmayan akraba; küçük bakım- onarım- tamir işlerinin %68'ini kadının eşi, %5.7'sinin hane ferdi olmayan akraba tarafından yapıldığı bulunmuştur (Tablo 7). TÜİK, Aile yapısı araştırması (2006) verilerinde kadınların %87.1 yemek yapma, %84.3 ütü, %74.1 sofranın kurulup kaldırılması, %37.7 günlük yiyecek alışverişi, %17 faturaların ödenmesi, %6.7 küçük bakım onarım oranlarında olması bulgularımızı desteklemektedir (Akin, 2008). Bulgular toplumun bireylere yüklediği iş bölümünün özellikle kadın üzerinde yoğunlaştığını, kadınların çalışma durumlarının düşük olmasının evde iş bölümü dağılımında bir etken olduğu göz ardı edilmemelidir; ancak değişen yaşam şartları kadınlara düşen sorumlulukların artmasına neden olmuştur ve kadınların yaşam şartlarına uyumunu sağlamak için evdeki iş bölümlerinde paylaşım yoluna gidilmesinin kadını ve evliliğini olumlu yönde etkileyebileceği düşünülebilir.

Kadınların %95.2'si ailede alınan kararlarda söz hakkına sahip olduklarını; söz hakkına sahip olan kadınların %58.0'ı ise orta düzeyde kararlarda etkinliğinin olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 8). Bu çalışmada kadınların yüksek düzeyde ailede alınan kararlarda söz hakkına sahip olması sevindiricidir. Kadınların sosyal eşitliği açısından önemli olan bu sonuç kadınların eşleriyle olan uyumlarını ve evlilik ilişkilerini de pozitif yönde etkileyecektir. Sağlıklı ailelerin kurulması ve sürdürülmesinde eşlerin kararlara ortak katılımı yadsınamaz bir gerçektir. Bu nedenle bu çalışmadan elde edilen sonuç toplum yapımızda sağlıklı ve uyumlu evliliklerin sayısının arttığını düşündürebilir.

Araştırma kapsamına alınan kadınların evlenmeden önce komşu ziyaretlerine %77.2'sinin gittiği, evlendikten sonra ailece komşu ziyaretlerine %66.7'sinin gittiği, evlenmeden önce akraba ziyaretlerine %86.9'unun gittiği, evlendikten sonra ailece

akraba ziyaretlerine %74.5'inin gittiği belirlenmiştir (Tablo 9). Çalışmamızda elde edilen sonuçlar Türk aile yapısının aile ilişkilerini önemsedğini göstermektedir.

Çalışmada kadınların %11.7'sinin şiddete uğradığı, uygulanan bu şiddetin %78.4'ünün eşi tarafından uygulandığı ve %41.1 oranında sık sık şiddete maruz kaldığı bulunmuştur (Tablo 11). Güler ve arkadaşlarının (2005) kadının aile içinde yaşanan şiddete bakışını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada kadınların %40,7'si aile içi şiddete maruz kaldıklarını, bunların %91'i eşi, %19,7'sinin ise eşinin yakınları tarafından şiddete maruz kaldıkları bulunmuştur. Kadınlar şiddeti artıran en önemli durumun ekonomik yetersizlik olduğunu belirtmişlerdir. Tanrıverdi ve Şıpkın'nın (2008) Çanakkale'de sağlık ocaklarına başvuran kadınların eğitim durumunun şiddet görme düzeyine etkisini saptamak amacıyla yaptıkları çalışmada kadınların % 80,9'unun evliliği süresinde en az bir kez eşi tarafından şiddet gördüğü, en fazla yaşanan şiddet türünün duygusal şiddet olduğu ve şiddete en fazla ilkökul mezunu kadınların, en az ise okur-yazar olmayan kadınlar maruz kaldığı bulunmuştur. Akar (2005) tarafından yapılan araştırmada fiziksel şiddet açısından grupların cinsiyete göre dağılımında EDAM ve kontrol gruplarında anlamlı fark saptanmazken, mahkeme grubunda anlamlılığa yakın fark saptanmıştır. Bu farkı yaratan erkeklerde hayır diyenlerin yüksek olmasına karşın kadınlarda yılda birkaç kez ve daha sık diyenlerin yüksek olması olarak yorumlanmıştır. Ayrancı ve ark. (2002) tarafından Eskişehir'de birinci basamak sağlık kurumuna başvuran 154 hamile kadınlar arasında aile içi eş şiddetini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada hamilelik sırasında eşi tarafından fiziksel, cinsel, ruhsal/sözel şiddet türlerinden birine ya da daha fazlasına maruz kaldıkları ve sırasıyla ruhsal/sözel şiddet oranı %99.1, fiziksel şiddet oranı %36.4 ve cinsel şiddet oranı ise %5.4 olarak saptanmıştır. Yine Taşpınar ve ark. (2008) tarafından yapılan çalışmada da gebelerin %18.5'inin gebeliklerinden önce, birden fazla gebeliği olanların %16.6'sının daha önceki gebeliklerinde ve %10.3'ünün ise şu anki gebeliklerinde fiziksel şiddete uğradıkları saptanmıştır. Evliliklerinin herhangi bir zamanında fiziksel şiddet görme prevalansı %19.9'dur.

Bu sonuçlar ışığında kadınların şiddete uğrama oranının hiç de az olmadığı; şiddetin yaş, yerleşim yeri, eğitim, meslek gibi demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel farklılıklardan bağımsız olarak her seviyedeki ailelerde yaşanabildiğini

göstermektedir. Toplumumuzda kadınların çoğunun başta ekonomik yetersizlikler olmak üzere toplum baskısı, korku, gidecek yerinin olmaması gibi etkenler nedeniyle evliliklerini sürdürdükleri söylenebilir. Bizim araştırmamızda şiddet prevalansının diğer araştırmalara göre düşük çıkması pozitif bir sonuçtur. Ancak, unutulmamalıdır ki; şiddet aile içi mahrem konulardan görülerek aile dışına yansıtılmamaktadır ve bazı ailelerde şiddet olgusu olağan kabul edilmektedir. Şiddet aile uyumu ve ilişkilerinde önemli bir belirleyici ve toplumsal baskı unsurudur. Bu nedenle şiddet sıklığının düşük bulunması kadınların değişik şiddet özellikleri yönünden yaşayabilecekleri baskının da düşük olabileceğine işaret edebilir.

5. 2- Kadınların ve Eşlerinin Tanıtıcı Özellikleri ile Evlilik Özelliklerinin Evlilik Uyumları Üzerine Etkisine Ait Bulguların Tartışılması

Bu bölümde kadınların ve eşlerinin tanıtıcı özellikleri ile evlilik özelliklerinin evlilik uyumları üzerine etkisine ait bulgular tartışılacaktır.

Toplumlarda doğuştan gelen biyolojik farklılıklar kültürel olarak yorumlandığında hangi davranış ve faaliyetlerin kadın ve erkek için uygun olduğuna ilişkin toplumsal beklentiler toplumdan topluma ya da aynı toplum içinde değişse de, özünde aynıdır; ancak toplumsal cinsiyet temelli asimetrinin varlığı söz konusudur.

Araştırmaya katılan kadınların %89.4'ü cinsiyete bağlı eşitsizlik, %4.3'ünün takdir edilmeme, %4.3'ünün örnek olma, %2.1'inin şiddet görüşlerinden dolayı cinsiyetlerini değiştirmeyi istedikleri bulunmuştur (Tablo 12). Çalışmamızdan elde edilen veriler literatürle uyumlu bulunmuştur. Kadının aile içindeki konumunu olumlu yönde etkileyen ekonomik özgürlüğüne sahip olması, kadının ailesine maddi yönden destek sağlaması hem yaşam standartlarının artmasına hem de kendini daha iyi hissetmesine neden olabilir.

Çalışmada kadınların evliliklerini tanımlarken %58.9'unun mutluluk, %13.1'i saygı-güven-sadakat, %6.9'u mutsuzluk, %5.7'si evlilik algısı, %4.8'i doğurganlık, %4.6'sı paylaşım, %3.9'u uyum, %1.1'i kader, %0.9'u gereklilik kavramlarıyla evliliklerini tanımladıkları bulunmuştur (Tablo 13). Tarhan (2009) tarafından ifade

edildiği gibi bizim çalışmamızda kadınların evliliklerini tanımlarken kullandıkları ifadeler yetiştirilme durumlarıyla ilgilidir. Erci (2003) tarafından ailede kadınların karar verme derecesi ve kadınların statüsünü algılayışını belirlemek amacıyla yapılan araştırmada da kadınların evlilik algılarını paylaşım olarak algıladıkları bizim çalışmamızla uyumlu olup kadınların evliliğe bakış açısı aslında bir yaşamı birlikte geçirmek ve oluşan aksaklıkları da görmezden gelip sürdürmek olduğu düşünülebilir. Ancak yinede kadınların evliliği mutluluk olarak ifade etmeleri pozitif bir sonuçtur ve kadınların evlilik uyumlarının yüksek olabileceğini düşündürebilir. Araştırmada da evlilik uyum puanlarının yüksek çıkması bu yorumu desteklemektedir.

Çalışmada kadınların gelir durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, geliri giderine eşit olan kadınların evlilik uyum puanlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p<0.001$) (Tablo 14). Şener ve Terzioğlu'nun (2008) çalışması da gerek erkekler gerekse kadınların ailenin aylık gelir durumu arttıkça evlilik uyum puanının arttığı bulunmuştur ($p<0.005$). Işıloğlu'nun (2006) anksiyete ve depresyon tanısı ile izlenen evli kadınlarda aile içi şiddetin sosyodemografik faktörler, çift uyumu ve hastalıkla ilişkisini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada ekonomik düzey yükseldikçe çift uyumu artmakta, ekonomik seviye düşüklüğü aile içi şiddeti körüklerken, yüksekliği eşler arasındaki uyuma katkı sağladığı bulunmuştur. Bu çalışmadaki sonuç literatüre benzemektedir. Gelir yükseldikçe eş uyumunun yüksek olması toplumun yaşam tarzından ve kültüründen kaynaklanıyor olabilir. Ya da gelir arttıkça beklentilerin karşılanabileceği, eşler arasında uyumsuzluğa neden olabilecek sorunların azalabileceği düşünülebilir.

Kadınların sosyal güvenceye sahip olma durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, sosyal güvenceye sahip olan kadınların evlilik uyum puanlarının olmayanlara göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p<0.01$) (Tablo 14). Okanlı (2003) tarafından yapılan çalışmada sosyal güvenceye sahip olma durumunun evlilik uyum puanlarını etkilemediği bulunmuştur ($p>0.05$). Akar'ın (2005) çalışmasında evlilik uyumu üzerine sosyal güvenceye sahip olmanın etkisinin olmadığı saptanmıştır. Sosyal güvenceye sahip olma gelirden büyük kayıp olmasına engel olabilecek bir sonuçtur. Dolayısıyla kadınların sağlık

problemleriyle karşılaştıklarında sahip oldukları güvencelerinin olması ya da gelecekte sahip oldukları güvencenin onlara bir takım imkanlar sunabileceği beklentisi kadınların evlilik uyumlarını pozitif etkilemiş olabilir.

Kadınların eşlerinin eğitim durumlarının evlilik uyumlarını etkilediği, okur-yazar olan eşlerin evlilik uyum puanlarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu, aradaki farkın ise istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.05$) (Tablo 16). Okanlı (2003) tarafından yapılan çalışmada yüksek okul mezunlarında evlilik uyum puan ortalaması daha yüksek bulunmuş ancak gruplar arasında istatistiksel yönden önemli bir farklılık belirlenmemiştir ($p > 0.05$). Öncü (2008) tarafından yapılan çalışmada ilköğretim mezunu kadınlar arasında mastektomi sonrası eş uyumu daha yüksek bulunmasına rağmen eşin eğitim düzeyi arttıkça evlilik uyum puanı da artmıştır, fakat eğitim seviyesi ve eş uyumu arasındaki farkın önemli olmadığı bulunmuştur ($p > 0.05$). Şener ve Terzioğlu'nun (2008) çalışması da öğrenim düzeyi arttıkça eşlerin her ikisinin de evlilik uyum puan ortalamaları arttığını, gerek kadın gerekse erkeklerde ilköğretim ve daha az ile ortaöğretim düzeyindekilerin evlilik uyum puan ortalamaları arasındaki fark önemsizdir ($p > 0.05$). Benzer bir çalışmada Fidanoğlu (2006) da öğrenim durumunun evlilik uyum puanında bir değişiklik yaratmadığı tespit edilmiştir. Akar'ın (2005) çalışmasında öğrenim durumunun çift uyumunu etkilemediği kadınların psikiyatrik yardım talebinde bulunuyor olması evliliklerini önemsediklerinden kaynaklanmakta olup eğitimin önemli olmadığını bulunmuştur. Bizim araştırmamızda elde edilen sonucun literatürle farklı olması eşlerin büyük oranda benzer öğrenim düzeyindeki kişilerle evlenmiş olma durumu ile açıklanabilir. Öğrenim durumu arttıkça eşler daha kolay ve sağlıklı iletişim kurabilecekleri ve dolayısıyla birbirlerini daha iyi anlayabilmeleri ve evlilikleri ile ilgili sorunlarının çözümüne daha çok sayıda alternatif üreterek ortak çözüme ulaşabilmeleri ya da uzlaşmaları beklenen bir sonuç olmasına rağmen bizim çalışmamızda öğrenim durumu ile evlilik uyumunu pozitif olarak arttıran eşlerin evliliklerinde beklentileri (birliktelik, mutluluk, huzur ve paylaşım), yaşam şartları (geçim zorlukları, ulaşım zorlukları, iş koşulları ve iş kayıpları), ekonomik durumları (ev geçindirme endişeleri, para kazanma) ve sosyal yaşamları gibi faktörlerden etkilenmiş olabilir.

Evlilik insan gruplarının yaşantıları boyunca uyguladıkları ve geliştirdikleri

sosyal ögelerle yüklü bir kavramdır. Evlilik, kadın ve erkek arasında geleneklere, göreneklere, örf ve adetlere bağlı olarak şekillenen bir toplumsal anlaşmadır. Evlenecek kişiler eş seçimi konusunda daima bir dizi kural ile karşı karşıyadırlar. Eş seçmede aile büyüklerinin etkisi, yetişme tarzı, yaşam biçimi, sosyo-kültürel ve sosyoekonomik seviye, yaş, eğitim, dini inanç, seçicilikte kriter oluşturmaktadır (Çayboylu, 2002).

Kadınların evlenme şeklinin evlilik uyum puanlarını etkilediği, severek kendi isteğiyle evlenen kadınların evlilik uyum puanlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p \leq 0.05$) (Tablo 17). Öncü (2008) tarafından yapılan çalışmada mastektomi sonrası eş uyumuna bakıldığında severek kendi isteğiyle evlenenlerde mastektomi sonrası eş uyum puanı yüksek bulunmuştur, fakat aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$). Çalışmada da benzer sonuç bulunmuştur. Polat'ın (2006) çalışmasında cinsiyet evlenme biçimi ortak etkisinin evlilik uyumu üzerinde anlamlı bir etkisi görülmemiştir. Akar (2005) çalışmasında evlenme biçimi açısından mahkeme grubunda anlamlı olarak görücü usulü ile evlenmenin yüksek olduğu, ancak regresyon ve korelasyon analizi yapıldığında, bu farklılığın evlilik uyumunu etkilemediği grupların karşılaştırılabilir olduğu saptanmıştır ve bu durum evliliklerindeki sorunları mahkemeye başvurana kadar farkında olmadıklarının göstergesidir. Bizim araştırmamızda elde edilen sonuç beklenen bir sonuçtur. Bireyler kendi istekleriyle severek evlendiklerinde evlilik uyumları ve eşleriyle olan ilişkileri daha iyi olacaktır.

Kadınların çocuk sahibi olması durumunun evlilik uyum puanlarını etkilediği, çocuk sahibi olmayan kadınların evlilik uyum puanlarının çocuk sahibi olan kadınlara göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.01$) (Tablo 18). Fidanoğlu (2006) tarafından evlilik uyumu, mizah tarzı ve kaygı düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan çalışmada araştırmaya katılan erkeklerin çocuğu olma durumuna evlilik uyum puanının düşmesi yönünde etkilediği bulunması çalışmamızı desteklemekle birlikte çocukla birlikte eşlerin karşılıklı ilgi ve sevgilerinin çocuklarını daha ön plana almalarından kaynaklanabileceği düşünülebilir. Okanlı'nın (2003) Erzurum'da yaptığı çalışmada çocuk sayısı ile evlilik uyumu arasında negatif doğrultuda anlamlı bir ilişki olduğu, çocuk sayısı arttıkça evlilik uyumunun azaldığı bizim çalışmamızı desteklemektedir.

Bizim araştırmamızda elde edilen bu sonuç ocuk sahibi olmayan kadınların daha fazla eşleriyle birlikte olup daha fazla zaman geirebilmesiyle açıklanabilir. ocuk sahibi olma anneye yeni sorumluluklar ve öncelikler getirecektir. Dolayısıyla başka sorumluluk ve öncelikler bazen eş uyumunu negatif yönde etkileyebilir.

Kadınların ailede alınan kararlarda söz hakkı alabilme durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, ailede alınan kararlara katılan kadınların evlilik uyum puanlarının ailede alınan kararlara katılmayan kadınlara göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.01$) (Tablo 19). Kadınların ailede alınan kararlara katılma düzeyinin evlilik uyum puanlarını etkilediği, ailede alınan kararlara az düzeyde katılan kadınların evlilik uyum puanlarının ailede alınan kararlara orta ve çok düzeyde katılan kadınlara göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.001$) (Tablo 19). Kadınların kararlara katılıma düzeyi azaldıkça evlilik uyumunun artması geleneksel Türk aile yapısının hala geçerliliğinden ve karar mercisinin erkek egemen olmasından kaynaklanıyor olabilir. Erci (2003) tarafından ailede kadınların karar verme derecesi ve kadınların statüsünü algılayışını belirlemek amacıyla yapılan araştırmada da kadınların kararlara katılım düzeyinin erkeklere göre daha düşük olduğu ve kararlara katılım da eğitim düzeyinin önemli olduğu bulunmuştur. Karadeniz aile yapısında önemli etkinliği olan erkeğin egemenliği bu araştırma sonucunda da göze çarpmaktadır. Kadının ailede alınan kararlara katılımını önemliyse de az katılan kadınların evlilik uyumunun yüksek bulunması kararlarda son söz hakkının erkekte olduğu düşüncesini desteklemektedir. Bu araştırmadaki sonuç modern topluma geçiş sürecinde olmamızın ailedeki kararlara kadının katılımını etkilediğini ancak son söz konusunda henüz yeterli yol alamadığımız için belirsiz bir sürece ihtiyaç olduğunu düşündürmektedir.

Çalışmamızda kadınların evlendikten sonra ailece komşu ziyaretlerine gitme durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, evlendikten sonra ailece komşu ziyaretlerine giden kadınların evlilik uyum puanlarının evlendikten sonra ailece komşu ziyaretlerine bazen giden ve gitmeyenlere göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.001$) (Tablo 20). Kadınların evlenmeden önce akraba ziyaretlerine gitme durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, evlenmeden önce akraba ziyaretlerine bazen giden ve gitmeyenlere

göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.01$) (Tablo 20). Kadınların evlendikten sonra ailece akraba ziyaretlerine gitme durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, evlendikten sonra ailece akraba ziyaretlerine bazen giden ve gitmeyenlere göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.001$) (Tablo 20).

Yeni yaşam boyutunda hem kurulan yuvanın yaşamın her boyutunda sürdürülebilirliği, hem eşlerin birinci derecedeki akrabaları ile ilişkilerin ayarlanması, hem de diğer sosyal çevreye uyumla söz konusu olmaktadır (Çiftçi ve Biçici, 2005).

Bulguların literatürle uyumu söz konusudur. Demiray'ın (2006) çalışmasında da eşlerin kendi ailelerini ziyaret sıklıklarının evlilik uyumlarıyla ilişkisinin anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur. görüşme sıklığı azaldıkça evlilik uyum puanını düşmesi sosyo-kültürel faktörlerle açıklanabileceği ve evliliği destekleyen toplumsal yapımızda, çiftlerin ebeveynlerinin ve aile büyüklerinin çoğu zaman sarsılan evlilikleri kurtarma adına, eşlerin sorunlarına çözüm aradıkları, sosyal destek ağı ile eşleri birleştirici rol oynamalarından kaynaklanabileceği ile ifade edilmiştir. Şener ve Terzioğlu (2008) tarafından eşlerin kendi ve eşinin arkadaşları ile olan ilişkileri açısından kadın ve erkeklerin evlilik uyumunu belirlemek ve karşılaştırmak yapmak amacıyla yapılan çalışmada eşlerin hem kendi hem de eşinin arkadaşlarıyla olan ilişkilerini yeterli bulma ve bu ilişkilerden duydukları memnuniyet düzeyi arttıkça evlilik uyum puan ortalamaları artmakta, kendi ve eşinin arkadaşlarıyla olan ilişkileri konusunda anlaşmazlık yaşama düzeyi arttıkça ise eşlerin evlilik uyum puan ortalamalarının azaldığı bulunmuştur. Bu durum bizim çalışmamızla paralellik göstermekte olup kadınların evlendikten sonra komşu ve akraba ziyaretlerine gitme durumları evliliğin kalitesini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Eşlerin bireysel olarak geçirmekte zevk alacağı zamanının komşu ve akraba ziyaretlerine gitme durumları ile kendi aralarındaki paylaşımın artmasına dolayısıyla eşlerin evlilikte ortaya çıkan anlaşmazlıklarla daha kolay baş edebileceği ve bunun da evliliğe olumlu yönde yansıtılabileceğini düşündürebilir. Ancak, evlilikte uyumlu ilişkiler eşlerin tüm zamanlarını birlikte geçirmeleri ve her zaman ortak ilişkilerden ve ilgilerden keyif almaları anlamına gelmemektedir. Eşlerin bireysel ilgi ve zevklerini

gerçekleştirebilmesine olanak sağlayacak ölçüde bireysel aynı zamanda sosyo-ekonomik, pek çok alanda olduğu gibi psiko-sosyal alanda da eşler arasında paylaşımın yaşanmasına olanak sağlayacak bir toplumsal ilişki ağının kurulması evlilik bağına güçlendirecektir.

Kadınların şiddete uğrama durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, şiddete uğramayan kadınların evlilik uyum puanlarının şiddete uğrayan kadınlara göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.001$) (Tablo 21). Bu sonuç eldeki literatür bilgisiyle uyumlu görünmektedir. Işiloğlu (2006) tarafından yapılan çalışmada bizim bulgularımız desteklemektedir ve ilginç bir sonuç olarak kadının direkt olarak şiddete maruz kalmasa da kadının yetişme ortamında fiziksel şiddetin varlığının ilerde çift uyumunu yükselten bir sonuç olacağı bulunmuştur. Kadınlara şiddet uygulanması durumu evlilik uyumunu bozmanın yanı sıra yaşam kalitesini de etkilemektedir. Akyüz ve ark.'nın (2008) kadınların üreme sağlığına etkileyen bir faktör olan evlilikte şiddeti belirlemeye yönelik Ankara'da iki farklı hastaneden alınan 15-49 yaş grubu evli, obstetrik ve jinekolojik kadınlarda düşük eğitim seviyeli ve ilk evliliği olan kadınların cinsel birliktelikte sıklıkla genç yaştakilerin şiddete maruz kaldığı, şiddet yaşayan kadınların daha fazla gebelik ve doğum sayısının olduğu bulunmuştur. Bu durum üreme sağlığı hizmetlerinin etkili ve yeterli kullanılmamasından kaynaklanacağı belirtilmiştir.

Kadına yönelik şiddetin toplumun tüm kesimleri tarafından daha iyi irdelenmesi, anlaşılması ve çözüm için yapılması gerekenlerin ortaya konulabilmesi için çalışmaların yapılması önemlidir. Araştırmamızda şiddete uğrayan kadınların evlilik uyum ölçeğinden aldıkları puanlar kadınların evliliklerinde uyum problemi yaşadıklarına işaret etmektedir. Bu oldukça önemli bir sonuçtur. Şiddetin toplum yapısının bozulmasında etkili bir araç olduğunu unutulmamalıdır. termektedir.

Çalışmamızda cinsiyetini değiştirmeyi isteme durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, cinsiyetini değiştirmeyi istemeyen kadınların evlilik uyum puanlarının cinsiyetini değiştirmeyi isteyenlere göre daha yüksek olduğu ve elde edile sonucun istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.001$) (Tablo 22).

Bu araştırmada elde edilen sonuç düşündürücüdür. Her 10 kadından yaklaşık 1

inin cinsiyetini değiştirmek istemesi önemlidir. Çalışmada kadınların toplumsal cinsiyet ayrımcılığına bağlı olarak cinsiyetlerini değiştirmek istemeleri toplumsal cinsiyet ayrımcılığını hissettiklerini gösterebilir. Özellikle bu durumun evlilik uyumunu etkilemesi ve cinsiyetini değiştirmek isteyenlerin evlilik uyumunun düşük bulunması ayrımcılığın evlilik ve aile yaşantısı içinde olabileceğine işaret etmektedir.

Bu araştırma sonucunda kadınların evlenme yaşları ve eşlerinin yaşlarının yükselmesinin evlilik uyumlarını pozitif etkilediği sonucu bulunmuştur. Bu durum kadınların ve eşlerinin erken evlenme yaşlarının evlilikte uyumu etkileyeceği ve evlilik yaşının yükselmesinin evlilikte olan uyumu arttıracığına işaret etmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6. 1. Sonuçlar

15-49 yaş grubu kadınların toplumsal cinsiyetle ilgili özellikler yönünden baskı yaşama durumlarının evlilik uyumlarına etkisini değerlendirmek amacıyla, Samsun Hançerli Aile Sağlığı Merkezi'nde 435 kadınla yapılan bu çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir;

1. Araştırma kapsamındaki kadınların eğitimlerinin %48.5 ilköğretim düzeyinde olduğu; %82.8'inin çalışmadığı; %73.3'ünün en uzun süre ilde yaşadığı; %89.7'sinin sosyal güvenceye sahip olduğu; %86'sının çekirdek aile yapısında olduğu bulunmuştur.
2. Kadınların %96.5'i her iki cinsteki bireylerin okula gitmesi gerektiğini; %75.6'sı eşit eğitim hakkına sahip olabilmek için eğitimin gerekli olduğu görüşünü ifade etmişlerdir.
3. Araştırmaya katılan kadınların %86.4'ü en rahat ettikleri yerin il olduğunu; %23'ü sosyalleşme, %10.1'i iş yükünde azalma, %3.9'u ulaşım, %54'ü yaşam kalitesinde artma, %9'u toplum baskısı nedenlerinden dolayı rahat edebileceklerine inandıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 3).
4. Kadınların %46'sının eşleriyle severek kendi istekleriyle evlendiği; %86.7'sinin eşiyle arasında akrabalık olmadığı; %92.9'unun çocuk sahibi olduklarını ve %65.6'sının çocuklarının bakımıyla kendisinin ilgilendiğini belirtmiştir.
5. Araştırma kapsamına alınan kadınların evdeki iş bölümü dağılımında yemek yapma işlerinin %86.4'ünün kadın, ütü işlerinin %87.6'sının kadın, sofranın kurulup kaldırılmasında %68.3'ünü kadın, günlük yiyecek içecek alışverişinde %36.8'inin kadının, aylık faturaların ödenmesinde %53.1'ini kadının eşinin, küçük bakım-onarım-tamir işlerini %68'ini kadının eşi, tarafından yapıldığı bulunmuştur (Tablo 7).
6. Araştırma kapsamındaki kadınların %95.2'si ailede alınan kararlarda söz hakkına sahip olup %5.3'ü az düzeyde, %58'i orta düzeyde, %36.7'si yüksek düzeyde söz sahibi olduğu bulunmuştur (Tablo 8).
7. Araştırma kapsamına alınan kadınların evlenmeden önce komşu ziyaretlerine %77.2'sinin gittiği, evlendikten sonra ailece komşu ziyaretlerine %66.7'sinin

gittiği, evlenmeden önce akraba ziyaretlerine %86.9'unun gittiği, evlendikten sonra ailece akraba ziyaretlerine %74.5'inin gittiği belirlenmiştir (Tablo 9).

8. Araştırma kapsamına alınan kadınların boş zamanlarında %13.1'inin boş zamanının olmadığı, %28.5'inin evde oturma ve ev içi aktivitelerle, %18.6'sının ev dışı aktiviteler ve bahçe işleriyle uğraşma, %4.1'inin sosyal aktivitelere ve toplantılara katılma, %5.1'inin kitap okuma, müzik dinleme, %27.6'sının ev içi ve ev dışı aktiviteler, %3'ü ev içi aktiviteler, kitap okuma, müzik dinleme aktiviteleri yaptığı belirlenmiştir (Tablo 10).
9. Araştırma kapsamına alınan kadınların %11.7'sinin şiddete uğradığı; uygulanan bu şiddetin %78.4'ünün eşi tarafından uygulandığı ve şiddet gören kadınların %41.1'inin sık sık şiddete maruz kaldığı bulunmuştur (Tablo 11).
10. Kadınların %89.2'si cinsiyetlerini değiştirmeyi istemediklerini belirtmiş olup; cinsiyet değiştirmeyi isteyenlerin %89.4'ünün cinsiyete bağlı eşitsizlik, %4.3'ünün takdir edilmeme, %4.3'ünün örnek olma, %2.1'inin şiddetle ilgili düşünceye sahip oldukları bulunmuştur (Tablo 12).
11. Kadınların evliliklerini tanımlarken, %58.9'unun mutluluk, %13.1'i saygı-güven-sadakat, %6.9'u mutsuzluk, %5.7'si evlilik algısı, %4.8'i doğurganlık, %4.6'sı paylaşım, %3.9'u uyum, %1.1'i kader, %0.9'u gereklilik, kavramlarını kullanmışlardır (Tablo 13).
12. Bu araştırmada kadınların evlilik uyum puanları 47.5 ± 9.1 çıkmıştır. Bu sonuç kadınların evlilikte uyum problemlerinin olmadığını göstermektedir.
13. Kadınların gelir durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, geliri giderine eşit olan kadınların evlilik uyum puanlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.001$) (Tablo 14).
14. Kadınların sosyal güvenceye sahip olma durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, sosyal güvenceye sahip olan kadınların evlilik uyum puanlarının olmayanlara göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.01$) (Tablo 14).
15. Kadınların eşlerinin eğitim durumlarının evlilik uyumlarını etkilediği, okur-yazar olan eşlerin evlilik uyum puanlarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu, aradaki farkın ise istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur

($p < 0.05$) (Tablo 16).

16. Kadınların evlenme şeklinin evlilik uyum puanlarını etkilediği, severek kendi isteğiyle evlenen kadınların evlilik uyum puanlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.05$) (Tablo 17).
17. Kadınların çocuk sahibi olması durumunun evlilik uyum puanlarını etkilediği, çocuk sahibi olmayan kadınların evlilik uyum puanlarının çocuk sahibi olan kadınlara göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.01$) (Tablo 18).
18. Kadınların ailede alınan kararlarda söz hakkı alabilme durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, ailede alınan kararlara katılan kadınların evlilik uyum puanlarının ailede alınan kararlara katılmayan kadınlara göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.01$) (Tablo 19).
19. Kadınların ailede alınan kararlara katılma düzeyinin evlilik uyum puanlarını etkilediği, ailede alınan kararlara az düzeyde katılan kadınların evlilik uyum puanlarının ailede alınan kararlara orta ve çok düzeyde katılan kadınlara göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.001$) (Tablo 19).
20. Kadınların evlendikten sonra ailece komşu ziyaretlerine gitme durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, evlendikten sonra ailece komşu ziyaretlerine giden kadınların evlilik uyum puanlarının evlendikten sonra ailece komşu ziyaretlerine bazen giden ve gitmeyenlere göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.001$) (Tablo 20).
21. Kadınların evlenmeden önce akraba ziyaretlerine gitme durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, evlenmeden önce akraba ziyaretlerine bazen giden ve gitmeyenlere göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.01$) (Tablo 20).
22. Kadınların evlendikten sonra ailece akraba ziyaretlerine gitme durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, evlendikten sonra ailece akraba ziyaretlerine bazen giden ve gitmeyenlere göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın

istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.001$) (Tablo 20).

23. Kadınların şiddete uğrama durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, şiddete uğramayan kadınların evlilik uyum puanlarının şiddete uğrayan kadınlara göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.001$) (Tablo 21).
24. Kadınların cinsiyetini değiştirmeyi isteme durumlarının evlilik uyum puanlarını etkilediği, cinsiyetini değiştirmeyi istemeyen kadınların evlilik uyum puanlarının cinsiyetini değiştirmeyi isteyenlere göre daha yüksek olduğu ve elde edile sonucun istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucu bulunmuştur ($p < 0.001$) (Tablo 22).
25. Araştırmada kadınların kendileri ve eşlerinin evlenme yaşı arttıkça evlilik ilişkilerinin daha iyi olduğu bulunmuştur.

6. 2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda şunlar önerilebilir;

Bu araştırma sonucunda kadınların %95.2'sinin ailede alınan kararlara katılması, toplumsal cinsiyetle ilgili toplumun en küçük yapı birimi olan aileden başlayarak daha sonra toplumun diğer ünitelerini de etkileyecek olan toplumsal baskı ve ayrımcılık/eşitsizlikle mücadelede oldukça önemlidir. Araştırmanın yapıldığı popülasyondan elde edilen bu sonuç memnuniyet verici ve daha sonraki toplumsal temelleri girişimsel çalışmalara yol gösterici niteliktedir. Bu nedenle halk sağlığı hemşirelerinin ailede kadının kararlara katılımı cesaretlendirmesi; özellikle yapacakları ev ziyaretlerinde bunun önemi hem kadına hem de eşine anlatarak toplumsal duyarlılığı artırılması oldukça yarar sağlayıcı girişimler olacaktır.

Birey, aile ve toplumun sağlığını yükseltmek, fiziki ve sosyal çevreyi olumlu hale getirmek, toplumu hastalık ve sakatlıklardan korumak için çalışan halk sağlığı hemşirelerinin, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı olgusunun varlığının ve temel nedenlerinin farkında olup bu durumu kabul etmesi ve konu ile ilgili tarafları duyarlı hale getirmesi, toplumu bilgilendirmesi, toplumdaki cinsiyet ayrımcılığının gerçek boyutunu saptaması, kadının toplumsal statüsünü yükseltilmesi için toplumsal cinsiyet ayrımcılığının toplumdan eliminasyonu için gerekli çalışmalarda bulunup duyarlı politikaların oluşturulabilmesi için sektörler arası işbirliği yapması önemlidir.

Kadınların evlilikle ilgili ifadelerinde büyük ölçüde mutluluk ifadesini kullanmaları sevindiricidir. Halk sağlığı hemşireleri özellikle evlilik öncesi danışmanlıkta etkin rol oynayabilir. Sağlıklı ailelerin kurulmasında evlilik öncesi yapılacak danışmanlığın önemli etkisi olacaktır. Özellikle evlenme yaşı ve erken evliliklerin ortaya çıkaracağı tehlikeler konusunda kadınların eğitilmesi yarar sağlayabilir.

Aile içi şiddet önemli bir toplumsal sorundur. Halk sağlığı hemşireleri şiddeti önlemede etkin rol oynayabilirler. Yapacakları ev ziyaretlerinde sorunu tanımlayabilir; kadınlara hakları konusunda bilgi verebilir; nereden nasıl yardım alabileceği ile ilgili danışmanlık yapabilirler. Şiddete uğrayan kadının psikolojik durumu etkilenebileceğinden hemşirelerin vereceği psikolojik destek şiddete karşı baş etmede

önemli olacaktır.

Halk sağlığı hemşireleri yapacakları eğitimlerde evli olmayan bayan ve erkeklere erken yaşta evlenmenin sakıncalarını anlatmalı; eş uyumu ve mutlu aile yaşantısını sağlamada bu durumun önemi üzerinde durmalıdırlar.

Toplumun temel yapısı olan aile kurumunu oluşturan evli çiftlerin evlilik uyumu ve kadınların toplumsal cinsiyet boyutuyla baskı yaşama durumu arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışmanın, ileride yapılacak çalışmalarda evlilik ilişkisinin daha iyi anlaşılmasına ve toplumsal cinsiyet boyutuyla baskı yaşama durumlarının daha iyi belirlenmesine katkıda bulunacaktır. Çalışmada kullanılan Evlilikte Uyum Ölçeği, evlilik problemi olan ve olmayan eşleri anlamlı düzeyde ayırt edebilmektedir. Evlilik ilişkisini inceleyen çok boyutlu ölçeklerin kullanılması, çiftlerin evlilik yaşantılarını ve evlilik uyumlarını etkileyen değişkenlerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabileceği düşünölmektedir.

7. KAYNAKÇA

- Akar, H. (2005). Psikiyatrik Yardım Talebi Olanlar ile Yardım Talebi Olmayan ve Boşanma Aşamasında Olan Çiftlerde; Çift Uyumu ve Kişilik Özellikleri Arasındaki ilişkinin Karşılaştırılması. TC Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi 12. Psikiyatri Birimi, Uzmanlık Tezi, İstanbul. s.102.
- Akdemir, N., Birol, L. (2003). İç Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı ,**1. Baskı** Ekin Tıbbi Yayıncılık , İstanbul. s. 797.
- Akın, A., Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri. *C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, **25(4)**, 73-82.
- Akın, A. (2008). Kadının Statüsü ve Sağlığı İle İlgili Gerçekler, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara. s.151.
- Aksoy, N. (2006). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün Rolü. Kadının Statüsü Uzmanlığı Tezi. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü,. Ankara. s. 139.
- Akyüz, A., Şahiner, G., Bakir, B. (2008). Marital Violence: Is it a Factor Affecting the Reproductive Health Status of Woman. *J Fam Viol* 23, 437-445.
- Altıparmak, S., Eser, E. (2007). 15-49 Yaş Grubu Evli Kadınlarda Yaşam Kalitesi. *Aile ve Toplum*, **3(11)**, 29-35.
- Ayrancı, Ü., Günay, Y., Ünlüoğlu, İ. (2002). Hamilelikte Aile İçi Eş Şiddeti. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* **3**,75-87.
- Birol, L., (2002). Hemşirelik Süreci, Etki Yayınevi, Ankara. s.443.

- Bora, A. (2008). Sivil Toplum Kuruluşları İçin Toplumsal Cinsiyet Rehberi, Odak Ofset Matbaacılık, Ankara. s.26.
- Çayboylu, İ. (2002). 2001 Yılı Aile Raporu, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları No:120, Ankara.
- Cemal, A. (2005). Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar. *Aile* s.71-79. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:1054, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:572, Eskişehir.
- Clark, JM. (2008). Community Health Nursing: Advocacy for Population Health, 5th Edition. Pearson Education, Inc., New Jersey, USA. p. 1064.
- Çiftçi, A., Biçici, İ. (2005). Aile Rehberi. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, No:126, Ankara.
- Demiray, Ö. (2006). Evlilikte Uyumun Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi. T. C. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır. s. 68.
- Doğan, İ. (2002). Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar. **Beşinci Baskı**. Pagem AYayıncılık, Ankara. s.93-361.
- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir, Bu İlişki Nasıl Açıklanabilir. *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi Özel Eki*, **25 (4)**, 83-88.
- Erci, B. , (2009). Halk Sağlığı Hemşireliği. *Sağlığın Geliştirilmesi ve Sağlıklı Yaşam* (Ed. Behice Erci) Göktuğ Yayıncılık., Fırat Matbaacılık., Ankara. s.192-201.
- Erci, B. (2003). Women's Efficiency in Decision Making and Their Perception of Their Status in the Family. *Public Health Nursing* **20(1)**, 65-70.
- Fichter, J. (2002). Sosyoloji Nedir. *Sosyal Statü* (Çeviri: Nilgün Çelebi). Anı Yayıncılık, Ankara. s.33-116.

- Fidanoğlu O., 2007. Eşlerin Uyumu ile Eşlerin Somatizasyon Düzeyleri Arasındaki İlişki ve Diğer Sosyodemografik Değişkenler Açısından Karşılaştırılması. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk sağlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. s.158.
- Fidanoğlu, O. (2006). Evlilik Uyumu, Mizah Tarzı ve Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Psikolojik Danışman ve Rehber ABD, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Filiz, O. (2008). 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanununun ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. T. C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Gidden, A. (2000). Sosyoloji. Ayraç Yayınevi, Ankara. s. 95-180.
- Gidden, A. (2008). Sosyoloji. Kırmızı Yayınları. İstanbul. s. 205-514.
- Gökçe, B. (2004). Türkiye'nin Toplumsal Yapısı. *Türk Toplumunda Aile Yapısı, İkinci Baskı*, Savaş Kitap ve Yayınevi, Ankara. s.187- 224.
- Gökdağ, D. (2007). Aile Psikolojisi ve Eğitimi. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:1773, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:922, Eskişehir. s.238.
- Gökmen, A. (2001) Evli Eşlerin Birbirine Yönelik Kontrolçülük ve Bağımlılık Algılarının Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkisi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güler, N., Tel, H., Tuncay, Ö. F. (2005). Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı. *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi* **27(2)**, 51-56.
- Güngör, CH., İlhan, T. (2008). Evlilik Uyumu ve Mizah Tarzları Arasındaki İlişkiler. *Aile ve Toplum* **4(13)**, 97-107.

- Işıloğlu, B. (2006). Anksiyete ve Depresyon Tanısı ile İzlenen Evli Kadınlarda Aile İçi Şiddetin Sosyodemografik Faktörler, Çift Uyumu ve Hastalıkla İlişkisi. T.C Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi 12. Psikiyatri Birimi, Uzmanlı Tezi, İstanbul. s.101.
- İçli, G. (2002). Sosyolojiye Giriş. *Toplumsal Statü ve Toplumsal Rol*, Anı Yayıncılık, Ankara. s.72-79.
- Kışlak, T. Ş., Çavuşoğlu, Ş. (2006).Evlilik Uyumu, Bağlanma Biçimleri, Yüklemeler ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki. *Aile ve Toplum*, **3(9)**, 61-69.
- Kışlak, T. Ş., Çabukça, F. (2002). Empati ve Demografik Değişkenlerin Evlilik Uyumu ile İlişkisi. *Aile ve Toplum*, **2(5)**, 35-43.
- Kocaoğlan, S. (2003). Childhood Cancer and Its Effect On The Marital Adjustment of The Parents. Ankara Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara. s.87.
- Locke, H., Wallace, K. (1959). Short Marital vAdjustment Prediction Tests: Their Reliability and Validity Marriage and Family Living, **2**, 251-255. Alınmıştır.
- Tutarel, Ş. (1997). Evlilik Uyum Ölçeği Geçerlilik ve Güvenilirliği. 3P, **7(1)**, 50-58.
- Okanlı, A. (2003). Meme Kanserli Hasta ve Eşlerinin Yaşam Doyumları Duygu Kontrol Düzeyleri ile Evlilik Uyumlarının Mastektomi Öncesi ve Sonrası Karşılaştırılması. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Doktora Tezi.
- Okanlı, A., Ekinci, M. (2008). Meme Kanserli Hasta ve Eşlerinin Yaşam Doyumları Duygu Kontrol Düzeyleri ve Evlilik Uyumlarının Mastektomi Öncesi ve Sonrası Karşılaştırılması, New Symposium Journal, **46(1)**, 9-14.

- Oğuz, Y. G. (2006). *Toplumsal Yaşamda Kadın, Birinci Baskı*. Açıköğretim Fakültesi Yayını No:884, Eskişehir. s. 219.
- Orçan, M., Kar, M. (2008). Türkiye’de Erken Yaşta Yapılan Evlilikler ve Risk Algısı. *Aile ve Toplum*, **4(14)**:97-111.
- Öncü, K. H. (2008). Mastektomi Ameliyatı Olmuş Meme Kanseri Kadınların, Mastektomi Sonrası Eş Uyumu ile Yalnızlık Düzeyinin İncelenmesi. Ondokuz Mayıs üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun. s.68.
- Öz F., (2004). Sağlık Alanında Temel Kavramalar, İmaj İç ve Dış Ticaret AŞ, Ankara. s.320.
- Özkalp, E. (2000). Davranış Bilimlerine Giriş. Açıköğretim Fakültesi Yayını No:722, Eskişehir. s.168.
- Özkalp, E. (2005). Sosyolojiye Giriş. **Onüçüncü Baskı**. Ekin Kitapevi., Başak Matbacılık., Ankara. s.131-221.
- Öztek, Z., Kubilay, G. (2004). Toplum Sağlığı Hemşireliği. **Üçüncü Baskı**. Palme Yayıncılık, Ankara. s. 69-105.
- Polat, D. (2006). Evli Bireylerin Evlilik Uyumları, Aldatma Eğilimleri Çatışma Eğilimleri Arasındaki İlişkilerin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara. s.124.
- Sağ, V. (2009). Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kadını ve Atatürk. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, **2(1)**, 9-23.

- Şafak, E. (2005). Kız kardeşim aynadaki suretim hep o ötelediğim, Med-Cezir Kitabı, Metis Yayınları, **Beşinci Basım**; İstanbul.
- Şener, A. , Terzioğlu, G. (2008) . Arkadaş İlişkilerinin Evlilik Uyumu Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. [www.sdergi.hacettepe.edu.tr/arkadaslikiliskileri evlilikuyumu.pdf](http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/arkadaslikiliskileri-evlilikuyumu.pdf) (Erişim Tarihi: 21.05.2009).
- Şener, T., Terzioğlu, G. (2008). Bazı Sosyo-Ekonomik ve Demografik Değişkenler ile İletişimin Eşler Arası Uyuma Etkisinin Araştırılması, *Aile ve Toplum* **4(13)** : 7-20.
- Tanrıverdi, G., Şıpkın, S. (2008). Çanakkale'de Sağlık Ocaklarına Başvuran Kadınların Eğitim Durumunun Şiddet Görme Düzeyine Etkisi. *Fırat Tıp Dergisi* **13(3)**, 183-187.
- Tarhan, N. (2009). Genç Kızların ve Erkeklerin Evlilik Algıları.
<http://www.kadinveaile.com/yazi.asp?id=743> (Erişim Tarihi:20.06.2009).
- Taşpınar, A., Bolsoy, N., Kaya, F., Şirin, A., Şirin, G. (2008). Physical Violence and Affecting Factors During Pregnancy in Çanakkale. *Aile ve Toplum* **4(13)**, 63- 76.
- Tezcan, M. (2009). Cumhuriyetten Günümüze Türk Ailesinin Dünü, Bugünü Geleceği.
<http://www.google.com.tr/search?hl=tr&q=cumhuriyetten+g%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCze+t%C3%BCrk+ailesinin+d%C3%BCn%C3%BC%2C+bug%C3%BCn%C3%BC+ve+gelece%C4%9Fi&btnG=Google%27da+Ara&meta=&aq=f&oq>. (Erişim Tarihi:22.04.2009).
- Tezcan, S. (2009). Türkiye'de Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008 Ön Rapor.
<http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2008/index.htm>. (Erişim Tarihi: 02.08.2009)

- Tutarel, Ş. (1997). Evlilik Uyum Ölçeği Geçerlilik ve Güvenilirliği. *3P*, **7(1)**, 50-58.
- Uçar, T., Uzun Ö. (2008). Meme Kanseri Kadınlarında Mastektominin Beden Algısı, Benlik Saygısı ve Eş Uyumu Üzerine Etkisinin İncelenmesi, *Meme Sağlığı Dergisi*, **4(3)**, 162-168.
- Üner, S. (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara. s.21.
- Ünlü, S. (2007). Aile Yapısı ve İlişkileri. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1740, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 897. **Birinci Baskı**, Eskişehir. s.331.
- Yazıcı, N. (2005). Türk Medeniyet Tarihi. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:1150, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:609, Eskişehir. s.285.
- .....Aile İçi Şiddetle Mücadele.El Kitabı.(2009). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi.
- .....Baskı. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Bask%C4%B1>. (Erişim Tarihi:12.02.2009)
- .....Doğurganlık, TNSA-2003 Verileri <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2003/analizrapor.htm> (Erişim Tarihi:20.06.2009)
- .....İstatistiklerle Kadının Durumu (2004).T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- .....Kadınların Temel Özellikleri ve Statüleri, TNSA-2003 Verileri <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2003/analizrapor.htm> (Erişim Tarihi:20.06.2009).
- .....Politika Dökümanı Kadın ve Sağlık (2008). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Ankara.

- .....Stratejik Plan 2008-2012. (2007). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- .....Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu (2006). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- .....Türkiye’de Kadının Sosyo-Ekonomik Durumu. (2006) Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları 13.
- .....Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Sağlık, Rapor (2008) Türk Tabipleri Birliği Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kolu. [www.ttb.org.tr/.../946-tuerkiyede toplumsal-cinsiyet-kadn-ve-salk](http://www.ttb.org.tr/.../946-tuerkiyede-toplumsal-cinsiyet-kadn-ve-salk). (Erişim Tarihi:07. 03.2009).
- .....Ülke İçinde Yerinden Olmanın Cinsiyet Yönleri. *ÜİYOK’lerin Korunması Eğitimi*.www.undp.org.tr/pressRelDocuments/CinsiyeElkitabD5.doc (Erişim Tarihi:19.05.2009).
- .....Üreme Sağlığına Giriş, Katılımcı Rehberi. (2005). T.C.Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Ankara. s.87.

8. EKLER

Ek-1. Tanıtıcı Özellikler Soru Formu

Sevgili Katılımcı; Bu form; kadınların hayatını etkileyen ve kendileri hakkında karar vermelerinde önemli rol oynayan toplumsal etkilenmeleri ve evlilik uyumlarını belirlemek için hazırlanmıştır. Aşağıda bulunan sorulara vereceğiniz cevaplarla bilimsel çalışmalara ışık tutacak veriler elde edilecektir. Bu araştırma isimler alınmayacağından cevaplarınız tamamen gizli tutulacaktır. Bilime sağladığımız bu katkılardan dolayı teşekkür ederiz.

1.Yaşınız:.....

2.Eğitim durumunuz:

- 1) Hiç okula gitmemiş (okur yazar) 2) İlköğretim
3) Lise 4) Üniversite ve üzeri

3. Sizce hangi cinsiyetteki bireyler okula gitmeli:

- 1) Kız 2) Erkek 3) Her ikisi de

4. Nedenizi açıkla mısınız:.....

5. Çalışma Durumunuz: 1) Çalışıyor (.....) 2) Çalışmıyor

6. Aylık gelir durumunuz:

- 1)Gelirimiz giderimizden fazla
2)Gelirimiz giderimize eşit
3)Gelirimiz giderimizden az

7. En uzun süre yaşadığınız yer : 1) İl 2) İlçe 3) Köy

8. Sizce kadınlar hangi ortamlarda daha rahat edebilir: 1) İl 2) İlçe 3) Köy

9. Nedenini açıkla mısınız: .....

10. Sosyal güvenceniz : 1) Var 2) Yok

11. Evinizde kaç kişi ile birlikte yaşıyorsunuz ve bu bireyler kimler

.....

12. Aile tipiniz: 1)Çekirdek aile 2) Geniş aile

13. Eşinizin yaşı :.....

14. Eşinizin eğitim durumu:1)Hiç okula gitmemiş (okur yazar)

2) İlköğretim

3) Lise

4) Üniversite ve üzeri

15. Eşinizin çalışama durumu : 1) Çalışıyor (.....) 2) Çalışmıyor

16. Evlenme yaşıınız : .....

17. Evlendiğinizde eşiniz kaç yaşındaydı:.....

18. Kaç yıllık evlisiniz : .....

19. İlk evliliğiniz mi: 1) Evet 2) Hayır

20. Evlenme şekliniz nasıldı:

1)Görücü usulü, kendi isteğimle

2)Görücü usulü, ailemin isteğiyle

3) Severek kendi isteğimle

4) Diğer.....

21. Eşinizle akrabalığınız var mı: 1) Evet 2) Hayır

22. Cevabınız evet ise eşiniz sizin neyiniz olur: .....

23. Çocuğunuz var mı: 1) Evet 2) Hayır

24. Cevabınız evetse kaç tane çocuğunuz var:.....

25. Evde çocukların bakımıyla kim ilgilenir:1) Ben

2) Eşimle birlikte

3) Bakıcı- Kreş

4) Diğer.....

26. Eviniz kendinize ait mi) 1) Evet 2) Hayır

27. Evdeki iş bölümünüz nasıldır?

	Ben yaparım	Eşim yapar	Eşim ve ben birlikte yaparız	Hane ferdi olmayan akraba
Yemek yapma				
Ütü				
Sofranın kurulup kaldırılması				
Günlük yiyecek içecek alışverişi				
Aylık faturaların ödenmesi				
Küçük bakım-onarım, tamir				

28. Ailede alınan kararlarda söz hakkınız var mı: 1) Evet 2) Hayır

29. Cevabınız evet ise ne ölçütte bu kararlara katılırsınız: 1) Çok 2) Orta 3) Az

30. Evlenmeden önce komşu ziyaretlerine gider miydiniz:

- 1) Evet   2) Hayır   3) Bazen

31. Evlendikten sonra ailece komşu ziyaretlerine gider misiniz:

- 1) Evet   2) Hayır   3) Bazen

32. Evlenmeden önce akraba ziyaretlerine gider misiniz:

- 1) Evet   2) Hayır   3) Bazen

33. Evlendikten sonra ailece akraba ziyaretlerine gider misiniz:

- 1) Evet   2) Hayır   3) Bazen

34. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirsiniz:

- 1) Boş zamanım yok   2) Hiçbir yere gitmem, evde otururum.
 3) Ev, bahçe işiyle uğraşırım.   4) El işi yaparım.
 5) Akraba ziyaretlerine giderim.   6) Diğer.....

35. Evliliğinizde eşiniz ya da ailesi tarafından şiddete uğradınız mı:

- 1) Evet(.....)   2) Hayır

36. Cevabınız evet ise kaç kez şiddete uğradınız:

- 1) Nadiren   2) Ara sıra   3) Sık sık

37. Cinsiyetinizi değiştirmeyi hiç düşündüğünüz oldu mu: 1) Evet   2) Hayır

38. Nedenini açıklar mısınız:.....

39. Evliliğinizi bir kelimeyle tanımlayacak olsanız hangi kelimeyi kullanırdınız:

.....

Ek-2. Evlilikte Uyum Ölçeği

Aşağıdaki sorular sizin ve eşinizin evliliğindeki uyumu değerlendirmektir. Lütfen tüm soruları okuyup, on an içinizden gelen en uygun yanıtı veriniz. Yanıt verirken son zamanlarınızı düşününüz. Bu ölçeğe verdiğiniz yanıtlarınız sadece araştırmada kullanılarak, gizli kalacağını unutmayınız. Teşekkür ederiz.

		Her zaman anlaşırsınız	Hemen her zaman anlaşırsınız	Ara sıra anlaşılmadığımız olur	Sıklıkla anlaşılmayız	Hemen her zaman anlaşılmayız	Hiçbir zaman anlaşılmayız
1	Aile bütçesini idare etme						
2	Boş zaman etkinlikleri						
3	Duyguların ifadesi						
4	Arkadaşlar						
5	Cinsel ilişkiler						
6	Toplumsal kurallara uyma						
7	Yaşam felsefesi						
8	Eşin akrabalarıyla ilişki biçimi						

Lütfen evliliğinizi en iyi ifade ettiğine inandığımız bir yanıtın karşısına işaret koyunuz .

9- Ortaya çıkan uyumsuzluklar genellikle şu şekilde sonuçlanır:

Erkeğin susması ile ( ) Kadının susması ile ( ) Karşılıklı tavizlerle ( )

10- Eşinizle ev dışı etkinliklerin ne kadarını birlikte yaparsınız:

Hepsini ( ) Bazılarını ( ) Çok azını ( ) Hiçbirini ( )

11- Boş zamanlarınızda genellikle aşağıdakilerden hangisini tercih edersiniz:

Bir şeyler yapmayı ( ) Evde oturmayı ( )

Boş zamanlarınızda eşiniz genellikle aşağıdakilerden hangisini tercih eder:

Bir şeyler yapmayı ( ) Evde oturmayı ( )

12- Hiç evlenmemiş olmayı düşündüğünüz olur mu:

Sık sık ( )

Arada sırada ( )

Çok seyrek ( )

Hiçbir zaman ( )

13- Hayatınızı yeniden yaşayabilseydiniz :

Aynı kişiyle evlenirdiniz ( ) Farklı biriyle evlenirdiniz ( ) Hiç evlenmezsiniz ( )

14- Eşinize güvenir, sırlarınızı ona açar mısınız :

Hemen hiçbir zaman ( ) Nadiren ( )

Çoğu konularda ( ) Her konuda ( )

15- Aşağıdaki ölçek çizgisi üzerinde şimdiki evliliğinizin mutluluk derecesini en iyi

temsil ettiğine inandığınız noktayı işaretleyiniz.

___ 0 ___ 1 ___ 2 ___ 3 ___ 4 ___ 5 ___ 6 ___

Çok mutsuz

Mutlu

Çok mutlu

Ek 3. Etik Kurul Onayı**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
TIBBİ ARAŞTIRMALAR
YEREL ETİK KURULU (TAYEK)**

Sayı: EK: 155

26.03.2009

Sayın Yrd.Doç.Dr. İknur Aydın AVCI

Etik kurulumuza yardımcı araştırmacı olarak sunmuş olduğunuz **“15-49 Yaş Grubu Kadınların Evlilik Uyumları ve Toplumsal Baskı Yaşama Durumları Arasındaki İlişki”** başlıklı OMÜ Etik 2009/ 64 Karar nolu **Anket** nitelikli araştırma projeniz, TAYEK Yönergesine göre; amaç, gerekçe, yaklaşım ve yöntemle ilgili açıklamalarınız dikkate alınarak, değerlendirilmiş olup etik açıdan uygun bulunduğuna, çalışma tamamlandıktan sonra sonucunun etik kurulumuza bildirilmesine, 12.02.2009 tarihli etik kurulumuzda oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinize arz/rica ederim.

Prof.Dr.Ahmet BAŞOĞLU
Etik Kurul Başkanı

Ek 4. Araştırma İçin Gerekli İzin Belgesi

T.C
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SAYI : B.30.2.ODM.0.42.00.00/211 - 1120

22.04.2009

KONU :

HALK SAĞLIĞI HEMŞİRELİĞİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

İlgi:Rektörlük Makamının 14.04.2009 tarih ve 107-03210 sayılı yazısı

Rektörlük Makamının ilgi yazısı ekinde gönderilen Valilik Oluru ile Anabilim Dalınız yüksek lisans öğrencisi Ayten YILMAZ'ın 03 Nisan-07 Eylül tarihlerinde "15-49 Yaş Gurubu Kadınların Evlilik Uyumları ve Toplumsal Baskı Yaşama Durumları Arasındaki İlişki" konulu tezi ile ilgili, İlimiz Merkezi Hançerli Aile Sağlığı Merkezine kayıtlı 15-49 yaş gurubu evli kadınlara anket uygulama talebi uygun görülmüştür.
Gereğini rica ederim.

Prof.Dr.Süleyman ÇELİK
Müdür

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
Mühür
22.04.2009
211
06.32

9. ÖZGEÇMİŞ

Ayten YILMAZ 1983 yılında Samsun'da doğdu. İlköğretimi 1990- 1998 Samsun Seyfi Demirsoy İlköğretim Okulu'nda, liseyi 1998- 2002 Samsun Atatürk Anadolu Lisesi'sinde ve lisansını 2002- 2006 Ondokuz Mayıs Üniversitesi Samsun Sağlık Yüksekokulunda tamamladı. 2006-2007 yılları arasında Samsun Özel Mediva Hastanesinde ameliyathane hemşiresi olarak çalışma yaşamına başladı. 2007- 2008 yılları arasında 2.5 ay kadar bir süre Samsun Ladik Devlet Hastanesinde ameliyathane hemşiresi olarak çalıştı. 2007 yılında Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesine atandı ve yoğun bakım ünitesi hemşiresi olarak çalışmaya başladı. 2007-2008 öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Programı'na başladı. Halen adı geçen yerde eğitimine devam etmektedir.